

Pohled vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči

Lucie Janků

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie Janků**
Osobní číslo: **H120177**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Pohled vychovatelů na program zacházení
v penitenciární péči**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti penitenciární péče, programu zacházení a úlohy vychovatele ve věznicích.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al., 2008. Sociální ochrana, terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. ISBN 979-80-7380-138-0.

HÁLA, Jaroslav, 2006. Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. ISBN 80-86708-30-6.

HENDL, Jan, 2005. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ, 2011. Právní rádce dosouzeného. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-89-9.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ, 2013. Kapitoly z penologie I. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-264-5.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Martincová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

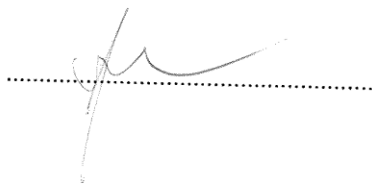
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29. 4. 2015

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybnějšího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá pohledem vychovatele na program zacházení v penitenciární péči. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, přičemž první kapitola je zaměřena na penitenciární péči, kde charakterizuje prostředí výkonu trestu, výchovnou funkci trestu, práva a povinnosti odsouzených a Evropská vězeňská pravidla. Ve druhé kapitole je rozebrán samotný program zacházení, jeho jednotlivé části a následné vyhodnocování. Poslední část se věnuje vychovateli ve věznici, náplní jeho práce, vzděláváním, ale i dalším pracovníkům Vězeňské služby. Praktická část se pomocí kvalitativního výzkumu zabývá tím, jaký je pohled vychovatelů na program zacházení.

Klíčová slova: penitenciární péče, program zacházení, vychovatel, odsouzený, resocializace

ABSTRACT

The Bachelor thesis deals with a treatment programme in penitentiary care from the perspective of carers. The theoretical part is divided into three chapters, the first chapter focuses on the penitentiary care, which presents the surroundings of prison, the educational function of punishment, the rights and duties of convicted persons and the European Prison Rules. The second chapter describes the treatment programme, its individual parts and subsequent evaluation. The last part is dedicated to carers in prison, their job, education, as well as other employees of the Prison Service. The practical part of the qualitative research focuses on the treatment programme from the perspective of carers.

Keywords: penitentiary care, treatment programme, carer, convicted persons, social rehabilitation

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. Janě Martinové za vedení mé bakalářské práce, za cenné rady, vstřícnost a odbornou pomoc.

Dále bych ráda poděkovala zaměstnancům Vězeňské služby za spolupráci při realizaci výzkumného šetření.

Velké poděkování patří mému otci za podporu a pomoc po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PENITENCIÁRNÍ PÉČE	13
1.1 CHARAKTERISTIKA PROSTŘEDÍ VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	15
1.2 VÝCHOVNÁ FUNKCE TRESTU.....	17
1.3 PRÁVA A POVINNOSTI OSOB VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	18
1.4 EVROPSKÁ VĚZEŇSKÁ PRAVIDLA.....	20
2 PROGRAM ZACHÁZENÍ	22
2.1 UMÍSTĚNÍ ODSOUZENÝCH DO PROGRAMU ZACHÁZENÍ.....	24
2.1.1 Pracovní aktivity.....	25
2.1.2 Vzdělávací aktivity.....	26
2.1.3 Zájmové aktivity.....	27
2.1.4 Speciálně výchovné aktivity.....	28
2.1.5 Oblast utváření vnějších vztahů.....	29
2.2 VYHODNOCOVÁNÍ PROGRAMU ZACHÁZENÍ.....	30
2.2.1 Kázeňské odměny a kázeňské tresty.....	31
2.2.2 Prostupné skupiny vnitřní diferenciacce.....	32
3 VYCHOVATEL VE VĚZNICI	34
3.1 POPIS PRÁCE VYCHOVATELE VE VĚZNICI.....	35
3.2 VZDĚLÁVÁNÍ A PROFESNÍ RŮST VYCHOVATELE.....	36
3.3 ÚLOHA OSTATNÍCH ODBORNÝCH PRACOVNÍKŮ.....	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	40
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE.....	41
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	41
4.3 STRATEGIE VÝZKUMU.....	42
4.4 METODA SBĚRU DAT.....	42
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	42
4.6 REALIZACE VÝZKUMU.....	44
5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ	46
5.1 CO NÁM BRÁNÍ V ROZLETU.....	47
5.2 CO Z TOHO MÁM?.....	50
5.3 JE TO PRO TVÉ DOBRO.....	54
5.4 KDYŽ SE NIKDO NEDÍVÁ.....	55
5.5 JAK VONÍ SVOBODA.....	57
6 INTERPRETACE A ZÁVĚREČNÁ DISKUZE	60
ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77

SEZNAM TABULEK.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Trest odedávna sloužil jako jakási odplata za činy, které byly společností zavrhovány a odkláněly se od uznávaných norem. V průběhu vývoje lidstva formy trestů měnily svou podobu a objevovaly se otázky nejen jak viníka potrestat, ale jak jej také napravit, aby pochopil zavrženíhodnost a nepřipustnost trestného jednání. Důležitým prvkem ve výchovném působení na osoby, které byly umístěny do výkonu trestu odnětí svobody je program zacházení, který slouží jako klíčový nástroj k resocializaci a nápravě odsouzeného.

Předložená bakalářská práce se zabývá pohledem vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči. Důvodem zvolení tohoto tématu je, že profese sociálního pedagoga je uplatnitelná ve vězeňském systému primárně pak na pozici vychovatele. Vycházíme zde především z myšlenky Krause (Klíma, 1993 cit. dle Kraus, 2001), který uvádí definici sociálního pedagoga „Lze ho charakterizovat jako specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení na osoby a sociální skupiny především tam, kde životní způsob, životní praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin se vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utváření vlastní identity. Domníváme se tedy, že tato definice přesně vystihuje pozici sociálního pedagoga ve vězeňském systému České republiky.

V teoretické části první kapitoly je vymezena penitenciární péče, zejména pak vědní disciplíny, z nichž čerpá své poznatky. Je zde charakterizováno prostředí výkonu trestu odnětí svobody, které je rozděleno vnější soudní diferenciací, seznámíme se tedy s věznicemi s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Neméně důležitou složku této kapitoly tvoří výchovná funkce trestu, prostřednictvím které by si měl odsouzený uvědomit závažnost jednání, jehož se dopustil, a projevit snahu o změnu chování či své osobnosti. Budeme se dále zabývat právy a povinnostmi odsouzených osob a Evropskými vězeňskými pravidly, jež slouží jako doporučení výboru ministrů členským státům Rady Evropy.

Druhá kapitola této práce se zabývá samotným programem zacházení. Seznámíme se s průběhem procesu umístění odsouzených do tohoto programu a dále si vymežíme jednotlivé složky, obsahující program zacházení. Dále si vymežíme jeho hodnocení a přístupné skupiny vnitřní diferenciaci, související s tímto hodnocením a působícím jako jakýsi motivační faktor pro odsouzené osoby.

V poslední části bakalářské práce se zaměříme na pozici vychovatele ve věznicích a vymežíme si jednotlivé úlohy, které plní v rámci činnosti, vyplývající z náplně jeho práce. Při-

blížíme zde vzdělávání, které je nezbytné pro výkon jeho profese a v neposlední řadě se seznámíme s úlohou dalších odborných pracovníků, kteří se podílejí na vytváření a realizaci programu zacházení. Tito pracovníci pak tvoří tým, složený z psychologů, psychiatrů, speciálních pedagogů, pedagogů volného času a vychovatelů – terapeutů.

Praktická část je věnována výzkumnému šetření a propojení teorie s praxí v návaznosti na teoretickou část práce. Cílem výzkumu je zjistit, jaký je pohled vychovatelů na program zacházení. Objasníme zde zejména, jaký je názor respondentů na aktivity, jež jsou zahrnuty v programu zacházení, identifikujeme změny, které jsou v programu zacházení možné, analyzujeme, jaký má program zacházení vliv na průběh výkonu trestu odsouzeného a jaký vliv má i po jeho skončení. Zjišťování těchto pohledů je realizováno formou kvalitativního pojetí výzkumného šetření za pomoci polostrukturovaných rozhovorů s vychovateli v jednotlivých věznicích. Analýza získaných dat bude dále rozpracována pomocí otevřeného kódování. Svým zjištěním bychom chtěli dosáhnout k obohacení dosavadní teorie.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PENITENCIÁRNÍ PÉČE

Z výkladu o historickém vývoji vězeňství je patrné, že pojem vězeňství souvisí se vznikem trestu odnětí svobody jako jednoho z možných druhů trestu. Jakmile se objevil, bylo nutné hledat nejlepší a nejúčinnější způsob jeho výkonu, což se projevilo i v zavádění různých vězeňských systémů. Odborníci se však později museli začít zabývat i takovými otázkami, které například věda trestního práva, pedagogika nebo další vědní disciplíny do tehdejší chvíle nezkoumaly, ani zkoumat nemohly. Vznikla společenská potřeba zkoumat nový druh trestu nejen z trestněprávního hlediska, ale také jiných, které mohly efektivnost trestu zvýšit. Jednalo se například o materiálně technické podmínky, otázky právního postavení odsouzených, jejich každodenního života, včetně práce v průběhu výkonu trestu, míry izolace, ale i metod a prostředků výchovy uplatňovaného ve vězení. (Fábry, 2009, s. 77 - 78).

Penitenciární proces je označován i jako proces polepšení, nápravy nebo pozitivní změny chování. Penitenciární praxe se také prolíná s různými společensko-vědními disciplínami, jež se zabývají chováním člověka a jeho psychikou, podílejí se tak na východiscích problematiky spojené s penitenciárním procesem. Některými autory jsou tyto společensko-vědní disciplíny, související s penitenciární praxí, nazývány jako **penitenciární disciplíny**. Je mezi ně zahrnuta penitenciární pedagogika, psychologie, psychiatrie, sociologie a sociální práce. (Černíková et al. 2008, s. 12)

Penitenciární pedagogika – je označována jako pedagogický obor, zabývající se zvláštnostmi výchovného působení na vězně. (Hendrych, 2010, s. 5)

Jejím úkolem je: čerpání poznatků ze speciální i obecné pedagogiky a dalších vědních disciplín, které se vztahují k problematice penitenciární výchovy; získávání dalších poznatků prostřednictvím výzkumu a z výsledků praxe; vytvoření systému penitenciární výchovy, jež bude vycházet z trestní politiky státu a koncepce vězeňství; dávat podněty do oblasti trestněprávní vědy a na základě rozvoje teorie a praxe vytvářet další právní úpravy v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody. (Černíková et al. 2008, s. 13)

Penitenciární psychologie – zkoumá problémy procesu penitenciárního zacházení a zabývá se chováním a prožíváním lidí v situacích, které jsou regulovány především trestním právem.

Jejím úkolem je: orientace na **psychologii vězně**, která zahrnuje zejména psychologickou diagnostiku, psychoterapii, psychopatologii vězeňského života, psychologickou podstatu

zacházení s vězni, psychologii vězeňské subkultury a další; orientace na **psychologii vězeňského personálu** v rámci jeho výběru, ale i poradenství; směřování pozornosti na **psychologii vězeňství**. (Mařádek, 2005, s. 64 – 65)

Penitenciární psychiatrie – předmětem je diagnostika a léčebně terapeutická pomoc odsouzeným, u kterých se mohou vyskytovat například sexuální deviace, neurózy, psychické poruchy vyvolané užíváním návykových látek a podobně. (Razsková, Hoferková, 2013, s. 9)

Penitenciární sociologie – je specializovaný obor sociologie, jež se zabývá sociálními vazbami, strukturou, fungováním a efektivitou v penitenciárním procesu v rámci naplnění účelu výkonu trestu. Její působení je nasměřováno k odsouzeným, ale i k pracovníkům věznice a výkonu jejich služby.

Její úkolem je: provádění sociologických výzkumů, prostřednictvím kterých je analyzována funkčnost sociálních vztahů organizační struktury; odhalování poruch a příčin nedostatečného fungování vztahů; sledování dynamiky a vývoje sociálních vztahů, ovlivňujících formální i neformální skupiny vězeňské populace; odkrývání původu možných konfliktů; umožňuje vhled do sociálního procesu ve věznicích a jeho racionálního řízení (např. problémová spolupráce mezi odděleními pracoviště, tok informací a jejich přenos); odhalování slabin organizace, týkající se interpersonálních vztahů, jež mohou ovlivňovat efektivnost pracovníků věznice a jejich pracovní spokojenost; vyhodnocování důvod nespokojenosti pracovníků. (Černíková et al., 2008, s. 16 – 17)

Sociální práce – je společenskovední disciplína, jež má za cíl odhalovat, zmírňovat a řešit sociální problémy. Pomáhá jednotlivcům, rodinám, skupinám, ale i komunitám získat způsobilost k sociálnímu uplatnění. Mimo to pomáhá vytvářet vhodné podmínky pro jejich společenské uplatnění. (Matoušek et al., 2001, s. 10) Sociální práce má ve vězeňství dlouhou tradici a její role se průběžně měnila. Dříve sociální pracovníci zajišťovali formality vězňů před koncem výkonu trestu, například v rámci vyřizování dokladů nebo sociálních dávek. V současné době se zapojují nejen do tvorby, ale i samotné realizace programů zacházení. (Hendrych, 2010, s. 8)

V této kapitole jsme uvedli, co je to penitenciární proces a zaměřili se na jednotlivé vědní disciplíny, které s penitenciární péčí úzce souvisejí. V neposlední řadě byly popsány úkoly, které jednotlivé obory plní. Na základě modernějšího pojetí v chápání funkce trestu odnětí svobody a snahy co možná nejlépe působit na vězněného, se do penitenciární péče zapojily

výše uvedené vědní disciplíny, jedná se tedy především o pedagogiku, psychologii, psychiatrii, sociologii a sociální práci Domníváme se, že jsou pro novodobou koncepci vězeňství nepostradatelným prvkem.

1.1 Charakteristika prostředí výkonu trestu odnětí svobody

Nejdůležitějším vězeňským zařízením jsou věznice, které slouží k výkonu trestu odnětí svobody. Mohou mít také zvláštní oddělení pro výkon vazby, tedy vazební věznice, ve kterých je vykonávána vazba. V souvislosti s věznicemi mohou mít samostatná oddělení, sloužící k výkonu trestu odnětí svobody, často dochází k záměně v terminologii u věznice vazební a věznice, sloužící k výkonu trestu odnětí svobody. Jeden z nejpodstatnějších rozdílů mezi nimi je, že v případě umístění podezřelého do vazební věznice je brán důraz na institut presumpce nevinu a je tomu i přizpůsoben program zacházení. Jak se zmiňuje Hála (2006, s. 46) „užívání správné terminologie je znesnadněno tím, že se často i v odborných diskuzích hovoří nebo píše pouze „o věznici“, přičemž se někdy míní vazební věznice, jindy věznice, to je ta, která je primárně určená pro výkon trestu odnětí svobody“. V této kapitole se budeme dále věnovat věznicím, které jsou určeny k výkonu trestu odnětí svobody. Nejprve si uvedeme, co je věznice a uvedeme si jejich rozdělení v České republice, stanovené vnější soudní diferenciací. Podstatnou částí této kapitoly bude uvedení rozdílů mezi jednotlivými typy věznic.

Hála (2006, s. 46) dále věznici definuje takto: „věznice je relativně pevně a velmi zřetelně ohraničený materiální a psychosociální prostor, ve kterém se každodenně odehrávají četné mezilidské interakce. Vstupují do nich především vězni a vězeňský personál, v nižší četnosti pak orgány činné v trestním řízení, obhájci, pracovníci probační a mediační služby, dále také příbuzní a přátelé vězňů při návštěvách.“

Dle §7 zákona o výkonu trestu odnětí svobody se rozlišuje jakási diferenciaci odsouzených, tito se pak umísťují do věznice dle následujících pravidel: muži od žen, mladiství od dospělých, prvostřežení od recidivistů, odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy spáchané z nedbalosti, zvláště odsouzení, kteří mají duševní poruchu, poruchu chování, uložené ochranné léčení a zabezpečovací detenci, odsouzení trvale pracovně nezařaditelní a dále pak velmi nebezpeční. (Česko, 2012)

Odsouzený je zařazen do konkrétního typu věznice na základě rozhodnutí soudu a je součástí rozsudku, v němž je odsouzenému uložen výkon nepodmíněného trestu odnětí svobo-

dy. Jedná se o tzv. **vnější soudní diferenciaci**, která se primárně opírá o trestně právní kvalifikaci, na základě které se dospělí odsouzení zařazují do jednotlivých typů věznic. (Černíková et al., 2008, s. 95)

Dle § 8 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, jsou věznice diferencovány podle režimu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti na věznice **s dohledem, dozorem, ostrahou a se zvýšenou ostrahou**. (Česko, 2012)

Ve **věznici s dohledem** se odsouzení pohybují neomezeně a ložnice ani ubytovny nejsou zamykány. Ve většině případů jsou zaměstnáváni mimo věznici, bez dohledu zaměstnanců Vězeňské služby. V mimopracovní době je možno odsouzenému na základě povolení ředitele věznice umožnit volný pohyb mimo budovu věznice, například v rámci účasti na sportovních akcích, bohoslužbách apod. Odsouzeným je povoleno nosit vlastní oděv a přijímat návštěvy jednou týdně bez dozoru zaměstnance Vězeňské služby. Jednou za 14 dní je umožněn volný pohyb mimo věznici v souvislosti s návštěvou a to až na 48 hodin. (Mezník et al., 1995, s. 22)

Ve **věznici s dozorem** se odsouzení pohybují většinou již pod dozorem pracovníka Vězeňské služby. Zaměstnávání vězňů je často realizováno mimo věznici za přítomnosti pověřeného zaměstnance, který odsouzeného kontroluje v intervalu minimálně jedenkrát za hodinu. V mimopracovní dobu mohou odsouzení za přítomnosti pracovníků Vězeňské služby navštěvovat různé kulturní a jiné společenské akce mimo věznici. Návštěvy mohou být přijímány dvakrát měsíčně. Stejně jako ve věznici s dohledem, i zde je možno požádat ředitele o povolení opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, a to v případě, že odsouzený plní řádně své povinnosti a má dobré rodinné zázemí. Rozsah těchto návštěv je stanoven jedenkrát měsíčně. (Vězeňská služba České republiky, © 2012)

Ve **věznici s ostrahou** se odsouzení pohybují ve vězeňských prostorách jen pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby a ubytovny jsou zamykány. Jsou zaměstnáváni buď uvnitř věznice, nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Volný pohyb je povolen jen ve zcela výjimečných případech. Návštěvy jsou umožněny jedenkrát měsíčně a to pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. (Mezník et al., 1995, s. 22)

Ve **věznici se zvýšenou ostrahou** se odsouzení pohybují pouze organizovaně a pod dohledem pracovníka Vězeňské služby. Volný pohyb vězňů se ve věznici nepovoluje, ani v případě řádného plnění pracovních úkolů. Odsouzení pracují buď ve věznici, nebo přímo v celách, kde pracovník Vězeňské služby provádí dohled nad jejich pracovní činností nej-

méně jedenkrát za 30 minut. Návštěvy odsouzených se uskutečňují ve většině případů pod dohledem pracovníka Vězeňské služby. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 23-25)

V této kapitole jsme si uvedli zejména nejdůležitější rozdíly, vyplývající z režimu vnějšího střežení věznic. Popsali jsme, do jaké míry se odsouzení mohou v jednotlivých typech věznic pohybovat bez doprovodu zaměstnance Vězeňské služby, jak probíhá jejich zaměstnávání, kdy je odsouzeným umožněno opustit věznici a rozsah návštěv, který je zde povolen.

1.2 Výchovná funkce trestu

Trest má odsouzenému umožnit, aby si především uvědomil a pochopil závažnost a zákaz trestného jednání. Nemá se tedy protiprávního jednání zdržet pouze ze strachu před trestem, ale cílem trestu je především to, aby pachatel pro příště od takového jednání upustil, protože uznal jeho zavrženíhodnost. Přestože stanovený trest tento účel v některých případech neplní, může mít efekt i jeho odstrašující funkce, a to jak vůči trestanému, tak vůči společnosti. Výchovná funkce trestu respektuje individualitu člověka, trestaná osoba může odpovědnost za své provinění odmítnout. Odsouzený je chápán jako osoba, která je odpovědná za své jednání a může tedy pochopit i jeho zavrženíhodnost. I když potrestaný nerespektuje důvod trestu, který mu byl uložen, pocítí jeho nepříjemnost a bude se mu v budoucnu snažit vyhnout. (Lata, 2007, s. 54)

V minulosti byla zastávána tzv. **teorie odplaty**, jejímiž zastánci byli například Aristoteles, Tomáš Akvinský, Imanuel Kant a Fridrich Hegel. (Anzenbacher, 2010, s. 104) Tato filozofie spočívala zejména v zastrašení pachatelů a v odplatě za trestný čin, jehož se dopustili. Trest měl tedy s sebou přinést jakousi újmu ať na životě, majetku, či cti. V dnešní době už toto pojetí nepřichází v úvahu a trest je spojen spíše se snahou převychovat a napravit pachatele. (Netík et al. In: Fischer, 2006, s. 80 – 81) Filozofové jsou rozděleni na dvě skupiny. První skupina se domnívá, že chápání trestu může být odlišné. Pokud je trest udělen skutečnému viníku, pak je ve své podstatě dobrý. Další skupina se domnívá, že trest může být uložen pouze tehdy, povede li k všeobecnému dobru. (Murphy In: Pollock, 1997, s. 4)

Naplňování výchovné funkce trestu se odvíjí v určitých etapách:

- a) **Etapa počáteční pedagogicko-psychologické diagnózy** – zahrnuje vstupní vyšetření nového vězně od základních anamnestických údajů po specializované psychologické, pedagogické a speciálně pedagogické vyšetření. Klade důraz na chování odsouzeného a to zejména na predelikventní chování a jeho pozdější možné souvislosti se současnou krimi-

nální kariérou. Můžeme sem zahrnout například lhaní, záškoláctví útěky z domova a podobně.

- b) **Etapa pedagogického plánování** – jsou vytyčeny formy a metody pedagogického působení na vězněného. Můžeme mezi ně zařadit například doplnění vzdělání, zájmové a pracovní činnosti a podobně.
- c) **Etapa regulace výchovného působení** – zahrnuje zhodnocení, úpravu a nové nasměrování působení na vězně.
- d) **Etapa výsledné pedagogické diagnózy neboli zpětné vazby** – zde zahrnujeme vyhodnocení programu zacházení. V nejlepším případě by měl být výsledkem odklon od kriminální kariéry a reintegrace do běžné společnosti. (Černíková et al. 2008, s. 150-151)

Pedagogický slovník uvádí, že „nedostatky v procesu socializace, zapříčiněné ať již vrozenými dispozicemi nebo vlivem prostředí, mají dopad na deviantní chování jedince, kterého je nutno prostřednictvím resocializace včlenit zpět do společnosti, například pomocí výchovných a vzdělávacích programů, individuální péče, vězení a podobně.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 216)

Trest zahrnuje snahu o **změnu chování či osobnosti** odsouzeného. Časový prostor, který je vlivem trestu odnětí svobody k dispozici má být využit tak, aby bylo potlačeno nežádoucí chování a naopak rozvíjeny nejrůznější formy prosociálního chování. Nabízí se zde ale otázka, jak nejefektivněji motivovat odsouzeného k tomu, aby se právě on sám chtěl změnit k lepšímu a něco pro to udělal právě ve vězení. (Hála, 2006, s. 44) Aby měl trest výchovný účinek, musí obsahovat systém aktivit, podmínek a zásad. Výchovná funkce trestu je realizována v procesu zacházení s vězněnými osobami prostřednictvím programu zacházení, který si blíže popíšeme ve druhé kapitole této práce.

1.3 Práva a povinnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Práva odsouzených můžeme vymezit do tří skupin. Odsouzení mají **právo na uspokojování základních sociálních potřeb a poskytování zdravotní péče**. Spadá sem zejména strava, která odpovídá zdravotnímu stavu odsouzených, případně pracovním výkonům. Ubytování v prostředí, které je v souladu s hygienickými normami, oděv, jež odpovídá počasí a ročnímu období, osmihodinová doba ke spánku, dále pak doba vyhrazená k osobní hygieně, stravování a k úklidu. Odsouzení mají právo na nejméně jednohodinovou vycházku a přiměřené osobní volno. Odsouzený, který nebyl zařazen do práce, má nárok na sociální kapesné ve výši 100 korun za kalendářní měsíc. Nárok vzniká za předpokladu, že práci

bez závažného důvodu neodmítl. (Česko, 2012) Další skupinou práv odsouzených je **právo na udržování nebo případné rozšiřování sociálních vztahů**. Rozsah těchto práv je podmíněn chováním odsouzeného a mírou plnění jeho povinností, které jsou vymezeny zákonem. Čím více odsouzený plní své povinnosti, tím více je pak rozšířen rozsah některých jeho práv. Naopak, čím nižší je kvalita jeho chování, tím více dochází k omezení. Do této skupiny náleží právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby, právo přijímat návštěvy nebo případné opuštění věznice na stanovenou dobu, či právo na příjem a odesílání korespondence a balíčku. Patří sem také právo na příjem peněz, kdy je odsouzenému zřízen a veden vězní účet, na který mu jsou peníze převedeny. Odsouzený může s penězi disponovat za předpokladu, že jsou řádně splaceny soudní pohledávky, vyživovací povinnost, náklady spojené s výkonem trestu apod. Právo na uspokojování kulturních potřeb zahrnuje odebírání denního tisku, časopisů a knih. Odsouzený má také právo na duchovní službu a využití služeb speciálních odborníků jako například psychologa, speciálního pedagoga, právníka a dalších, tyto služby jsou pak poskytovány bezplatně. (Černíková et al., 2008 s. 98-99) **Povinnost podrobit se některým omezujícím opatřením** se vztahuje především na právo na nedotknutelnost osoby, rovněž je omezena svoboda pohybu a pobytu a právo na soukromí. Odsouzený má po dobu výkonu trestu právo na neomezený písemný styk, jeho právo na zachování listovního tajemství je však omezeno, stejně tak i právo na ochranu tajemství jiných zpráv, záznamů a písemností. Po dobu výkonu trestu nemá rovněž právo na svobodnou volbu povolání, na stávku, nebo sdružovat se ve spolcích, což ovšem neznamená zánik členství v těchto spolcích či politických stranách. Zde se má na mysli, že se odsouzený nemůže aktivně podílet na chodu těchto organizací. Odsouzeným není dovoleno podnikat ani provozovat jinou hospodářskou činnost. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 44-45)

Stejně jako výše uvedená práva jsou stanoveny i **povinnosti odsouzených**, které můžeme rovněž rozdělit do tří skupin. Odsouzení jsou povinni **dodržovat pořádek a kázeň, plnit příkazy a pokyny** příslušníků Vězeňské služby. Toto spočívá především v pečlivém plnění úkolů, vyplývajících z práce ve věznici, ohleduplné zacházení se svěřenými věcmi a dodržování zásad slušného chování s osobami, se kterými odsouzení přichází do styku. Mezi další povinnost patří také dodržování ustanovení vnitřního řádu věznice. (Nedorost, 1995, s. 30) **Odsouzený je povinen strpět úkony spojené s kontrolou Vězeňské služby** a to zejména při osobních prohlídkách a lékařských prohlídkách, s čímž je dále spojena i povinnost uhradit náklady za zdravotní péči, jež není plně hrazená příslušnou zdravotní

pojišťovnou. Odsouzený je také povinen uhradit škody, které jím byly způsobeny, bez odkladu oznámit situace, kde jsou rizika vzniku škody. Vězeň je povinen hradit náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody i přesto, že není zaměstnán a rovněž si hradit zdravotní pojištění. (Černíková et al., 2008, s. 100) **Povinnost dodržovat zákazy** spočívá v navazování nedovolených styků, není dovoleno v jakékoliv formě propagovat a podporovat nesnášenlivost vůči jinému náboženství, národnosti, etnickou, sociální a rasovou nesnášenlivost. Dále podporovat fašismus a jiná podobná hnutí, sebepoškozovat se a předstírat poruchu zdraví, tetovat sebe nebo jiné osoby, hrát hazardní hry za účelem zisku. (Raszková, Hoferková, 2013, s. 97)

1.4 Evropská vězeňská pravidla

„Evropská vězeňská pravidla (dále jen EVP) jsou přepracovanou evropskou verzí Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni. EVP byla poprvé vyhlášena rezolucí Rady Evropy v roce 1973, poté byla přepracována. Tato přepracovaná EVP byla na základě doporučení Výboru ministrů Rady Evropy rezolucí č. 87/3 v roce 1987 zaváděna v co nejširším rozsahu do zákonodárství všech členských zemí.“ (Černíková et al., 2008, s. 54)

Evropská vězeňská pravidla se řídí několika **základními principy**. Zdůrazňují důležitost respektování lidských práv při zacházení s odsouzenými a v případě jistých omezení, jež jsou odsouzeným ukládána, je nezbytné, aby byly pouze v minimálním rozsahu a úměrné legitimnímu účelu, pro který byla uložena. Podmínky ve vězení, které jsou v rozporu s lidskými právy vězňů, není možno omluvit nedostatkem prostředků. Podle EVP je důležité v co největší míře přibližovat vězeňské prostředí pozitivním aspektům života na svobodě a umožnit vězněným osobám jejich znovu začlenění do svobodné společnosti. Je důležité v co možná největší míře spolupracovat s externími sociálními službami a občanskými sdruženími. Vysoká úroveň péče o vězně musí být zajištěna kvalitními pracovními podmínkami a perfektním zaškolením vězeňských pracovníků. (České vězeňství, 2006)

Účel Evropských vězeňských pravidel je vymezen následovně:

- a) „Stanovit rozsah minimálních zásad pro všechny oblasti vězeňské správy, které jsou nutné pro lidsky důstojné podmínky a pro prospěšná jednání v moderních a progresivních systémech,
- b) podněcovat vězeňské správy, aby rozvíjely politiku a styl řízení a praxi, založenou na korektních současných zásadách účelu a spravedlnosti,

- c) podporovat u vězeňského personálu profesionální postoje, které odrážejí důležité sociální a morální stránky jejich práce, a vytvářet podmínky, při nichž mohou zlepšovat vlastní výkon ve prospěch společnosti jako celku, pro vězně v jejich péči a jejich vlastní pracovní uspokojení,
- d) poskytovat realistická základní kritéria, dle nichž vězeňské správy a ti, kteří jsou odpovědní za kontrolu podmínek a řízení věznic, mohou správně posuzovat jednání a měřit dosahovaný pokrok k vyšší úrovni.“ (Mezník et al., 1995, s. 25)

V předchozích kapitolách jsme se seznámili s penitenciární péčí a uvedli vědní disciplíny, které s touto problematikou souvisejí. Charakterizovali jsme prostředí výkonu trestu odnětí svobody a typy věznic, do kterých je dle vnější soudní diferenciacce možno umístit odsouzené. Uvedli jsme práva a povinnosti, která odsouzeným osobám vyplývají z výkonu trestu odnětí svobody a také jsme si představili základní principy a účely Evropských vězeňských pravidel, vyplývajících z doporučení, jež bylo vydáno výborem ministrů Rady Evropy.

2 PROGRAM ZACHÁZENÍ

Programy zacházení upravuje § 41 zákon o výkonu trestu odnětí svobody a dále pak řád výkonu trestu odnětí svobody, konkrétně v hlavě čtvrté. Další podrobnosti jsou uvedeny ve sbírkách nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky a sbírkách pokynů ředitele odboru výkonu vazby a trestu, jež jsou vydávány Generálním ředitelstvím Vězeňské služby České republiky. (Biedermanová, Petras, 2011, s. 14) Programy zacházení jsou realizovány všemi věznicemi v České republice včetně vazebních. Zde je důležité poznamenat, že na rozdíl od věznic sloužících k výkonu trestu odnětí svobody se programy zacházení odlišují. Důvodem je zejména respektování presumpce neviny v případě vazby osob podezřelých z trestného jednání. Dále se budeme zabývat pouze programy zacházení, které jsou realizovány věznicemi pro pravomocně odsouzené osoby.

„**Zacházení** je definováno jako soubor aktivit vězeňských pracovníků, aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti.“ (Hála, 2006, s. 44)

V obecnějším smyslu bychom mohli uvést, že program zacházení patří mezi základní formu, jehož účelem je **komplexní a cílevědomé působení** na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody. Slouží zejména k vedení těchto osob k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplňování účelu trestu. (Vězeňská služba České republiky, © 2012)

Program zacházení je zaměřen na pokrytí několika hlavních oblastí:

- a) **Práce** – nezbytné pro finanční zajištění odsouzeného, vedení k odpovědnosti a získání dovedností, zkušeností a pracovních návyků.
- b) **Vzdělání** – slouží k získání větších sociálních dovedností, například smysl pro empatii a morální hodnoty.
- c) **Osobnost** – jsou zde zahrnuty různé terapeutické postupy, sloužící k odstranění negativních symptomů, zaměřené například na dovednost řešení zátěžových situací a uspokojovat své potřeby společensky žádoucím způsobem.
- d) **Volný čas** – volnočasové aktivity, orientované na plnohodnotné využití volného času a kultivaci jedince.
- e) **Rodinné a sociální vazby a vztahy** – zaměřené na udržování a rozvíjení rodinných vztahů a vazeb. (Fischer, 2014, s. 181)

Dle § 41 odstavce 3 „program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný **cíl působení na odsouzeného**, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr.“ (Česko, 1999)

Činnosti ve věznici mají velký význam v životě odsouzeného, ty jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených částečně povinné a částečně dobrovolné. Obsah těchto činností se následně stanovuje v programu zacházení, ten je vypracován pro každého odsouzeného, který má uložen trest odnětí svobody ve výměře **delší než 3 měsíce**. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 103) Tvorba programu je podmíněna věznicí ale i schopnostmi a zájmy každého odsouzeného. Program zacházení může být chápán jako dohoda, jež je potvrzena smlouvou, na jedné straně vězněm – klientem a na straně druhé personálem. Na základě dalších dohod mezi vězněm a vychovatelem nebo dalšími pracovníky oddělení výkonu trestu je možné jej průběžně měnit či doplňovat. V případě, že odsouzený odmítne spolupracovat se zaměstnanci Vězeňské služby, nebo si z nabízených aktivit nevybere žádnou, je mu stanoven **minimální program zacházení**, se kterým bude seznámen a podle kterého se bude dále postupovat. (Bajcura, 1999, s. 111) Základ minimálního programu zacházení tvoří pracovní aktivity, přičemž je přihlíženo na zdravotní stav odsouzeného. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 105)

Program zacházení je podstatnou a důležitou součástí v celém průběhu výkonu trestu odsouzeného. Jeho cílem je působení na vězněnou osobu prostřednictvím jednotlivých aktivit, které jsou obsaženy ve složkách programu zacházení. Jedná se tedy o pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné aktivity a utváření vnějších vztahů. Jednotlivým složkám programu zacházení se budeme dále věnovat v následujících podkapitolách, kde si uvedeme, k čemu konkrétně slouží a jaká je jejich úloha. Nyní se zaměříme na to, co předchází sestavení aktivit tohoto programu.

2.1 Umístění odsouzených do programu zacházení

Samotné realizaci programu zacházení předchází několik zásadních kroků, které je potřeba uskutečnit. Celý proces si uvedeme dále v této podkapitole.

Podle § 6 zákona o výkonu trestu odnětí svobody je možné odsouzeného přijmout do výkonu trestu pouze na základě nařízení výkonu trestu, který je v písemné podobě vyhotoven soudem. Odsouzený je při přijetí do výkonu trestu seznámen se svými právy a povinnostmi podle zákona o výkonu trestu odnětí svobody a dále pak s vnitřním řádem věznice. (Česko, 1999)

Přijetí odsouzeného do věznice se provádí na tzv. **přijímacím oddělení**, kde se provedou preventivní lékařská vyšetření. Ihned po jejich uzavření zasílá veřejná správa věznice hlášení na Generální ředitelství Vězeňské služby. Toto hlášení obsahuje veškeré nezbytné informace, podle kterých je možno rozhodnout o umístění odsouzeného do konkrétního typu věznice na základě nařízení soudu. (Černíková et al., 2008, s. 97) V této věznici jsou odsouzení přijímáni vedoucím oddělení výkonu trestu, psychologem, speciálním pedagogem, sociálním pracovníkem, vychovatelem, případně dalšími pracovníky Vězeňské služby. Nově přijatí odsouzení se ubytují odděleně od ostatních odsouzených a to na tzv. **nástupním oddělení**. Délka pobytu na nástupním oddělení se stanovuje individuálně, většinou ale nepřesáhne dva týdny. Během tohoto pobytu je odbornými zaměstnanci zpracována **komplexní zpráva** o odsouzeném, včetně návrhu programu zacházení s odsouzeným. (Štěrba, 2009, s. 65) Na základě komplexní zprávy je zpracován program zacházení a to zejména s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčinám trestné činnosti. Jedná se tedy o shrnutí výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, případně lékařského posouzení odsouzené osoby. (Günzlová, 2009, s. 192) Odsouzený má na výběr vhodný program zacházení, který se skládá z alternativně sestavených složek. (Černíková et al., 2008, s. 97) Jakmile jsou splněny výše uvedené úkony, odsouzený je předvolán většinou do tří dnů před odborné zaměstnance, s nimiž projednává obsah programu zacházení. Následně je odsouzenému určen vychovatel, jemuž je svěřen do péče. (Štěrba, 2009, s. 65)

V této podkapitole jsme popsali proces, kdy odsouzený vstupuje do věznice. Pomocí výše uvedených kroků je dosaženo sestavení programu zacházení, který se skládá z individuálně volených aktivit, jež jsou obsaženy v jeho jednotlivých složkách, které nyní uvedeme na následujících stranách.

2.1.1 Pracovní aktivity

První ze složek programu zacházení jsou pracovní aktivity. Díky smysluplné, dobře řízené a organizované práci jsou rozvíjeny pracovní návyky a s tím související vlastnosti osobnosti. Takovým způsobem uspořádaná práce, která je mimo jiné vykonávána v podmínkách, neodpovídajícím vězeňskému standardu a navíc i odměňována, vytváří vztah odsouzeného k práci vůbec, ale i k práci, sloužící jako prostředek pro uspokojování dalších lidských potřeb a zájmů člověka. Velký přínos mají pracovní aktivity v rámci snižování agresivity odsouzeného i k harmonizaci psychosomatických funkcí a k psychosociální adjustaci. Mimo jiné napomáhá také preventivnímu působení proti mimořádným událostem, jako například vzpoura či útěky. (Hála, 2006, s. 124) Také z doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům vyplývá, že práci ve věznici je třeba vnímat jako pozitivní prvek systému vězeňství a má udržovat nebo zvyšovat schopnost vězňů vydělat si na obvyklé živobytí i po propuštění z výkonu trestu. (České vězeňství 2006) **Obsah pracovních aktivit je dále rozdělen na** zaměstnávání, práce nutné k zajištění každodenního chodu věznice, například praní a výměna ložního prádla či příprava jídla a dále pracovní terapie, vedené odbornými zaměstnanci Vězeňské služby. (Černíková et al. 2008, s. 102)

Odsouzenému plyne ve výkonu trestu **povinnost pracovat**, v případě že je k práci zdravotně způsobilý. Pokud vězeň odmítne přiřazenou práci, jedná se o závažné porušení povinností odsouzeného. K této problematice se dále vyjadřuje Hanuš (2005, s. 40), který uvádí, že „pracovní povinnost není totiž nemorální, či neetická, nebo antihumánní metoda. Pracovní povinnost náleží totiž právě mezi jeden z primárních globálních výchovných prvků odsouzeného, neboť i ve vyspělé společnosti platí zásada „kdo nechce pracovat, ať nejlí“, nikoliv tedy, kdo nepracuje, ať nejlí.“ Tato **povinnost se nevztahuje** na osoby, které dosáhly věku 65 let, plně invalidní a dočasně práce neschopné. Podmínky pro zaměstnávání odsouzených jsou věznicí vytvářeny, buď v rámci svého provozu, podnikatelské činnosti, vlastní výroby, nebo smluvně u jiných subjektů. (Štěrba, 2009, s. 73) Odsouzeným také z výkonu trestu vyplývá **zákaz některých prací**. Není povoleno zařazovat je k výkonu práce s výbušninami. Dále pak je věnována zvýšená pozornost výkonu práce, při které přichází odsouzený do kontaktu s omamnými a psychotropními látkami či jedy. (Günzlová, 2009, s. 190)

Při zaměstnávání odsouzených věznic věnuje pozornost:

- umístění odsouzených do práce, která odpovídá jejich zdravotní způsobilosti a dále pak jejich odborným znalostem a dovednostem,
- odměňování za práci,
- vytváření podmínek pro zvyšování pracovní kvalifikace a rozšiřování všeobecné informovanosti. (Günzlová, 2009, s. 190)

Za vykonanou práci náleží odsouzeným odměna podle § 33 zákona O výkonu trestu odnětí svobody, jejíž výši stanovuje Vláda svým nařízením. **Pracovní odměna** se považuje za příjem ze závislé činnosti a od hrubé mzdy se pak odečítá pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na všeobecné zdravotní pojištění a záloha na daň z příjmů. Mezi další srážky ze mzdy patří také výživné na děti, včetně příspěvku na úhradu výdajů při péči o dítě v ústavní nebo ochranné výchově a v neposlední řadě k úhradě nákladů výkonu trestu. (Česko, 1999)

2.1.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělávání hraje v moderním vězeňství důležitou roli ve výchovném působení na vězně. Prostřednictvím něj je věnována pozornost reintegraci vězně zpět do společnosti, což je impulsem pro zajištění studijních programů, které umožňují všem vězněným věnovat se výchovně – vzdělávacím aktivitám, s důrazem na jejich zájmy a potřeby. V neposlední řadě je cílem také podporovat jejich morálku, zlepšovat jejich chování a podporovat je v udržení vlastní důstojnosti. (Netík et al, 1991, s. 35)

Vzdělávací aktivity jsou vedeny primárně pedagogy volného času, speciálními pedagogy, vychovateli a vychovateli – terapeuty, jde tedy o **vzdělání vedené a kontrolované zaměstnanci Vězeňské služby**. Uskutečňují se v první řadě prostřednictvím **vzdělávacích kurzů**. Vysoký zájem je zaznamenán o jazykové kurzy, v první řadě o anglický a německý jazyk. Pro odsouzené cizince je poskytován kurz českého jazyka a multikulturní výchovy. V převážné většině věznic dále probíhají také kurzy, zaměřené na rozvoj počítačové dovednosti, ale také výuka zeměpisu, dějepisu či ekonomie. V neposlední řadě je vězňům poskytován kurz společenského chování, stolování a vaření, dopravní výchovy, kroužky zahradnické a pěstitelské práce, ale i právního minima a dalších. (Günzlová, 2009, s. 200)

Vzdělávání vězňů má i **formální stránku**, která se uskutečňuje prostřednictvím **školských vzdělávacích středisek, středních odborných škol a odborných učilišť** Vězeňské služby

České republiky. (Günzlová, 2009, s. 198-200) Tato školská vzdělávací střediska byla rozhodnutím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zařazena mezi školy České republiky s účinností od 20. Června 1996. Na základě této legislativní úpravy získaly školy možnost vydávat celostátně platná vysvědčení a výuční listy. Po úspěšném absolvování je vězněné osobě předáno vysvědčení, ve kterém není uvedeno, že bylo získáno ve vězení. (Biedermanová, 2001, s. 21) Podle § 34 zákona o výkonu trestu odnětí svobody se považuje odsouzený, který byl zařazen do denní formy studia, jako odsouzený zařazený do práce. (Česko, 1999) **Středoškolské a vysokoškolské vzdělání** je možno získat jen v individuálních případech. Přihlíží se zde k délce trestu, přičemž odsouzení v některých případech nedosahují celé doby, jež je nutná k absolvování studia, ačkoli je možno toto studium dokončit i po propuštění z výkonu trestu. (Biedermanová, 2001, s. 22)

2.1.3 Zájmové aktivity

Pravděpodobnost vzniku kriminálního jednání může být zvýšena špatným trávením volného času, dále pak špatným vlivem rodiny či vrstevnických skupin a může vést k asociálním až antisociálním poruchám chování. Prostřednictvím zájmových aktivit je možné působit na dosažení změn v motivaci, včetně získávání potřebných znalostí a dovedností. (Fischer, Škoda, 214, s. 206-207)

Smyslem volnočasových programů realizovaných ve vězení je dle Mezníka (1995. s. 48):

- „Naučit odsouzené trávit volný (mimopracovní) čas aktivně a smysluplně a po propuštění z výkonu trestu změnit podstatně životní styl,
- ve výkonu trestu vyplnit čas odsouzených aktivní, smysluplnou činností, zaměřenou na rozvoj osobnosti, udržení fyzické a psychické kondice, vytvoření kulturních návyků a potřeb.“

Evropská vězeňská pravidla kladou důraz na zajištění ochrany zdraví všech vězněných osob. Právě péče o fyzické a duševní zdraví je naplňována pomocí různých zájmových kroužků, sportovního, vzdělávacího a kulturního charakteru. Tyto činnosti jsou efektivní zejména u nezaměstnaných odsouzených. (Biedermanová, 2011, s. 26) Zájmovými aktivitami v programu zacházení jsou činnosti, jež podporují rozvoj schopností, sociálních dovedností a vědomostí odsouzených. (Štěrba, 2009, s. 72) Jedná se zejména o rozvoj **kulturních, jazykových, sportovních a rukodělných zájmů**. Věznice je povinna v rámci

nabídky alternativ programu zacházení užít co nejrozmanitější škálu forem, metod a prostředků, u nichž je vyžadován aktivní přístup ze strany odsouzených, a obsahují prvky sebeobsluhy. (Štěrba, 2009, s. 72)

Sportovní aktivity mohou napomoci řešit některé problémy v rámci výkonu trestu, například pomohou regulovat napětí, agresivitu, dále podporovat sebeovládání či sebepojetí. (Netík et al., 1991, s. 37) V neposlední řadě přispívá k fyzickému zdraví člověka, kompenzuje nedostatek pohybu, může zpestřit jednotvárnost vězeňského dne, učit sociálním pravidlům a chování. (Hála, 1999, s. 47) Sport zde figuruje zejména jako antistresová pomůcka, která spočívá v odvedení pozornosti například od hromadění napětí, jež je způsobováno vězeňským prostředím do roviny zábavy a hry. (Slepička et al., 2006, s. 218) Nemalou roli zde hraje i **umění**, jedná se především o hudbu, výtvarné umění či literaturu. Vnímání uměleckého díla jiným člověkem má ve výchově velkou roli, stejně jako vlastní umělecká kreativita člověka. (Hála, 1999, s. 57) V rámci **extramurálních programů** (tj. programy, orientované mimo budovu věznice) je možné navštěvovat různé kulturní pořady, divadla, sportovní utkání apod. Odsouzený zde má možnost „přivonět si“ k běžnému životu mimo zdi věznice. Zajímavými jsou také projekty **zážitkové pedagogiky**, v rámci nichž mají vězni možnost absolvovat například turistiku, cykloturistiku a mnoho dalších. Je zde nutno ale podotknout, že to s sebou nese i jistá rizika plynoucí z přílišného rozšiřování prostoru. (Hála, 1999, s. 44-52)

2.1.4 Speciálně výchovné aktivity

Tyto aktivity jsou zaměřeny zejména **na rozvoj sociálních dovedností, společenského chování, rozšiřování právního vědomí a zvládání stresu**. Jako příklad můžeme uvést komunikační dovednosti, biblioterapie, základy interpersonální komunikace, program aktivního stylu života, hudební relaxace či duchovní aktivity pod vedením kaplanů věznice. (Vězeňská služba České republiky, © 2012) Jak uvádí vyhláška Ministerstva spravedlnosti, „Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí **sociální, speciální pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, zaměřené zejména na:**

- a) oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti,
- b) rizika a kriminogenní potřeby,
- c) osobnost odsouzeného, nebo
- d) změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného.“ (Česko, 1999)

Speciálně výchovné aktivity jsou uskutečňovány ve všech odděleních věznic, jejich uplatnění však můžeme připisovat převážně v odděleních specializovaných pro výkon trestu odsouzených s poruchami chování, s poruchami osobnosti a chování způsobené užíváním psychotropních látek, či s mentální retardací. Jejich cílem je eliminovat nebezpečnost a možnou recidivu u rizikových pachatelů. Mají přispívat k vyšší ochraně společnosti, po návratu odsouzeného do běžného života. (Biedermanová, 2001, s. 24) Uplatňování speciálně výchovných postupů u odsouzených probíhá formou **individuální práce**. Jedná se zejména o činnosti ve smyslu krizové, ventilační, poradenské, abkreační a informativní intervence. Dále diagnostická vyšetření, stanovování programu zacházení, individuální postupy, sociálně právní poradenství, rozpravy s duchovním, pracovní terapie. Další formou je **skupinová práce**, která je zaměřena na kognitivně-behaviorální techniky, besedy, přednášky a setkání se sociálními kurátory, pracovníky Probační a mediační služby ČR. (Vězeňská služba České republiky, © 2012)

2.1.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Oblast aktivit, zaměřujících se na utváření vnějších vztahů, je zaměřena na činnosti, jež mohou napomoci **k řádnému a soběstačnému životu odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody**. Tyto aktivity má ve své kompetenci především pověřený sociální pracovník, který se věnuje uspořádáním podmínek života po propuštění. Odsouzeným napomáhá zejména vyřizovat základní dokumenty, které jsou nezbytné při jednání s úřady práce. Dále se odsouzeným pomáhá oslovit budoucí zaměstnavatele a navázat také kontakt s charitativními organizacemi a Probační a mediační službou. V neposlední řadě je důležitou složkou utváření vnějších vztahů **pomoc v rámci udržování a posilování vazeb** s dětmi, rodinami a přáteli. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 104) Je zde nutno také podotknout, že se tato oblast týká i obnově těchto vazeb, k jejichž narušení mohlo dojít vlivem nástupu do výkonu trestu. V rámci podpory těchto vazeb je možné odsouzenému povolit volný pohyb mimo budovu věznice v souvislosti s návštěvou blízkých či přerušením výkonu trestu. (Günzlová, 2009, s. 203)

Důležitost této oblasti aktivit programu zacházení se jeví zejména v době, kdy jsou odsouzení zařazeni do **výstupních oddělení** věznic, většinou **6 měsíců před jejich propuštěním**. Zde jsou připravováni na život na svobodě a mají výrazně praktický charakter, například při zajištění bydlení, či v rámci dluhového poradenství, které je některými věznicemi poskytováno. Těmto aktivitám je nutno věnovat zvýšenou pozornost zejména v případech

střednědobých a dlouhodobých trestů odnětí svobody, v rámci nichž může mít prizonizace a institucionalizace negativní dopad na osobu vězněného. Nutno podotknout, že vězněné osoby jsou izolovány od běžné společnosti, v níž dochází k rychlému vývoji, zejména technických vymožeností. (Biedermanová, 2011, s. 28) Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody v mnoha případech nemají kam jít, nemají žádné sociální zázemí, chybějí jim finanční prostředky, motivace pracovat, nebo mají nereálná očekávání v důsledku omezení některých potřeb, navozujících jejich bezodkladné uspokojení. (Vágnerová, 2014, s. 752)

2.2 Vyhodnocování programu zacházení

Vyhodnocování programu zacházení je pro odsouzené i pro zaměstnance Vězeňské služby důležitým aspektem v mnoha směrech a probíhá v různých intervalech. Tyto intervaly jsou určeny dle typu věznice, jež je stanovena vnější soudní diferenciací, což si dále rozebereme v následující podkapitole.

Podle § 38 řádu o výkonu trestu odnětí svobody se „**úspěšnost plnění programu zacházení odsouzeného v oblasti cílů, jednotlivých aktivit, pořádku a kázně vyhodnocuje zpravidla jednou**

- a) za měsíc ve věznici pro mladistvé,
- b) za dva měsíce ve věznici s dohledem a dozorem a ve výstupních odděleních věznic s ostrahou a se zvýšenou ostrahou,
- c) za tři měsíce ve věznici s ostrahou,
- d) za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.“

Výsledky, kterých bylo na základě plnění programu zacházení dosaženo, dále slouží jako podklad pro udělování kázeňských odměn, rozhodování ředitele věznice o přerušení výkonu trestu odsouzeného, a také slouží pro rozhodování soudcům o přeřazení do jiné věznice či podmíněčném propuštění. (Bajcura, 1999, s. 112) **Míru úspěšnosti plnění programu zacházení** vyhodnocují vězeňští vychovatelé s odsouzenými, kteří jsou rovněž zapojeni do průběžné aktualizace programu zacházení. Při této aktualizaci se zohledňuje vývoj osobnosti odsouzeného a změny v jeho chování a jednání. (Vězeňská služba České republiky, © 2012) S výsledky hodnocení je odsouzený seznámen kompetentními zaměstnanci Vězeňské služby. Míra úspěšnosti plnění programu zacházení je součástí **komplexního hodnocení**, jež reflektuje naplňování významu výkonu trestu. V případě, že odsouzený odmítá

akceptovat a plnit program zacházení v průběhu alespoň tří po sobě jdoucích hodnotících období, odborní zaměstnanci podají návrh řediteli věznice na přeřazení odsouzeného do věznice s přísnějším způsobem vnějšího střežení. Toto opatření lze rovněž použít v případech, kdy se odsouzený dopustí trestného činu nebo opakovaně porušuje zákazy stanovené věznicí. (Česko, 1999)

Hodnocení programu zacházení tedy zásadně ovlivňuje udělování kázeňských odměn a trestů. Dále je na základě úspěšnosti jeho plnění rozhodováno o přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice, což blíže popíšeme na následujících stránkách.

2.2.1 Kázeňské odměny a kázeňské tresty

Kázeňské odměny a tresty vycházejí primárně z plnění povinností a jsou také udělovány na základě řádné účasti v aktivitách programu zacházení. Mohou sloužit mimo jiné také jako motivace pro odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Výčet kázeňských trestů a odměn si uvedeme v následujícím textu, kde si také vymezíme, kdo je oprávněn tato opatření udělovat.

Kázeňské odměny a tresty jsou prostředky, díky nimž je ve věznicí dosažena kázeň a pořádek. Obě opatření musí respektovat zásady přiměřenosti, individualizace, spravedlnosti, důslednosti a stupňování. (Razsková, Hoferková, 2013, s. 93) Kázeňskou pravomoc nad odsouzenými vykonávají především generální ředitel Vězeňské služby a ředitelé věznic. Jiní zaměstnanci Vězeňské služby mohou kázeňské odměny a tresty udělovat za předpokladu, že k tomu byli zmocněni generálním ředitelem nebo ředitelem konkrétní věznice. (Česko, 1999) Kázeňské odměny a tresty jsou udělovány písemně. Záznam je následně uložen do osobního spisu odsouzeného, kde je podrobně popsán důvod jejich udělení. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 158 – 159)

Kázeňské odměny jsou udělovány za vzorné chování, spolupráci při naplňování účelu trestu a plnění stanovených povinností, jsou jimi:

- a) pochvala,
- b) mimořádné zvýšení doby návštěv a to až na 5 hodin během kalendářního měsíce,
- c) povolení jednorázového nákupu potravin a osobních věcí odsouzenému, který za běžných okolností tyto nákupy provádět nemůže,
- d) zvýšení kapesného,
- e) věcná nebo peněžitá odměna,

- f) rozšíření osobního volna,
- g) povolení opustit věznici až na 24 hodin,
- h) přerušování výkonu trestu. (Česko, 1999)

Kázeňské tresty jsou ukládány za takové jednání, které je posuzováno jako kázeňský přešpek, jsou jimi:

- a) důtka,
- b) snížení kapesného,
- c) zákaz přijetí balíčků,
- d) propadnutí věci,
- e) umístění do uzavřeného oddělení v mimopracovní době,
- f) celodenní umístění do uzavřeného oddělení
- g) umístění do samovazby. (Nedorost, 1995, s. 43)

2.2.2 Prostupné skupiny vnitřní diference

Stavebním kamenem návrhu na přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice či podmínečné propuštění je hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení. Odsouzený je zařazen do jedné **ze tří prostupných skupin vnitřní diference**, přičemž se při zařazení odsouzeného hodnotí zejména úspěšnost naplňování programu zacházení, chování a jednání odsouzeného a jeho přístup ke spáchanému trestnému činu a k samotnému výkonu trestu. (Štěrba, 2009, s. 72) Tyto skupiny pak mohou vytvořit jak **systém pozitivní motivace a postojů** k výkonu trestu odnětí svobody, tak i prohloubit **individuální přístup** k odsouzeným osobám. (Raszková, Hoferková, 2013, s. 90 – 91)

Do první skupiny jsou umístěni odsouzení, kteří respektují vnitřní řád věznice, z velké části aktivně plní program zacházení a jiné povinnosti vyplývající z výkonu trestu. (Štěrba, 2009, s. 72) **Do druhé skupiny** vnitřní diference spadají odsouzení, kteří odmítají plnit vnitřní řád stanovený věznicí, nebo mají problémy s plněním programu zacházení. Tito odsouzení tedy kolísají mezi první a poslední skupinou, často sem spadají i odsouzení, přicházející na ubytovny z nástupního oddělení. (Raszková a Hoferková, 2013, s. 91) **Do poslední skupiny** jsou zařazeni odsouzení, kteří program zacházení z velké části neplní nebo jej zcela odmítají, neplní své povinnosti a nedodrží vnitřní řád věznice. Také jsou zde zařazováni odsouzení, kteří jsou v rámci výkonu trestu podezřelí ze spáchaní trestného činu. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 106 – 107)

Zařazení odsouzeného do první, případně i druhé diferenciační skupiny s sebou nese i určité výhody, což může působit jako jakýsi **stimul** a odsouzení tak mají zájem o zařazení do vyšší skupiny a získat výhody s ní spojené. Vnitřní řád věznice také stanovuje motivační činitele, jež mají odsouzené podněcovat k plnění podmínek pro přiznání vyšší prostupné skupiny. Jsou jimi například podání návrhu ředitele na podmíněčné propuštění, kázeňské odměny ve formě opuštění věznice až na 24 hodin a přerušování výkonu trestu. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 107)

V úvodu kapitoly jsme se seznámili se samotným programem zacházení a jeho složkami, jež jsou klíčovým nástrojem k resocializaci a nápravě odsouzeného. Jeho cílem je primárně působení na odsouzeného prostřednictvím jednotlivých aktivit. Seznámili jsme se také s procesem umístění odsouzeného do tohoto programu a popsali jsme jednotlivé složky, jimiž jsou pracovní, vzdělávací, zájmové, speciálně výchovné aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Neméně důležitou částí této kapitoly je hodnocení, jež je v kompetenci odborných zaměstnanců Vězeňské služby. Plnění programu zacházení a aktivní účast na něm má vliv jak na udělování kázeňských odměn a trestů, tak i na přemísťování odsouzených do věznic jiného typu v rámci prostupných skupin vnitřní diferenciace.

3 VYCHOVATEL VE VĚZNICI

Zaměstnanci Vězeňské služby jsou jedním z nejdůležitějších článků vězeňství vůbec. Zajišťují neustálý dohled nad odsouzenými, ale také usměřují jejich činnosti během běžného dne ve věznici. V následující kapitole se budeme věnovat konkrétně vězeňskému vychovateli, popísem jeho pracovní náplň ale i vzděláváním, které je k výkonu této profese nezbytné.

Jak se zmiňují Průcha, Walterová, Mareš (2013, s. 347) „vychovatel je pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování.“ Přesnou definici vězeňského vychovatele pak uvádí Hendrych (2010, s. 63) „vychovatel je členem týmu, jehož **základním úkolem je** komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizace protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel je metodicky usměřňován speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu oddělení.“

Pro odsouzeného je v rámci každodenní činnosti a života ve věznici vychovatel **jednou z nejdůležitějších osob** a v zájmu každého odsouzeného je, aby jeho vztahy s vychovatelem byly pozitivní. V rámci věznice by na jednoho vychovatele mělo spadat zhruba dvacet odsouzených, ve skutečnosti se ale takovému poměr nedaří dostat. Na nástupním oddělení věznice je pak odsouzený seznámen s tím, který vychovatel mu byl přiřazen. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 101) Vychovatelé ale i další zaměstnanci věznice jsou povinni zachovávat mlčenlivost o souvislostech práce s odsouzenými. (Raszková, Hoferková, (2013, s. 67) Dle Evropských vězeňských pravidel je také důležité, aby tento zaměstnanec pracoval na vysoké profesionální úrovni a dodržoval etický kodex, v jehož rámci je nutné zacházet s vězni humánně a s respektem pro důstojnost. Své povinnosti je nutné vykonávat tak, aby dokázaly vězně ovlivnit dobrým příkladem. (České vězeňství, 2006)

Práce ve věznici je vysoce psychicky náročná a vyžaduje širokou paletu **osobnostních předpokladů** pro výkon této profese. Vychovatel ve věznici musí splňovat nejen kvalifikační předpoklady, které jsou s touto profesí spojeny. Velmi důležitá je zde i osobnostní způsobilost, jež je prověřována psychologickým vyšetřením. (Vězeňská služba České republiky, © 2012) V rámci osobní způsobilosti jsou na vychovatele kladeny požadavky

v oblastech frustrační a stresové tolerance, emoční rovnováhy a umění ovládat se. Pracovník by měl mít také silné sociální zázemí, jak v nukleární rodině, tak i v rodině současné s čímž souvisí vyrovnanost v oblastech autority. (Škopec, 2005, s. 17)

3.1 Popis práce vychovatele ve věznici

Vychovatel osobně zná odsouzené, kteří mu byli svěřeni, orientuje se v sociálních vztazích mezi vězni, v této souvislosti se odsouzený na vychovatele obrací především s jeho problémy a požadavky. Rozhodují o umístění odsouzených do jednotlivých cel, sestavují plány návštěv a mohou udělovat také kázeňské odměny či tresty. Vypracovávají hodnocení programu zacházení a také se vyjadřují k žádostem odsouzených, jež jsou směřovány řediteli věznice. Navrhují hodnocení pro orgány činné v trestním řízení, většinou soudů, které rozhodují například o podmíněčném propuštění, či přerušení výkonu trestu, v této souvislosti pak také vystupují jako svědci. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 101)

Vychovatel dále plní zejména následující úkoly:

- spravuje osobní karty odsouzených, do nichž průběžně zapisuje události, týkající se naplňování účelu výkonu trestu,
- dohlíží na pořádek a upravenost cel a kázeň odsouzených,
- vypracovává návrhy na přerušení výkonu trestu, povolení volného pohybu mimo věznici a dočasného opuštění věznice, či účast na akcích mimo věznici,
- podílí se na přerazování odsouzených do jiného typu věznice,
- participuje na spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci při sestavení programů zacházení,
- na základě odborného zaměření vede většinou dvě aktivity programu zacházení a s tím spojenou dokumentaci,
- provádí kontrolu korespondence a uskutečňování telefonních hovorů,
- zajišťuje seznámení odsouzených s jejich právy a povinnostmi, které jim vyplývají ze zákona a z vnitřního řádu věznice. (Hendrych, 2010, s. 64 – 65)

3.2 Vzdělávání a profesní růst vychovatele

Vzdělávání a profesní příprava příslušníků a občanských pracovníků Vězeňské služby je zajišťována **Institutem vzdělávání Vězeňské služby ČR**. Realizuje nástupní kurzy, doškolovací kurzy, rekvalifikace a další formy odborného vzdělávání. (Nedorost, 1995, s. 52) Úroveň vzdělávání je tvořena **základní odbornou přípravou (ZOP)**, která je určena všem novým zaměstnancům přijatých do služebního či pracovního poměru. Je rozdělena na základě zařazení pracovníka do výkonu služby nebo práce a je strukturována s důrazem na získání základních požadavků a kvalifikačních předpokladů pro vykonávání dané pozice. Vychovatel je v rámci této základní odborné přípravy zařazen do **skupiny B/2**, jež je určena občanským zaměstnancům, kteří přichází do styku s odsouzenými v přímém kontaktu a podílejí se na tvorbě a realizaci programu zacházení. (Vězeňská služba České republiky, © 2012)

Příprava a studium zaměstnanců v rámci ZOP/B2 je rozdělena na **všeobecný základ a profesní přípravu**:

V rámci **všeobecného základu** jsou vyučovány společenskovední disciplíny, jež úzce souvisí s penitenciární problematikou a jsou nezbytné pro pochopení této problematiky. V neposlední řadě je důležité seznámit zaměstnance se základy právního systému, aby byli schopni orientovat se v Listině základních práv a svobod a jiných právních předpisech, které souvisí s problematikou trestní justice, výkonu trestu a vazby, ale i alternativních trestů. **Profesní příprava** navazuje na všeobecný základ a klade důraz na spojení získaných teoretických znalostí s penitenciární praxí. Celková časová dotace v této části je 144 hodin. Po skončení tohoto kurzu získá vychovatel vědomosti z oblasti systému vězeňství v České republice a metod zacházení s odsouzenými. Pracovník dále disponuje znalostmi z oblasti **pedagogiky, psychologie, sociální práce, práva, etiky** a jiných společenskovedních oborů, souvisejících s forenzní a penitenciární oblastí. Studium probíhá šest týdnů a je ukončeno komisionální zkouškou, po jejímž úspěšném složení získají **osvědčení o profesní způsobilosti**. (Malák, 2012)

3.3 Úloha ostatních odborných pracovníků

Kromě vychovatele se v péči o odsouzené podílí i řada dalších zaměstnanců Vězeňské služby. V této podkapitole se budeme věnovat občanským zaměstnancům, kteří se podílí na tvorbě a realizaci programu zacházení a vstupují tak do přímého kontaktu s odsouzenými. Je jím **sociální pracovník**, který odsouzeného směřuje především k tomu, aby byl schopen po výkonu trestu odnětí svobody plynule přejít do řádného občanského života. Náplní práce sociálního pracovníka je zejména poskytování sociálně – právního poradenství, spolupráce s orgány sociálního zabezpečení, uskutečňování výchovné a poradenské činnosti pro odsouzené, navazování kontaktů s církvemi a charitativními sdruženími jak v místě věznice, tak i v místě bydliště odsouzeného. Pozornost je zde také věnována navazování kontaktů s příbuznými a dalšími blízkými osobami odsouzeného a podílení se na řešení sociálních problémů. Sociální pracovník spolupracuje také na tvorbě programu zacházení a zpracovává sociální posouzení. (Kujevská, Dundrová, 2012) Dalším významným pracovníkem je **speciální pedagog**, který především metodicky usměrňuje vychovatele. Řídí činnost týmu, jež se podílí na zpracovávání komplexní zprávy odsouzeného a sestavení programu zacházení, v neposlední řadě vytváří podmínky pro jeho realizaci. Osobně vede minimálně jednu aktivitu programu zacházení. (Hála, 2006, s. 61) **Psycholog** se podílí na tvorbě komplexní zprávy, kdy většinou na základě rozhovoru projde odsouzený psychologickým vyšetřením. Na základě tohoto vyšetření podá věznici podnět k případné potřebě psychologické intervence. Psychologové pomáhají také vychovatelům s řešením problémů odsouzených. Podílí se na pomoci v množství problémů odsouzeného například v rámci problémů v rodinných vztazích a podobně. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 102) Ve věznici působí také **vychovatel – terapeut**, který provádí terapie s jednotlivci i ve skupinách a účastní se tvorby programu zacházení a speciálně výchovných aktivit. Vede minimálně tři speciálně výchovné aktivity programu zacházení, podává informace vychovatelům a psychologům o změnách v chování odsouzených v rámci programu zacházení a kvalitě účasti na něm. Má spoluúčast na hodnocení programu zacházení a navrhuje také opatření k prevenci a eliminaci negativních událostí ve věznici. (Hendrych. 2010, s. 70) **Pedagog volného času** se věnuje individuální a skupinové, zájmové a sebeobslužné činnosti s odsouzenými. S ohledem na jeho odbornost a kvalifikaci se může podílet také na terapeutické, zvláště rukodělné, sportovní a kulturní činnosti. Spolupracuje na tvorbě a samotné realizaci programu zacházení a v rámci něj vede minimálně čtyři aktivity. Posuzuje, jak se odsouzení účastní programu zacházení a jaké změny jsou patrné v jejich chování, o těchto

skutečnostech pak podává informace ostatním zaměstnancům. Na základě své odbornosti se podílí na vypracování průběžného hodnocení programu zacházení. Vede sklad potřeb, které jsou určeny k rukodělné, kulturní, sportovní a sebeobslužné činnosti. (Hendrych, 2010, s. 70 – 71)

V poslední kapitole teoretické části této práce jsme si vymezili vychovatele ve věznici a náplň práce, vyplývající z této profese. Popsali jsme zde vzdělávání, které je pro pozici vězeňského vychovatele, ale i dalších občanských zaměstnanců nezbytné. Vymezili jsme úlohu dalších odborných pracovníků Vězeňské služby, jež se aktivně podílejí na sestavení a realizaci programu zacházení. V následujících kapitolách této práce se zaměříme na praktickou část, která je realizována formou kvalitativního pojetí výzkumného šetření.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části této práce jsme uvedli východiska, související s penitenciární péčí, prostředím, ve kterém je uskutečňován výkon trestu odnětí svobody, i práva a povinnosti, náležící odsouzeným. Ve druhé kapitole jsme popsali program zacházení, jež bude klíčovým pojmem výzkumného šetření. Uvedli jsme, jak probíhá jeho sestavení a kdo se na tomto procesu podílí a jaké složky jsou v něm obsaženy. Také jsme nastínili, proč je vhodné ze strany odsouzeného program zacházení plnit a jaké motivační složky přispívají k jeho úspěšné realizaci. Praktickou část této práce se snažíme propojit s uvedenými teoretickými poznatky.

Dosavadní výzkumná šetření spojená s programem zacházení probíhala ve velkém množství případů u výzkumného souboru tvořeného odsouzenými. Právě tento fakt byl jedním z hlavních impulsů k realizaci námi uskutečněného výzkumného šetření, jehož výzkumný soubor tvoří vězeňští vychovatelé. Záměrem a cílem výzkumného šetření bylo zjistit pohled vychovatelů na program zacházení. Výzkumný soubor byl zvolen z toho důvodu, že vychovatel ve vězeňství je pro odsouzené osoby jednou z nejdůležitějších osob. Ze všech vězeňských pracovníků s ním odsouzení přicházejí nejčastěji do styku. Podílí se také aktivně na vytváření a realizaci programu zacházení. Z výše uvedených důvodů lze tedy předpokládat, že vychovatel bude mít bezprostřední přehled o konkrétním programu zacházení, o aktivitách, které jsou v něm obsaženy, o jeho vlivu na odsouzené v průběhu výkonu trestu, ale i o tom, jaké může přinést změny v jejich osobnostech či chování.

Vzhledem k tomu, že se zaměřujeme na vychovatele ve vězení a jejich subjektivní pohled na program zacházení, zvolili jsme kvalitativní pojetí výzkumného šetření. Chceme tím dosáhnout podrobného popisu a vzhledu do této problematiky na základě přímého kontaktu s respondenty v jejich přirozeném prostředí. Mezi hlavními výhodami spatřujeme v tomto případě, že pomocí výše jmenovaných skutečností nám bude umožněno porozumět zkoumanému problému lépe než za pomoci kvantitativních metod výzkumu.

4.1 Výzkumné cíle

V rámci výzkumu se budeme věnovat programu zacházení z pohledu vychovatelů v penitenciární péči. Zaměřujeme se tak na odborníky z řad vychovatelů ve věznicích. Podobné již realizované výzkumy na toto téma nenalzáme. Ve většině případů se jedná o výzkumy, jež byly provedeny s odsouzenými osobami, proto se domníváme, že mu bylo doposud věnováno málo pozornosti a mohl by tak být přínosem.

Hlavním výzkumným cílem je zjistit pohled vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči. V souvislosti s hlavním výzkumným cílem jsme si stanovili **dílčí výzkumné cíle:**

- Zjistit názor vychovatelů na aktivity v programu zacházení.
- Identifikovat faktory, ovlivňující realizaci programu zacházení z pohledu vychovatelů.
- Analyzovat vliv programu zacházení na odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody.
- Zjistit vliv programu zacházení na odsouzeného po skončení výkonu trestu odnětí svobody.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě stanovení výše uvedeného hlavního výzkumného cíle byly formulovány výzkumné otázky, které nám pomohou výzkum vést v souladu s těmito výzkumnými cíli a jsou stanoveny tak, aby poskytly respondentovi dostatečně široký prostor na jeho odpověď.

Za hlavní výzkumnou otázku pokládáme:

Jaký je pohled vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči?

Na základě této hlavní výzkumné otázky jsme vytvořili dílčí výzkumné otázky:

- Jaký je názor vychovatelů na aktivity v programu zacházení?
- Jaké faktory ovlivňují realizaci programu zacházení z pohledu vychovatelů?
- Jaký vliv má z pohledu vychovatelů na odsouzeného program zacházení v průběhu výkonu trestu odnětí svobody?
- Jaký vliv má z pohledu vychovatelů na odsouzeného program zacházení po skončení výkonu trestu odnětí svobody?

4.3 Strategie výzkumu

S ohledem na téma bakalářské práce a na cíl zjistit pohled vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči bylo zvoleno kvalitativní pojetí výzkumného šetření. Výzkum je zaměřen na to, jak zaměstnanci Vězeňské služby z řad vychovatelů vnímají program zacházení, tedy na jejich subjektivní pocity. Kvalitativní výzkum nám v tomto případě umožňuje získat detailní popis zkoumaného jevu a také vhled do situace. Umožní nám nahlížet na tuto problematiku v přirozeném prostředí, ve kterém se daný jev odehrává. Dostáváme se na základě této metody do přímého styku s respondenty, což nám zprostředkuje hlubší porozumění zkoumaných skutečností. Mezi negativa kvalitativního výzkumu bychom zde zahrnuli jeho časovou náročnost, se kterou se v jeho průběhu potýkáme. Jedná se o sběr dat, samotnou transkripci rozhovorů, která zabere až několik hodin a jejich následnou analýzu. Dále také fakt, že výsledky výzkumu mohou být ovlivněny výzkumníkem, proto jsme se snažili o co možná nejmenší zkreslení dat. Domníváme se, že při zvolení kvantitativně orientovaného výzkumu by nám nebylo umožněno získat výše uvedené prostředky k objasnění pohledu vychovatelů na program zacházení.

4.4 Metoda sběru dat

Metodou sběru dat bylo v rámci výzkumného šetření využito polostrukturovaných rozhovorů. Základem pro realizaci rozhovorů bylo sestavení otázek, díky nimž jsme získali data, která nám umožnila zkoumat jádro problému. V průběhu rozhovorů nebyly otázky striktně dodržovány, ale byly využívány podle situace a vývoje rozhovorů s respondenty. Byly také kladeny podotázky, které sloužily k rozvíjení hovoru, či lepšímu pochopení sdělené odpovědi. Důvodem výběru této metody byl záměr umožnit respondentům široký prostor pro jejich odpovědi.

4.5 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří vychovatelé ve věznicích. Pro zachování anonymity respondentů a etiky výzkumníka dále nebudou zmiňována jejich jména ani konkrétní věznice, ve kterých byly uskutečněny rozhovory. Výběr těchto respondentů byl zvolen záměrně a předcházela elektronická komunikace s jednotlivými věznicemi, tedy s tiskovými mluvčími konkrétní věznice. Výzkumný soubor byl sestaven z pěti vychovatelů, kteří působí ve třech různých věznicích. Jedná se o mužské věznice. Vzhledem k tomu, že mezi vězeňským personálem není mnoho žen, tvoří respondenty muži. Zmínění vychovatelé pracují u Vězeňské služby

v průměru 17 let, lze tedy s ohledem na délku jejich praxe předpokládat, že jejich zkušenosti s programem zacházení a s odsouzenými budou značné. Tři respondenti začínali svou profesní dráhu u Vězeňské služby na pozici strážného a v průběhu let se vypracovali na profesi vězeňského vychovatele. Všichni vychovatelé mají vysokoškolské vzdělání a prošli základní odbornou přípravou, která je nezbytná pro výkon všech občanských zaměstnanců, jež se podílejí na tvorbě a realizaci programu zacházení a jsou v přímém kontaktu s odsouzenými. Pro lepší orientaci uvádíme tabulku základních údajů o výzkumném souboru.

Tabulka 1 Základní údaje o výzkumném souboru.

Respondent	Pohlaví	Věk	Aktivity v programu zacházení	Délka praxe u VS	Délka praxe na pozici vychovatele
A	Muž	45 let	Setkávání drogově závislých	10 let	10 let
B1	Muž	47 let	Zeměpis, stolní tenis, šachy	17 let	7 let
B2	Muž	53 let	Práce s informacemi, masérský kurz	18 let	10 let
C1	Muž	49 let	Kulečnick, gastronomie a zdravý životní styl	27 let	17 let
C2	Muž	44 let	Auto moto kroužek	17 let	7,5 let

4.6 Realizace výzkumu

Samotný výzkum byl realizován s vychovateli Vězeňské služby České republiky. Uskutečnění rozhovorů předcházela elektronická komunikace, jež byla adresována tiskovým mluvčím oslovených věznic, kteří byli požádáni o rozhovor s vychovateli. Tato žádost byla dále předána ředitelům věznic ke schválení. Součástí bylo také představení a seznámení s tématem bakalářské práce a účelem výzkumného šetření. Respondenti byli předem informováni o otázkách, které byly obsaženy v rozhovoru, tudíž jim byl vytvořen prostor pro promyšlení vlastních názorů k dané problematice. Z oslovených věznic byly vybrány tři. Ve všech zmíněných věznicích je výkon trestu realizován pouze pro odsouzené dospělé muže a jsou profilovány jako věznice s ostrahou.

Aby rozhovory byly co možná nejvíce autentické a respondenti se cítili dobře, byly realizovány přímo ve věznicích, konkrétně tedy kancelářích těchto vychovatelů. Ohled byl brán také na časové možnosti a vytíženost vychovatelů. Vzhledem k tomu, že dva páry vychovatelů byly ze stejné věznice, byly rozhovory realizovány s každým vychovatelem zvlášť, aby nedošlo k ovlivnění jejich odpovědí.

Na začátku byli respondenti seznámeni s průběhem rozhovoru a byl pořízen souhlas s použitím získaných dat k účelům bakalářské práce. Úvodní otázky v rozhovoru byly nastaveny tak, aby prolomily případnou nervozitu a jiné psychické bariéry u respondentů. Otázky byly sestaveny od jednodušších po otázky, jež jsou směřovány více do hloubky, důvodem volby takového pořadí bylo, abychom si získali důvěru u respondentů a navodili pozitivní atmosféru. Nejprve byli někteří respondenti nervózní, ale v průběhu rozhovoru se atmosféra uvolnila. V případě, že nějaké otázce respondent neporozuměl, snažili jsme se ji přeformulovat. Rozhovor byl dále rozvíjen doplňujícími otázkami, tak abychom naplnili úplnost dané odpovědi. Odpovědi se u jednotlivých respondentů lišily mírou otevřenosti, v některých případech se respondenti rozmluvili i o skutečnostech, na které nebyli dotazováni, jindy byli uzavřenější a odpovídali dostatečně. Jednotlivé rozhovory trvaly v průměru 30 – 60 minut.

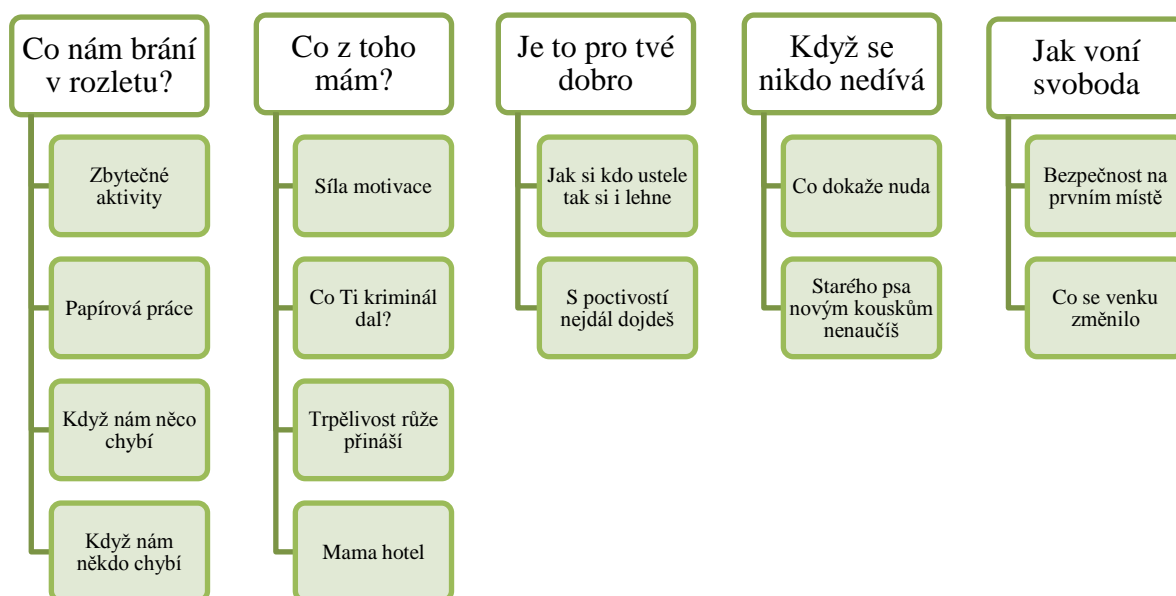
Ve dvou věznicích nám nebyl povolen vstup s jakýmkoliv záznamovým zařízením, tudíž byly rozhovory pořizovány formou poznámek a následně ihned rozpracovány. V poslední navštívené věznici nám bylo povoleno použít diktafon, pomocí kterého byly dva rozhovory nahrány a následně provedena jejich doslovná transkripce. Tato část byla velice časově

náročná především u rozhovorů, kdy nám nebylo umožněno využití záznamového zařízení. Proto bylo velice důležité aktivní naslouchání.

5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ

V následující kapitole se budeme věnovat analýze údajů, získaných pomocí polostrukturovaných rozhovorů s jednotlivými vychovateli. Metodu analýzy dat jsme zvolili otevřené kódování. V tomto procesu jsme postupovali dle Švaříčka a Šed'ové. Nejprve jsme z přepsaných rozhovorů vytvořili jednotlivé kódy, kterým jsme přiřadili konkrétní označení. Dle Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 211), může být jednotkou kódu slovo, sekvence slov, věta či odstavec. Pro zjednodušení tohoto kroku jsme je barevně odlišili, což nám usnadňovalo orientaci v dokumentech. Po získání všech kódů, jsme vytvořili jejich seznam, na základě kterého byly přiřazeny k jednotlivým kategoriím. Kódy byly do těchto kategorií zařazeny v rámci jejich podobností, či souvislostí. Pro lepší přehled bylo dále vytvořeno níže uvedené schéma.

Obrázek 1 Schéma kategorií a kódů

5.1 Co nám brání v rozletu

V první kategorii máme zahrnuty kódy, které se tematicky týkají překážek, které brání samotným vychovatelům v efektivní realizaci programu zacházení. Setkáváme se zde také s aktivitami, které jsou dle názorů vychovatelů zbytečné a naopak s absencí některých aktivit, jež vychovatelé v programu zacházení postrádají. V neposlední řadě se zaměříme na administrativu, kterou jsou zahlceni.

Kategorie obsahuje kódy: zbytečné aktivity, když nám něco chybí, papírová práce, když nám někdo chybí

Nabídka aktivit, které probíhají v rámci programu zacházení je poměrně pestrá, a každý vězeň by si měl vybrat tu, která je mu nejbližší. O složkách programu zacházení jsme se zmiňovali v teoretické části práce. Tyto složky dále obsahují jednotlivé aktivity, které si odsouzený vybírá na základě vlastních preferencí na nástupním oddělení. V průběhu rozhovorů s respondenty bylo zjištěno, že ve věznicích probíhají aktivity, které nemají pro odsouzené žádný přínos a pokud ano, tak jen velice minimální. Klasifikace aktivit, ve kterých není spatřován hlubší význam, byla hodnocena velice subjektivně. Jako jedny z nejméně přínosných aktivit jsou spatřovány například stolní tenis, nebo kroužek filmového diváka, což dokládá výpověď respondenta (A). „*Nemyslím si, že filmy, kde si podřezávají krky, mají přínos pro odsouzené vězně. Kdyby kroužek spočíval v tom, že by se odsouzení dívali na dokumenty, nebo klidně i na romantické filmy, tak bych proti tomu skoro nic neměl. Doporučil bych i Járu Cimrmana.*“ Jednou z dalších jmenovaných aktivit, jež jsou považovány, jako zbytečné byla zmíněna také etiketa, která podle jednoho z vychovatelů (C2) postrádá význam. „*Je zbytečné jim vysvětlovat, jestli do divadla jít v kravatě, bez kravaty, a jestli první pouštím dámu. Co jim to dá? Nasere je to ještě víc, jenom proto, že se do něčeho nahlásili a já po něm chci, aby tam seděl.*“ Postradatelnou se zdá být také složka programu zacházení, nesoucí název oblast utváření vnějších vztahů. Má především za cíl podpořit kontakt odsouzeného s okolním světem za zdi věznice, tedy s rodinou a dalšími příbuznými. Aktivity jsou dle respondenta (B2) příliš osobní a zasahují do soukromí odsouzeného. „*Já osobně, kdybych se dostal do vězení, tak rozhodně nechci, aby to kdokoliv z mých blízkých věděl, a rozhodně bych to nechtěl říkat před dalšími spoluvězni, to jak se cítím, kdo z blízkých se se mnou přestal bavit, jak to prožívají a tak dál.*“ Pozitivní postoje jsou naopak spatřovány spíše ve využití aktivit, které budou směřovány k profesnímu růstu odsouzených v průběhu výkonu jejich trestu. Vězeňské cely jsou obvykle určeny pro dva

až tři odsouzené a v důsledku uzavřeného prostoru, ve kterém se odsouzení pohybují mnohdy několik let, potkávají stejné tváře den za dnem. Další oblastí, jež se setkává s kladnějším hodnocením, je například sport, prostřednictvím kterého v souvislosti s výše uvedeným mají odsouzení možnost „upustit páru“. Aktivitám v programu zacházení však v celkovém kontextu není ubíráno na jejich důležitosti. Odsouzeným je takto vyplněn volný čas, strávený za zdmi budovy věznice, zejména pak těm, kteří nejsou ze zákonem stanovených důvodů zaměstnání.

V průběhu rozhovorů jsme se setkali s aktivitami, které podle názorů některých respondentů nejsou zbytečné a oproti výše uvedeným skutečnostem spíše v programu zacházení chybí. Rozšíření aktivit v programu zacházení by bylo vítáno. Odsouzení, kterým hrozí exekuční řízení, nejsou ve věznicích výjimkou, a nedokáží se s těmito problémy vypořádat svépomocí, proto je spatřován přínos právě v rámci rozšíření aktivit, které se týkají finanční gramotnosti, jež by tímto byla podpořena. Mimo aktivity, zabývající se finanční stránkou vězňů je rovněž žádoucí rozšířit počet rekvalifikačních kurzů, díky nimž by měli odsouzení lepší možnost uplatnit se na trhu práce po skončení trestu odnětí svobody. Četné exekuce a nedostatečná uplatnitelnost propuštěných je mnohdy příčinou jejich návratu zpět ke kriminální kariéře a tedy i za zdi věznice. Nápadů a myšlenek, jakým způsobem aktivity rozšířit, doplnit, či nově zavést by bylo spousta, naskytá se zde ale otázka jejich financování. Na jednotlivou aktivitu je potřeba vynaložit náklady, které souvisí s jejich zavedením a mnohdy i s realizací. Často se však stává, že věznici chybí finance právě na potřebné technické vybavení, což nebrání jen samotnému uskutečnění, ale i dalšímu rozvoji aktivit. Toto tvrzení je možno podložit výpovědí jednoho z našich respondentů (C1). „*Já vedu aktivitu, kterou jsem schopný tady dělat, ne kterou bych si přál. Tady nejde o myšlenku té aktivity, tu jste schopni si vymyslet, ale my musíme vymýšlet aktivitu právě nejlevnější. Neříká to o tom, co by člověk chtěl, ale jde o to udělat z té nouze a z toho všeho alespoň něco zajímavého. Protože jinak máme ruce svázané.*“ V jedné z věznic byla dříve realizována akvaristika, která pro odsouzené představovala nejen zábavu, ale i živou přírodu, mimo to ale také místo pro ukrývání nepovolených předmětů, například drog. Ne vždy je tedy důvodem pro absenci některých aktivit jen finanční stránka. Dalším z kritérií je ne zcela vhodné architektonické řešení některých věznic. V minulosti bylo v České republice rušeno několik věznic, které byly využívány jako vazební, zde se program zacházení nerealizoval.

Péče o odsouzené osoby a plnění programu zacházení se netýkají jen vedení aktivit, které mají odsouzeným vyplnit čas. Jsou spojeny také s rozsáhlou administrativou, kterou je vychovatel povinen z výkonu své profese plnit. Jedná se především o hodnocení programu zacházení, související s jeho plněním a účastí na něm ze strany odsouzených. Dále jsou to hodnocení adresovaná různým institucím, například soudům, které ze své pravomoci rozhodují o prominutí zbytku trestu, přemístování odsouzených v rámci vnitřní diferenciaci a další množství úkolů. Mimo to, je také nutné, účastnit se různých komisí a porad. Je potřeba zajistit, aby byla tato činnost prolínána s péčí o vězně, s vyřizováním jejich žádostí i s řádným chodem aktivit v programu zacházení. Na základě toho, jsou vychovatelé zahlcováni velkým množstvím administrativy. Tato papírová práce je vyřizována na úkor samotných odsouzených, což úzce souvisí s malým časovým prostorem, který jim vychovatelé mohou věnovat. Důsledkem je, že papírová agenda brání vychovatelům, více se vězněným věnovat a působit preventivně, tedy zachytit blížící se problémy hned v prvopočátku. Představa práce vězeňského vychovatele se na první pohled zdá jako profese, kdy právě samotný vychovatel je nejbližší osobou odsouzených, pečuje o ně, podílí se na vyplnění jejich času a především výchovně působí prostřednictvím aktivit v programu zacházení, ale v praxi to může být i jinak. Toto tvrzení můžeme podložit výpovědí jednoho z vychovatelů (B1). *„Když jsem tady v tom roce 2008 nastupoval, bylo mi personální řečeno, že budu vykonávat práci vychovatele, že budu pro odsouzené nejbližší osobou, něco jako máma, táta. Nevím, k čemu bych to přirovnal. Realita je ale úplně jiná, je tady spousta úkolů a administrativy, hlavně ale velké množství té administrativy. Není čas se věznům dostatečně věnovat, vyslechnout je, když mají třeba i nějaký osobní problém.“* Další respondent (C1) se k tomuto vyjadřuje: *„jsme papíroví čerti, doslova a do písmene. My jako vychovatelé máme být s něma, my jsme prostě ten článek, a jsme tady od toho, abychom sledovali průběh toho celého trestu, a ne aby jsme tady byli jak písárka od soudu a byli tlačeni k tomu, kde co napsat a přepsat, doplnit, ofotit, okopírovat, potvrdit, že jste ty dvě kopie udělala. To je současnej systém.“*

Efektivní působení na odsouzené a kvalitní vedení aktivit programu zacházení by tedy mělo být zajištěno především odbornými zaměstnanci Vězeňské služby. Tito zaměstnanci by měli mít dostatek prostoru, prostředků a času na péči o odsouzené, ale dle výše uvedeného tomu tak ne vždy je. Velkým přínosem by tedy dle vychovatelů bylo především lepší personální obsazení věznic. Je potřeba přizpůsobit personál požadavkům, které jsou na vychovatele kladeny. Přínos ve zvýšení počtu zaměstnanců je spatřován především ve větší

šanci změnit odsouzené k lepšímu v rámci individuálního přístupu, což úzce souvisí s počtem vězňů, jež jsou svěřeni jednomu vychovateli do péče. Optimální stav odsouzených na jednoho vychovatele by měl být okolo dvaceti pěti. V rámci jednotlivých rozhovorů bylo však zjištěno, že realita je zcela jiná. Respondent (B1) dodává: „*obecně je známo, že na jednoho vychovatele by mělo být maximálně okolo dvaceti vězňů, ale tak to není a my se tady potýkáme s tím, že ten počet je mnohdy dvojnásobný.*“ Tato situace je způsobena jednak tím, že práce ve vězeňství není příliš atraktivní, a pak také z finančních důvodů. Přiznává, že zvýšení počtu zaměstnanců, je klíčovým. Jedním z našich vychovatelů bylo v průběhu rozhovoru navrhováno v rámci pokrytí aktivit v programu zacházení více využít profese pedagoga volného času, na základě toho by se vychovatelům více uvolnily ruce a vytvořil se širší časový prostor. Z výpovědí respondentů je tedy zřejmý nedostatek odborných zaměstnanců, což dále prohlubuje větší zatížení vychovatelů a nedostatečnou péči o odsouzené.

5.2 Co z toho mám?

Následující kategorie se věnuje kódům, týkajícím se motivům, které vedou odsouzené k plnění programu zacházení, ať už kvůli osobnímu prospěchu, rozšíření obzorů či vlastnímu pohodlí.

Kategorie obsahuje kódy: síla motivace, co ti kriminál dal, trpělivost růže přináší, mama hotel.

Motivace může pro vězně sloužit jako motor, který je bude pohánět k účasti na aktivitách programu zacházení a zároveň k jeho úspěšnému plnění. Lukrativní mohou být pro odsouzené především kázeňské odměny či pozitivní hodnocení. Respondenti se téměř jednoznačně shodují, že jsou to právě kázeňské odměny, které odsouzené motivují k aktivitě. Respondent (B2) uvádí: „*oni ví, že když budou plnit, tak se jim to pak vyplatí.*“ Díky vysokému počtu udělených kázeňských odměn došlo ve věznici, kde zmíněný vychovatel působí k jejich omezenějšímu udělování, znamenalo to jakousi devaluaci kázeňských odměn. Kázeňskými odměnami jsou například pochvala, prodloužení doby návštěv, povolení opustit na 24 hodin věznici v rámci návštěvy, či programu zacházení. Nejvyšší odměnou je pak přerušování výkonu trestu. Při udělování těchto odměn je pak přihlíženo právě k programu zacházení a tyto faktory pak podstatně ovlivňují průběh výkonu trestu odsouzeného. Otázkou však také je, zda je odsouzený ve vězení poprvé, nebo vězením již v minulosti několikrát prošel, což dokládá i výpověď respondenta (A). „*Takový zkušený vězeň už ví, co se od*

něj očekává a to, zda program zacházení plní je samozřejmě k jeho vlastnímu prospěchu.“ Motivem pro účast na aktivitách je také spatřována v „zabíjení času“. Program zacházení, jak jsme již zmínili nejen, že by měl podporovat posun odsouzeného k lepšímu a eliminovat také riziko návratu k trestné činnosti, slouží mimo jiné také jako výplň času. Překvapující zjištěním bylo, že vzdělávací aktivity jsou v jedné z věznic, kde působí respondent (A) voleny z toho důvodu, že se prostřednictvím nich mohou odsouzení z různých oddělení mezi sebou navzájem setkávat. Otázkou je, jak odsouzené motivují k účasti na aktivitách samotní vychovatelé. U žádného z respondentů jsme nenalezli přímé snahy nějakým způsobem vězně motivovat k volbě konkrétní aktivity. Obvykle je poskytováno spíše doporučení, v závislosti na zájmech odsouzeného, jeho osobnosti a aktuálním stavu, to dokládá tvrzení vychovatele (A). *„Je hloupost například doporučovat padesáti letému chlapíkovi, aby se začal učit anglicky, nebo klukovi, který je závislý na drogách a je na tom tak, že si nepamatuje, co jste mu řekla před pěti minutami, aby se učil nějaký jazyk. Je to velice individuální.*“ Z výše uvedených výpovědí tedy vyplývá, že odsouzení se snaží program zacházení plnit ve vidině kázeňských odměn, což je pro ně největším motivačním faktorem.

Trest odnětí svobody slouží mimo jiné také jako jakýsi výchovný prostředek, za pomoci něhož by si odsouzený měl uvědomit protiprávnost svého jednání. Měl by odsouzenému pomoci rozšířit jeho dosavadní poznání, případně vzdělání, či naučit lépe využít a nakládat s volným časem a v neposlední řadě pokud možno si z vězení i něco odnést. Výchovné působení se odehrává za aktivní účasti zaměstnanců Vězeňské služby, prostřednictvím programu zacházení. Jak jsme si již uvedli v teoretické části této práce, program zacházení obsahuje velké množství aktivit, které by odsouzenému měly ukázat „správnou cestu“ a přenést nově získané návyky i do běžného života za zdi věznic. Dle vychovatelů je při výběru konkrétní aktivity, důležité o jakou činnost se jedná, dále záleží i na osobnosti odsouzeného a jeho vlastní snaze cokoliv změnit. Respondenti se shodují v individuálním přístupu k dosažení změn v životě každého z odsouzených. Velké množství vězňů má jakousi vizi budoucnosti, ve které si chtějí zajistit bydlení, práci, ale problém nastává v její samotné realizaci, což uvádí respondent (A): *„spousta vězňů, kterých se zeptáte, co budou dělat po skončení výkonu trestu, Vám odpoví, že si chtějí najít bydlení a jít do práce, ale když se jich zeptáte, jak to chtějí udělat, tak Vám nejsou schopni odpovědět. Zkrátka body, kterých chtějí dosáhnout mají, ale to, jakým způsobem za tím, dá se říct snem půjdou, už nedokážou říct.*“ Důležitým kritériem při výběru samotného odsouzeného z nabídky aktivit, jež jsou věznicí zajišťovány, je jejich míra přenositelnosti do života na svobodě. Re-

spondentem (B2) jsou považovány za aktivity, které umožňují i jejich praktické využití jen některé: „*pokud mají zeměpis nebo přírodopis, do běžného života si přenesou maximálně všeobecný rozhled, pokud to nezapomenou a to je asi tak všechno. Kromě speciálních aktivit, ve kterých je například zvládnutí agresivity, nějaké slušné chování v rámci etikety, si myslím, že do běžného života si toho moc neodnesou.*“ Respondent (C2) vidí využitelnost aktivit v souvislosti s autoškolou a poukazuje na fakt, že ať jdeme pěšky, na kole, nebo řídíme automobil, stále jsme účastníky silničního provozu. Dále český jazyk, který nás rovněž neustále provází. Neméně důležitá je podle něj také práce s výpočetní technikou. Další z vychovatelů (C1) se k přenositelnosti aktivit vyjadřuje razantněji. „*Jestli jedno procento, tak budu přehánět. Jak já s ním mám udělat aktivity, které si přenesou? Posilování, tím tady zabíjí čas, aby se neválel na posteli, jinak do posilovny v životě nepůjde. Jedinou aktivitou, která pro ně je přenositelná je, jak se dělá lajna, kde sehnat zdroj za co nejmenší peníze a kde sehnat pervitin*“. Ve věznici, kde tento vychovatel působí, probíhá celorepublikový kuchařský kurz s akreditací Ministerstva školství, díky kterému mají odsouzení možnost získat certifikát, na kterém není uvedeno, že k jeho získání došlo v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. V rámci tohoto kurzu probíhá výběrové řízení, v souvislosti s kterým jsou zde umístěni odsouzení z celé České republiky, v maximální možné kapacitě deseti účastníků. Zmíněný vychovatel spatřuje nedostatek právě ve stanoveném limitu. Respondent (B1) vidí cestu ve zvýšení zaměstnanosti odsouzených a vypovídá, že zájmové kroužky jim v běžném životě nepřinesou tolik, jako právě stálé zaměstnání, které může navíc i eliminovat návrat ke kriminální kariéře. Další přínos spatřuje ve složce programu zacházení, týkající se utváření vnějších vztahů. „*Jde o to, že jsou v kontaktu s rodinou a známými a udržují s nimi vztahy a komunikaci. Je dobré, když mají někde venku zázemí a mají se kam vrátit, to je opravdu důležité. Aktivity v rámci této složky jim právě umožňují toto zázemí nějakým způsobem zachovávat a udržovat.*“ U odpovědi tohoto respondenta můžeme spatřovat odlišnost názorů s respondentem (B2), který tuto aktivitu spatřuje jako absolutně zbytečnou a příliš osobní, jak jsme si uvedli v rámci kódu „zbytečné aktivity“.

V souvislosti s aktivitami, které se zaměřují na rozvoj odsouzeného v rámci vzdělávání, jsme se dotazovali na vytrvalost a výdrž věnovat se právě vzdělávacím aktivitám, které vězněné mohou obohatit o nové znalosti, ať už prostřednictvím jazyků, právního minima, či práci na počítači. V každé z navštívených věznic probíhá výuka jak cizích jazyků, tak i jazyka českého. V rámci cizích jazyků jsou v základní nabídce vždy angličtina a němčina. Poptávka po vzdělávání ale není příliš vysoká, což dokládá výpověď respondenta (B2). „*O*

vzdělávací aktivity moc zájem není, pokud bych to měl převést na procenta, je to tak deset procent.“ Vychovatelé se shodují na tom, že odsouzeným chybí primárně výdrž a vytrvalost se těmto aktivitám věnovat v delším časovém horizontu. Je to způsobeno především jejich náročností a požadavky na učení, spojené se studiem. Dále je potřeba, aby tyto aktivity byly pro odsouzené zejména atraktivní a zajímavé. Vychovatel (B2) uvádí, že „když je to pro ně náročné a oni zjistí, že musí něco dělat, to znamená, že se musí třeba učit, tak jdou od toho pryč.“ Oblíbeným je ale kurz českého jazyka, který je zároveň i přínosem pro odsouzené, zejména v souvislosti s psaním dopisů rodině a blízkým. Respondent (C2) se v této souvislosti zmiňuje: „oni pak když píšou domů, nebo někomu, s kým chtějí navázat nějaký kontakt, tak se třeba stydí psát, protože ne vždycky je ta čeština pro ně lehká. Někdy si třeba dopisy nechávají psát od někoho, kdo umí. Takže se aspoň něco naučí a už se pak nestydí psát.“ Vychovatelům vyplývá z jejich pracovní náplně mimo jiné i kontrola osobní korespondence, kde je možné nejvíce spatřovat zmíněné nedostatky. Tento úkon je prováděn v souvislosti s případným ovlivňováním osob, či nabádání k trestné činnosti. Respondent (B1) k tomuto uvádí: „musím říct, že třeba ten kurz českého jazyka by opravdu potřebovali. Já to vidím hlavně tehdy, když jim kontroloji poštu. To jsou opravdu takové hrubky, že nestačím zírat.“

Vězeňství se setkává v poslední době s problémy týkajícími se jejich přeplněností. Respondenti se zmiňují o zneužívání péče, jež je vězňům poskytována v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Největší nárůst počtu vězněných osob je zaznamenána zejména v zimním období, kdy je pro ně pohodlnější přečkat ho ve věznici, respondent (B2) v této souvislosti říká: „pro bezdomovce je lepší pobýt si chvilku ve věznici, kde je teplo, strava a ještě k tomu je jim postaráno o aktivity.“ Vychovatelé se domnívají, že vězení se dá přirovnat k „mama hotelu“ a o odsouzené je zde nadstandardně postaráno. Toto tvrzení můžeme například podložit výpovědí respondenta (C1): „co jim tady chybí? Vůbec nic. Protože toto je totální mama hotel. Stravu mají třikrát denně, je hodnotná, kvalitní, teplá voda, výměna prádla každý týden, ložního co čtrnáct dní. Nezlobte se na mě, to neměním ani já doma. Veškeré aktivity jim zabezpečovat, veškeré služby jim zařizujeme, oni si dají jenom lísteček, když něco potřebují a zbytek vyřizujeme my, to je špatně.“ V období prezidentské amnestie bylo propuštěno několik desítek tisíc odsouzených na svobodu. Amnestie měla za následek vysokou návratnost odsouzených zpět do věznic, což je dle zmíněného vychovatele rovněž způsobeno zejména „komfortem“ poskytovaným věznicí.

5.3 Je to pro tvé dobro

V této kategorii se zaměřuje na to, proč je z pohledu vychovatelů ve prospěch odsouzeného program zacházení plnit a jakým způsobem je tímto plněním ovlivněn průběh výkonu trestu.

Kategorie obsahuje kódy: jak si kdo ustele tak si i lehne, s poctivostí nejdál dojdeš.

Program zacházení značně souvisí i s průběhem výkonu trestu odnětí svobody, dalo by se tedy říci, že odsouzený může podstatně ovlivnit způsob, jakým bude probíhat jeho pobyt ve věznici. Vychovatelé se shodují na tom, že vliv programu zacházení na pobyt ve věznici je velký. To dosvědčuje například výrok jednoho z vychovatelů (B1): *„určitě ovlivňuje, řekl bych, že dost výrazně a pokud se jim bude člověk věnovat, tak opravdu velký. V průběhu výkonu trestu se na programu zacházení vlastně staví.“* Jak jsme uvedli i v teoretické části práce, na základě hodnocení programu se udělují kázeňské odměny a tresty, proto se domníváme, že je ve prospěch vězňů, aby se na programu zacházení aktivně účastnili. Jak uvádí respondent (C2), prostřednictvím některých aktivit v programu zacházení se mezi odsouzenými vytváří i jakási zdravá soutěživost, například v souvislosti s různými úkoly, které si odsouzení připravují v rámci některých kroužků, či při sportu. Vychovatelé se ale setkávají i s případy, kdy je spolupráce s odsouzenými znesnadněna jejich neochotou. Respondent (A) zmiňuje, že se s těmito případy občas setkává a dodává: *„pokud konkrétně se mnou nechce vězeň spolupracovat, vždy ho upozorním, že to, jaký kriminál bude mít, si utváří on sám.“* Spolupráce odsouzených nejen s vychovateli, ale i dalšími pracovníky, kteří se aktivně podílejí na realizaci programu zacházení, je pro výkon trestu odnětí svobody důležitá. Odpovídá tomu zejména průběh výkonu jejich trestu a dalo by se na základě výpovědí respondentů říci, že odsouzení mohou ovlivnit, zda bude trest probíhat v poklidu, či nikoliv, to dokládá i výpověď respondenta (B2): *„je tady pár takových, kteří program zacházení neplní a kteří na to vyloženě kašlou. Tomu ale pak odpovídá i průběh výkonu jejich trestu.“* V průběhu měsíců a častěji let strávených ve věznici přicházejí odsouzení do styku nejen se zaměstnanci Vězeňské služby, ale také s ostatními spoluvězni. I tato interakce má vliv na průběh trestu odsouzeného. *„Ať je to kdekoliv, ve velkém kolektivu, kdekoliv, každé se chce ukázat a ve věznici to plátí čtyřikrát tolik. On se musí prezentovat jako tvrděj, drsnej, nekompromisní. Pravda to být nemusí, protože venku to byl bezdomovec, tady on je frajer. On má svaly, v hlavě nic mít nemusí, ale kde nepomůže logika, tuto pasáž vynechávají, tam je síla. Ukažte, že máte strach a celý trest budete mít*

peklo. To pak jste už ten slabý článek.“ Z výpovědí vychovatelů tedy vyplývá, že je do větší míry na samotném odsouzeném, jakým způsobem si bude odpykávat svůj trest, zda bude spolupracovat, či nikoli.

Za prokazatelně spáchaný trestný čin následuje trest, který viníkovi stanovuje v závěru trestního řízení soud. Jedním z nich může být právě nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody. Mimo to, že odsouzený trest přijme, měl by se z něj v jeho průběhu také poučit. Respondent (B1) se zmiňuje, že by program zacházení měl přispět k uvědomění si, že lze vést i řádný život bez prohřešků a toto by měl podpořit už jenom z hlediska povinného pracovního zařazení. V teoretické části jsme uvedli odsouzené, kterých se povinnost pracovat týká. Díky aktivitám zaměřeným na práci si odsouzený osvojí pracovní návyky a smysl pro povinnost. Mimo jiné také dále uvádí, že na základě pracovního zařazení mají odsouzení možnost splácet dluhy, či hradit výživné na děti. *„Pokud si neosvojí tyhle návyky, které tady mají možnost získat, tak si myslím, že venku neobstojí.“* Ve věznici je důležité víc, než kdekoliv jinde, aby si odsouzený uvědomil, že spáchal něco, co je obecně zavržováno a ukázat mu, že žít se dá i „pocitivě“. Respondent (C2) uvádí, že v tomto směru jsou ve věznici aktivity, které mají smysl. *„Jsou tady aktivity, které toho člověka jednak uvedou na tu pravou míru, jak by to mělo fungovat a ukázat mu, že ty věci jdou dělat i jinak, než jenom krást a podvádět.“* Problém nastává i v momentě, kdy si odsouzený hledá po propuštění z výkonu trestu novou práci. Respondent (B2) poukazuje na fakt, že zaměstnavatelé dají přednost uchazeči s čistým trestním rejstříkem, než člověku, který byl i několikrát potrestán. Zde je na místě poznamenat, že porušovat zákon se nevyplácí.

5.4 Když se nikdo nedívá

V kategorii jsou zahrnuty kódy, které se týkají toho, co se děje v momentě, kdy odsouzení nejsou pod dozorem vychovatele, ať již v průběhu trestu nebo po jeho skončení.

Kategorie obsahuje kódy: co dokáže nuda, starého psa novým kouskům nenaučíš.

I přes snahu zaměstnanců Vězeňské služby eliminovat negativní jevy ve věznici a korigovat jejich chování především prostřednictvím programu zacházení, se ne vždy podaří zabránit nechtěným událostem. Neopomineme zde tedy fakt, že výkon trestu odnětí svobody s sebou nese i tyto negativní události. Vězněná osoba se v průběhu trestu mnohdy ocitá pod tlakem, ať ze stran spoluvězňů, či personálu. Respondent (C1) nám v souvislosti s tím vypověděl, že aktivity ve věznicích by se měly odvíjet od odbourávání stresu u odsouzených.

„Proto je pro mě přínosnější posilovna, kde mu naložím na hřbet metráky, a zvedej, aby nebyl jak časovaná bomba. Oni si hromadí ty své problémy. Tam je problém ten, že vidíte ty stejné lidi 24 hodin denně.“ Aktivita by podle něj měly být víceméně ventilační a dále uvádí, že pokud se toto bude opomíjet, je pak tenká hranice k agresivitě a fyzickému násilí. „...samozřejmě po pracovní době, aby to nikdo neviděl.“ Tento problém je spatřován v širším měřítku ve větších věznicích, kde to není zjevné tolik, jako v těch s nižší kapacitou odsouzených. Podle názoru respondenta (A) program zacházení nemá na negativní jevy ve věznici téměř žádný vliv, vzhledem k pravděpodobnosti, že k řešení jejich sporů dochází až na budově. Připouští ale, že preventivně mohou působit na odsouzené aktivity, zaměřující se na společenské chování, etiketu, či sociálně – psychologický výcvik. Ostatní vychovatelé se shodují na tom, že program zacházení vliv na negativní jevy ve věznici má. Zdůvodňují to především v souvislosti s tím, že jim aktivity vyplní čas a zabaví je. Respondent (B2) na otázku do jaké míry má program zacházení preventivní charakter proti negativním jevům ve věznici odpověděl, že vliv programu zacházení je velký. Odsouzeným je vyplněn čas a prakticky nemají prostor pro cokoli plánovat, dodává: „samozřejmě nejsme u všeho a nevíme sto procentně, co se děje, když jsou sami na pokojích, ale myslím si, že určitě snižuje možnost tady těch negativních událostí.“ Otázkou tedy je, jaká je skutečná míra prevence programu zacházení v souvislosti s negativními jevy ve věznici. Z realizovaných rozhovorů tedy vyplývá, že program zacházení podle názorů vychovatelů může působit preventivně proti negativním jevům ve věznici, vychovatelé se však shodují, že je to těžko posuzovatelné vzhledem k tomu, že ne vždy jsou přítomni u odsouzených.

Prostřednictvím aktivit programu zacházení je možné v odsouzeném podnítit nové návyky a zmenšit tak i riziko recidivy, či spáchání jiné trestné činnosti. Odsouzený by se v průběhu výkonu trestu odnětí svobody měl naučit přijmout pravidla většinové společnosti a opustit svou dosavadní kriminální kariéru. Tato problematika úzce souvisí s resocializací, která je ve věznici jednou z nejdůležitějších cílů, kterých by se mělo dosáhnout v průběhu trestu. Vychovatelé se jasně shodují na tom, že návratnost vězňů je vysoká. Na otázku, jak program zacházení ovlivňuje resocializaci vězněného, se vychovatelé přikláněli spíše k názoru, že téměř neovlivňuje. Dokládá to například sdělení respondenta (C1): „jestli jedno procento, tak budu přehánět. Doopravdy je to to jedno procento, to je to že chce. To vidíte i při návratnosti těch lidí, to je odpověď na to všechno.“ Další z vychovatelů (B2) se zmiňuje, že ovlivnitelnost odsouzených v rámci resocializace se pohybuje v zanedbatelných číslech a poukazuje na vysokou návratnost vězňů. „Ve vězeňství je

spousta chyb a obrovská chyba je, že je příliš plošné. Smysl má pracovat s vězněm, který je ve výkonu trestu poprvé, podruhé, možná ještě i potřetí a uzpůsobit tomu ten program zacházení. Je zbytečné pracovat s šedesát pětiletým recidivistou, který je ve vězení po patnácté a čekat, že po patnácté se něco změní.“ Respondent (C2) vypovídá, že někteří odsouzení mají zavírání jako sport a nelze je změnit. Uznává ale, že jsou i takoví odsouzení, se kterými když se pracuje, uznají, že vracet se do vězení je nesmysl. *„Alespoň nějaké malé procento úspěšnosti je, sice není velké, ale nějaké je.“* Program zacházení by měl resocializaci podpořit, ale velký problém je spatřován v minimální mzdě, za kterou většina vězňů pracuje. Výdělek jim podle něj mnohdy nestačí na pokrytí dluhů, a jakmile se dostanou na svobodu a zjistí, že dluhy se jim zvýšily, vrátí se opět na kriminální dráhu. Aktivity smysl jednoznačně mají a odsouzení je mnohdy plní řádně, ale otázkou je, jakým způsobem se chovají na svobodě, o čemž vypovídá zejména komentář téhož vychovatele. *„Řada z nich funguje na programu zacházení, mají to nastavené a plní úkoly, které plnit mají, ale jakmile jsou propuštěni z výkonu trestu, tak absolutně neví, co mají dělat.“* Podobně odpovídá i respondent (A) a přiklání se k názoru, že se odsouzený může naučit do určité míry reagovat na různé podněty jinak. Později ale uvádí: *„...ale podle mého názoru to má člověk v sobě.“* Připouští, že záleží také na délce trestu a samotných odsouzených, zda chtějí opravdu něco změnit. Zmiňuje se také o problematice drogově závislých odsouzených a říká: *„...ví, že drogy jsou špatné a že jim ničí život, ale stejně Vám řeknou, že kdyby potkali někoho, kdo jim drogu nabídne, třeba partu svých kamarádů, tak si ji vezmou.“*

5.5 Jak voní svoboda

Poslední kategorie je tematicky zaměřena na aktivity programu zacházení, jež jsou prováděny extramurální formou, tedy za zdmi vězeňské budovy.

Kategorie obsahuje kódy: bezpečnost na prvním místě, co se venku změnilo.

Výkon trestu odnětí svobody s sebou nese mimo jiné také ztrátu kontaktu se světem za zdmi věznice. Je zde velké riziko, že po odchodu z věznice bude propuštěná osoba v jakémsi šoku z propuštění a nově získané svobody. Toto riziko je opodstatněné zejména u odsouzených, kteří byli do věznice umístěni na delší časové období. Během výkonu trestu se svět za zdmi věznice mění, jde především o pokroky ve výpočetní technice, či změny systému na úřadech a podobně. Aby byli odsouzení na přechod na svobodu připraveni, bylo ve věznicích umístěno tzv. výstupní oddělení, o kterém jsme se zmiňovali již v teoretické části této práce. Na toto oddělení jsou zařazeni odsouzení obvykle šest měsíců před

propuštěním z výkonu trestu a jeho snahou je, připravit vězně na život po výkonu trestu prostřednictvím aktivit, které jsou ve výstupním oddělení realizovány. Respondent (B1) se k tomuto vyjadřuje následovně: „*podle mého názoru určitě mají smysl. Jde hlavně o to, ukázat jim, co se změnilo za dobu, kdy byli ve výkonu trestu.*“ V rámci těchto aktivit se s odsouzenými jezdí na úřady práce, kde je jim názorně vysvětlováno například, jak postupovat při hledání zaměstnání, či orientovat se v informačních panelech. Dále se také jezdí do obchodních center, kde se odsouzení „učí“ nakupovat a zvykat si na život na svobodě. Smysl spočívá zejména v tom, že v momentě, kdy si odsouzený odpyká svůj trest a vrátí se zpět na svobodu nebyl v šoku. U respondentů je tento přínos spatřován zejména u dlouhodobě odsouzených. Respondent (C1) se v souvislosti s tím zmiňuje o rozdílech mezi vězni, odsouzenými v řadách měsíců, u kterých v tomto nespátřuje přínos a vězni, jež si trest odpykávají mnohdy dlouhou řadu let. „*On by se bál, za prvé ztrácí pojem o skutečnosti. On se soustřeďuje na místo, ve kterém žije, a tak zvaně si na to zvykne. Ona je pro něj ta vidina trestu tak dlouhá, že nějaké brzké propuštění je pro něj téměř nereálné. On je doma tady, nastává problém ten, až se blíží ten konec trestu. Tady naopak ano, s takovým člověkem chodit ven, co nejvíc.*“ Další z respondentů (B2) se přiklání k přínosu aktivit na výstupním oddělení a dále se zmiňuje, že pokud by odsouzeným bylo umožněno chodit za prací mimo budovu věznice, získali by tím i pracovní návyky. Dále ale odkrývá problematiku výstupního oddělení související s kapacitou obsazenosti. „*Na výstupním oddělení je těchto aktivit dost, ale problém je, že je to jen pro vybrané vězně a kapacita je tam tuším patnáct vězňů.*“ Později dodává, že výstupní oddělení je určeno primárně pro odsouzené s dlouhodobějším trestem, kteří v důsledku toho ztrácejí kontakt s vnějším světem a pak také pro odsouzené, kteří pobyt na výstupním oddělení získali za zásluhy, celková naplněnost této věznice je okolo sedmi set vězňů. Odsouzeným je v některých případech umožněno opustit na určitou dobu budovu věznici, například v souvislosti s návštěvou rodiny, jak se ale vyjadřuje respondent (A), je to pouze v minimálních případech. „*Vězeň může jít třeba za rodinou, nejprve 4 hodiny, pokud se osvědčí, pak i na osm, dohromady to může být na 24 hodin.*“ Dále se také přiklání k názoru ostatních respondentů, že realizace extramurálních aktivit je přínosná. „*Občas se ptám vězňů, kteří na nějakou dobu překročí práh věznice, jak se cítili. Ptám se na to, jaký pocit měli, když vyšli ven za areálu věznice. Ve velkém množství případů je úleva a pocit velké svobody.*“ Dle výše uvedených názorů jsou tedy extramurální aktivity pro odsouzené přínosem. Nejenže díky nim neztrácí pojem o

realitě a změnách ve společnosti, ale mohou sloužit jako jakýsi motivátor pro touhu vrátit se do běžného života beze strachu z toho, co se venku změnilo v průběhu výkonu trestu.

Výše jsme si uvedli, proč je dle názorů respondentů důležité, aby odsouzení neztráceli kontakt se světem za zdmi věznice. Je ale opravdu vhodné, aby u všech odsouzených byly povoleny extramurální aktivity? Důležitá a primární je při realizaci aktivit v této formě bezpečnost, ať už na základě zvýšeného rizika útěku, páchání další trestné činnosti, či ovlivňování svědků. Tři vychovatelé se shodují na tom, že odsouzení se extramurálních aktivit účastní jen v minimálních případech. Při výběru kandidáta vhodného právě k zařazení do aktivit, které jsou prováděny mimo věznici, se klade velký důraz na to, „za jaký paragraf“ je vězeň odsouzen k trestu, tedy na závažnost trestného činu, kterého se dopustil. Ve věznici, kde působí respondent (A) je forma extramurálních aktivit také vykonávána jen v minimálních případech. „*Například, pokud se bavíme o sexuálním deviantovi, nemůže chodit třeba za prací mimo budovu věznice.*“ Další z našich vychovatelů (B2) rovněž uvádí, že problém je nejčastěji v tom, že velký počet odsouzených nesplňuje podmínky pro účast na těchto aktivitách. „*Je to tak dvacet lidí se sedmi set*“. Respondentem (C1) bylo v souvislosti s výše uvedeným argumentováno, že vzhledem k počtu vězňů, kteří by tuto podmínku splňovali a času, který mají vychovatelé k dispozici, toto není možné zajišťovat. „*Abych chodil se dvěmi, třemi, tak proč chodit s těmito dvěmi třemi, když jich tam mám dalších třicet? Nezlobte se na mě, raději odstříhnu ty tři a budou na tom stejně jako těch zbývajících dvacet sedm.*“ Z výše uvedených výpovědí respondentů tedy vyplývá, že extramurálních aktivit se účastní jen malá hrstka odsouzených. Ve věznici, kde působí respondent (C1, C2) tyto aktivity prováděny nejsou vůbec z důvodu malého množství vhodných kandidátů.

6 INTERPRETACE A ZÁVĚREČNÁ DISKUZE

Na základě rozhovorů s respondenty byly zodpovězeny výzkumné otázky, které jsme stanovili na začátku výzkumného šetření, a které vedly k dosažení stanovených výzkumných cílů. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit pohled vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči. Dalšími dílčími výzkumnými cíli bylo pak analyzovat faktory, ovlivňující realizaci programu zacházení, identifikovat možné změny programu zacházení z pohledu vychovatelů, analyzovat vliv programu zacházení na odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a zjistit vliv programu zacházení na odsouzené po skončení výkonu trestu odnětí svobody.

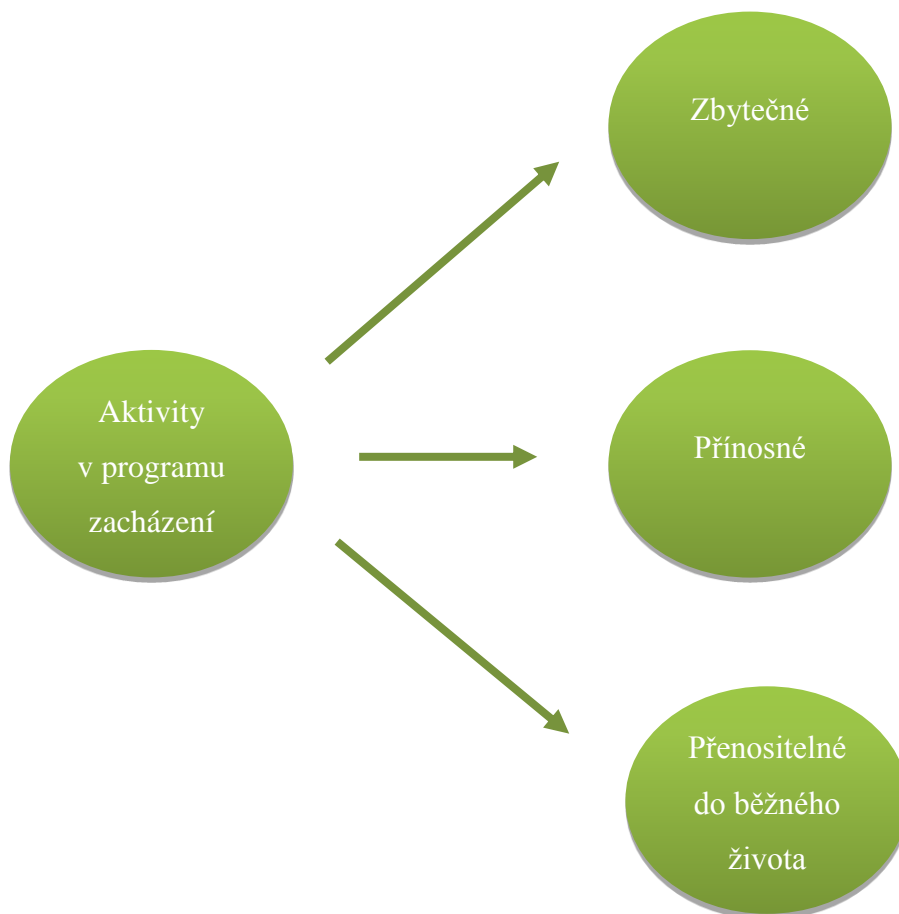
Na základě uvedených cílů byly dále stanoveny hlavní a dílčí výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je pohled vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči?

Dílčí výzkumné otázky:

- **Jaký je názor vychovatelů na aktivity v programu zacházení?**
- **Jaké jsou faktory, ovlivňující realizaci programu zacházení?**
- **Jaký vliv má z pohledu vychovatelů na odsouzeného program zacházení v průběhu výkonu trestu odnětí svobody?**
- **Jaký vliv má z pohledu vychovatelů na odsouzeného program zacházení po skončení výkonu trestu odnětí svobody?**

Jaký je názor vychovatelů na aktivity v programu zacházení?*Obrázek 2 Schéma názorů na aktivity v programu zacházení*

Jak jsme již uvedli nabídka aktivit v programu zacházení je široká. Každá aktivita je přiřazena ke konkrétní složce programu zacházení. O aktivitách v programu zacházení se každý z vychovatelů vyjádřil jinak, a lze je rozdělit do tří skupin, tedy na aktivity zbytečné, přínosné a přenositelné do běžného života. Pro lepší přehled jsme vytvořili výše uvedené schéma. Všichni vychovatelé se jednoznačně shodují, že některé aktivity v programu zacházení mají smysl a plní tak svůj účel.

Podle názoru respondenta (C2), nejsou některé aktivity považovány jako zbytečné a dokážou odsouzenému ukázat život, který není naplněn trestnou činností. V průběhu rozhovorů se ale setkáváme v souvislosti s touto problematikou v odlišnosti názorů v rámci aktivit, jež vychovatelé považují jako méně důležité, či dokonce postradatelné a jiné právě naopak za velmi významné. Názory vychovatelů na aktivity v programu zacházení se značně liší.

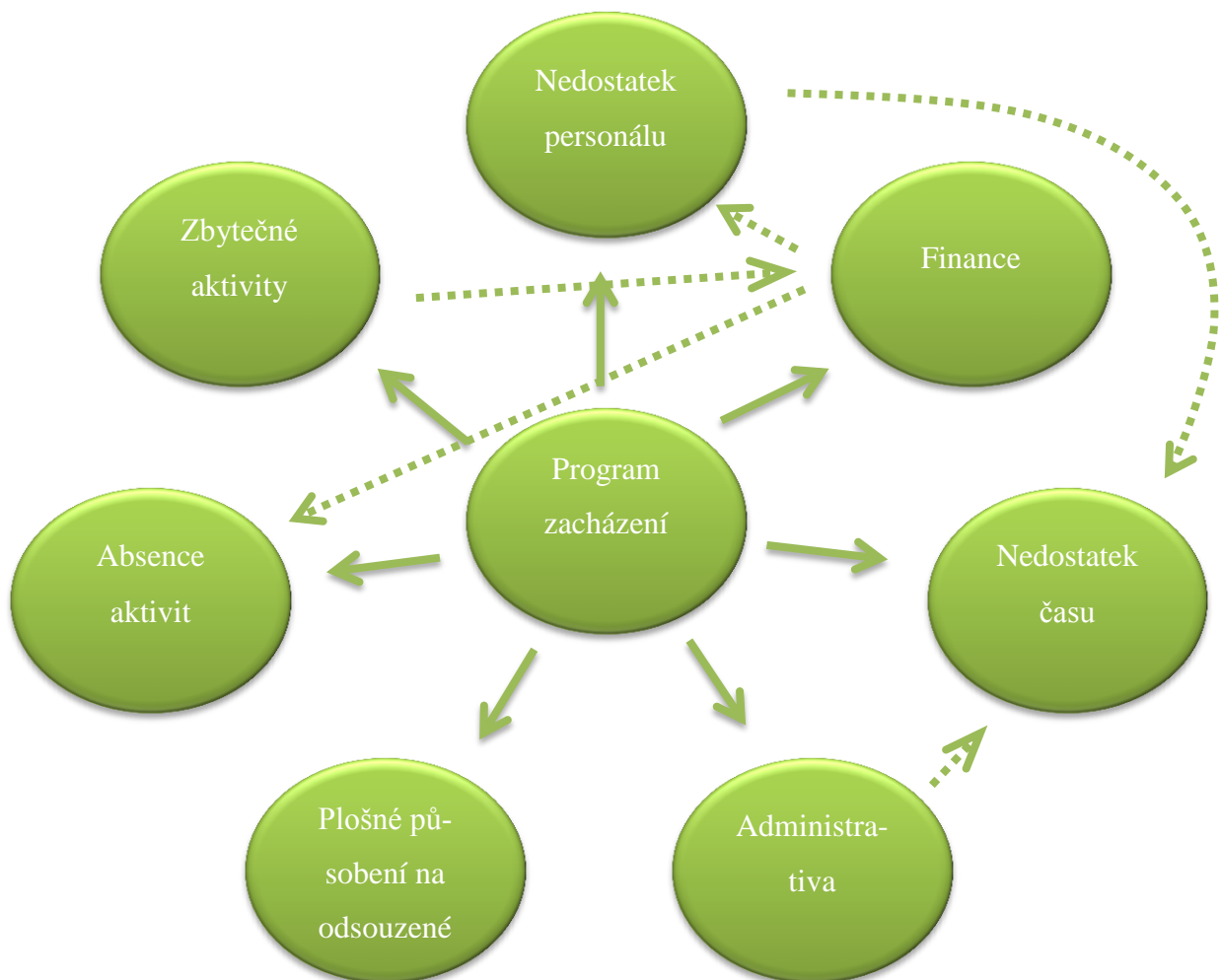
Respondent (B2) se přiklání k zrušení aktivit, které jsou zahrnuty v složce programu zacházení s názvem oblast utváření vnějších vztahů. Podle zmíněného vychovatele tato oblast zasahuje příliš do soukromí odsouzeného. Naopak dle Fishera (2006, s. 119) tato oblast výrazně napomáhá čelit důsledkům ztráty vzorců chování, jež měl odsouzený zakotven na svobodě, v důsledku uvěznění existuje riziko, že se odsouzený více adaptuje na život ve věznici. Těmto důsledkům tedy napomáhá zabránit mimo jiné i existence sociálních vazeb mimo vězeňské prostředí a udržování kontaktu s rodinou a blízkými. Zmíněný vychovatel naopak kladně hodnotí aktivity, zaměřující se na finanční gramotnost odsouzených v souvislosti s jejich zadlužeností a okruh těchto aktivit by více rozšířil. Jiný z vychovatelů (B1) se nezávisle na tvrzení respondenta (B2) vyjadřuje k oblasti utváření vnějších vztahů zcela opačně a tuto složku pokládá za velice užitečnou a především přenositelnou do běžného života mimo zdi věznice. Aktivity podle jeho názoru nejsou zbytečné a na programu zacházení by neměnil nic, až na rozšíření pracovních aktivit, které by dopomohly odsouzeným k lepším pracovním příležitostem po skončení trestu odnětí svobody. Aktivity by dále směřoval spíše do roviny praktického využití po skončení výkonu trestu. Negativní názor zaujímá například vůči zeměpisu, který dá odsouzeným spíše všeobecný rozhled, naopak pozitivně hodnotí rekvalifikační kurzy. Další z respondentů (C1) se domnívá, že nejméně přínosnou aktivitou je podle něj etiketa, pozitivněji pak nahlíží na aktivity, zaměřující se na sport, pomocí nichž mohou odsouzení uvolnit psychické napětí spojené s životem ve věznici. Naopak respondent (A) hodnotí etiketu jako přínosnou z hlediska prevence negativních jevů ve věznici. Negativní názor pak zaujímá vůči aktivitám jako je stolní tenis, či kroužek filmového diváka, kde mají odsouzení možnost sledovat cokoli z široké nabídky filmů, často i s projevy násilí. Dle něj tyto aktivity nejsou prospěšné ani užitečné. S tímto názorem se ztotožňuje Hála (2006, s. 142 - 144), podle kterého pasivní sledování televize, video a audio programů přetrvává na nejvyšším stupni oblíbenosti v oblasti zájmových aktivit a to u všech věkových kategorií. Tato skutečnost pak znesnadňuje úsilí vychovatelů o smysluplné trávení volného času ve výkonu trestu. Za nevhodné rovněž označuje benevolenci, která umožňuje sledování filmů, kde je prezentováno násilí, zejména na videu.

Vychovatelé se tedy jednoznačně shodují, že aktivity v programu zacházení mají smysl a některé aktivity plní v rámci své realizace a práce s odsouzenými účel. Názory vychovatelů se ale rozcházejí v subjektivním posouzení toho, které aktivity jsou zbytečné, které naopak přínosné a aktivity, jež je možno využít v běžném životě mimo věznici.

Jaké faktory ovlivňují realizaci programu zacházení z pohledu vychovatelů?

V souvislosti s dílčím výzkumným cílem identifikovat faktory, ovlivňující realizaci programu zacházení byly na základě rozhovorů s respondenty zjištěny faktory, jež ovlivňují aplikaci programu zacházení v systému vězeňství, pro přehlednost jsme vytvořili následující schéma.

Obrázek 3 Faktory ovlivňující realizaci programu zacházení ve věznicích

Aby byl program zacházení používán efektivně a především s cílem působit na vězně tak, aby dále napomáhal při osvojování si způsobů chování většinové společnosti a zejména pak k uvědomění si protiprávního jednání, je potřeba využívat k tomu efektivních prostředků. Nástrojem k nápravě odsouzených je program zacházení, který obsahuje systém aktivit, které jsme si blíže specifikovali v teoretické části této práce.

Efektivita působení programu zacházení je tedy ovlivněna zejména faktory, které spatřujeme v nedostatku personálu, což způsobuje, že vychovatelé jsou časově vytíženi. Toto časové omezení má pak za následek menší prostor věnovat se lépe odsouzeným, ať už prostřednictvím aktivit v programu zacházení, či v rámci prevence, díky níž by byli schopni lépe ovlivňovat jednání odsouzených. Nedostatečné personální obsazení je vychovateli zdůvodňováno jako následek nízkých finančních prostředků, které jsou ke zvýšení pracovní síly potřebné. S časovým deficitem a nedostatečným personálním obsazením je dále spojováno velké množství administrativy, se kterou se vychovatelé potýkají. Domníváme se tedy, že pokud by vězeňství bylo posíleno o další zaměstnance z řad odborníků, naskytla by se příležitost pro lepší přerozdělení administrativy a vychovatelé by měli k dispozici větší časový prostor na péči o odsouzené. Uplatnění ve vězeňství spatřujeme především v rámci zařazení sociálního pedagoga, například na pozici vychovatele.

Již zmíněné finance, které jsou do vězeňství uvolňovány, nejenže ovlivňují nedostatečné personální obsazení, ale také značně limitují realizaci aktivit v programu zacházení. V průběhu rozhovorů bylo zjištěno, že někteří vychovatelé postrádají aktivity, o kterých se domnívají, že by přispěly k lepšímu zacházení a resocializaci odsouzených. Respondenti vypovídají, že jsou omezeni právě finančními prostředky, které mají k dispozici na realizaci, či rozvoji aktivit. Zmínění vychovatelé se vyjádřili rovněž k aktivitám, o nichž uvedli, že jsou nepotřebné a zbytečné. Domníváme se, že pokud by byly tyto aktivity z programu zacházení vyřazeny, čímž by se i snížily náklady vynaložené k její realizaci, nastal by větší prostor k realizaci jiných aktivit, o nichž byla vyslovena domněnka, že jsou efektivnější. Zmíněné náklady by byly tedy uspořeny a mohly by být použity na aktivity, které podle názorů vychovatelů v programu zacházení absentují.

Respondenti se dále vyjádřili k příliš plošnému působení na odsouzené. Domnívají se, že program zacházení je v rámci jednotlivých složek sestaven tak, že nezohledňuje problematiku recidivy odsouzených a nezohledňuje rozdíl v aktivitách u odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé od odsouzeného, jež byl trestán již několikrát. Je zde nutno poznamenat, že v rámci důslednějšího působení na odsouzené, například v souvislosti s rozšíření aktivit, jež by se zaměřovaly na prevenci, zejména u prvostřežených odsouzených by bylo možno efektivněji eliminovat riziko dalšího uvěznění.

Jaký vliv má z pohledu vychovatelů na odsouzeného program zacházení v průběhu výkonu trestu odnětí svobody?

Vychovatelé se shodují, že program zacházení má v rámci průběhu výkonu trestu odnětí svobody vliv zejména v souvislosti s vyplněním času odsouzených. Podle respondentů je důležité, aby se odsouzení takříkajíc nenudili a aby čas strávený ve věznici nějakým způsobem vyplnili. S tímto se také ztotožňuje Fisher (2006, s. 106), podle něj je celodenně probíhající program pro odsouzené v průběhu jejich trestu základním pedagogickým prostředkem působením. Respondent (C2) se vyjadřuje, že program zacházení zajišťuje v průběhu trestu odsouzeným zpestření, zejména pak odsouzeným pracovní nezařazeným, kteří ze zákona stanovených důvodů nemají povinnost pracovat.

Podle respondenta (A) má program zacházení pozitivní vliv na průběh trestu tehdy, plní-li jej odsouzený řádně. Jak jsme několikrát v průběhu naší práce uvedli, plnění programu zacházení se vyhodnocuje a vyplývají z něj kázeňské odměny a tresty, které také značně ovlivňují průběh trestu. Pokud je tedy ze strany odsouzených program zacházení plněn, je jim usnadněn i průběh trestu a to například ve formě umožnění opustit věznici na určitou dobu, či dokonce přerušением výkonu trestu odnětí svobody. V případě, že odsouzený odmítá program zacházení plnit, je mu také znesnadněn průběh pobytu ve vězení formou kázeňských trestů.

Program zacházení mimo jiné může do jisté míry působit i jako prevence proti negativním jevům ve věznici, s nimiž se odsouzení v průběhu pobytu mohou setkat. Respondenti (C1, C2, B1, B2) se jednoznačně shodují, že jakékoliv negativní jevy, vyskytující se ve vězeňském prostředí pramení zejména z velkého množství času, který není efektivně vyplněn. Vychovatelé se vracejí k myšlence naplnění času odsouzených právě díky programu zacházení a tedy jakémusi odvedení těchto myšlenek jinam. Respondent (A) se naopak domnívá, že program zacházení v souvislosti s negativními jevy v průběhu trestu toto chování u odsouzených neovlivňuje.

Z výpovědí respondentů tedy vyplývá, že vliv programu zacházení na průběh výkonu trestu je velký a vlastní účastí na něm mohou odsouzeným trest buď zpříjemnit, nebo naopak ztížit. Dále je možno potvrdit, že díky programu zacházení se snižuje riziko negativních jevů ve věznici v průběhu výkonu trestu v souvislosti s naplněním času, jež jim program zacházení umožňuje.

Jaký vliv má z pohledu vychovatelů na odsouzeného program zacházení po skončení výkonu trestu odnětí svobody?

Program zacházení by měl mít na odsouzeného vliv nejen v průběhu výkonu jeho trestu ve věznici, ale také po návratu na svobodu. Měl by mimo jiné dát odsouzeným možnost přenést si zkušenosti, které v souvislosti s ním získali i do běžného života.

Prostřednictvím aktivit by měla být podpořena resocializace vězněného a možnost jeho chování upravit k lepšímu a zabránit tak jeho dalšímu návratu do věznice. Respondenti (A, B2, C1, C2) se shodují, že program zacházení podporuje resocializaci odsouzeného jen v minimálních případech.

Podle respondenta (B1) se mohou odsouzení plnění programu zacházení účastnit aktivně a plnit jej v pořádku, ale problém nastává v momentě odchodu z vězení na svobodu, kdy už nad nimi touto formou není vykonáván žádný dohled a mnohdy neví jak reagovat na podněty v běžném životě. Prostřednictvím programu zacházení pak mají možnost změnit své chování a dosavadní způsob života. Společně s respondentem (B2) se nezávisle ztotožňuje s názorem, že zájmové aktivity nejsou pro odsouzené po skončení trestu přínosné. Zde se názory vychovatelů rozcházejí s Fisherem (2006, s. 117) podle něhož jsou zájmové aktivity nezbytnou součástí života na svobodě a nevhodně trávený čas zvyšuje riziko kriminálního jednání. Dle zmíněných respondentů by měl být důraz kladen spíše na zvýšení zaměstnanosti a získání pracovních návyků, které mají možnost prostřednictvím programu zacházení získat a bez nichž na svobodě neobstojí. Hála (2006, s. 124) se s tímto tvrzením rovněž ztotožňuje a zastává názor, že smysluplná, organizovaná a řízená práce má schopnost rozvíjet nejen pracovní návyky, ale také vlastnosti osobnost. Utváří obecně vztah odsouzeného k práci jako typicky lidské potřebě, prostřednictvím níž člověk uspokojuje své potřeby, což podle něj u odsouzených není samozřejmostí.

Názor respondentů (B1, B2) se rozchází u složky programu zacházení s názvem oblast utváření vnějších vztahů. Respondent (B1) zde vidí vliv zejména na udržení vztahů s rodinou či blízkými a udržování si jakého zázemí na svobodě.

Z výpovědí respondentů (C2, A, B2) dále vyplývá, že program zacházení může na odsouzené působit i po skončení výkonu trestu a to v závislosti na výběru konkrétní aktivity a na osobnosti odsouzeného, tedy na jeho přesvědčení o možnosti vlastní změny. Respondent (C2) uvádí, že po skončení trestu odsouzenému mohou být ku prospěchu například aktivity jako je autoškola, jazyky či výpočetní technika. Další z respondentů se přiklání k využitel-

nosti aktivit v běžném životě prostřednictvím aktivit zaměřených na finančníctví a kroužků sebeobslužných cvičení. Společně s respondentem (B2) se shodují, že se mohou také naučit prostřednictvím programu zacházení také zvládání vlastní agresivity. Zmíněný vychovatel nespatřuje přínos v zájmových aktivitách zaměřených například na zeměpis, jehož využitelnost je minimální v porovnání s kurzy finanční gramotnosti a rekvalifikačními kurzy, díky kterým se pak mohou po skončení trestu lépe uplatnit na trhu práce a zlepšit hospodaření s penězi. Podporu tohoto tvrzení bychom v odborné literatuře našli například u Hály (2006, s. 133), který tvrdí, že programy zacházení by neměly být orientovány na bezporuchový průběh výkonu trestu, ale spíše se zaměřením na život odsouzeného v běžné společnosti mimo věznici. Jedná se o problematiku finanční, pracovní a bytovou.

Z výše uvedených výpovědí je tedy patrné, že program zacházení může dopomoci odsouzenému k lepšímu zvládání života po výkonu trestu odsouzeného, ale to jen v minimálních případech. Podstatně větší šanci na změnu odsouzeného k lepšímu a jeho odklonu od kriminální dráhy je pak spatřován spíše prostřednictvím aktivit zaměřených na praktické zvládání situací v běžném životě, než v rámci zájmových kroužků.

Hlavní výzkumnou otázkou bylo zjistit pohled vychovatelů na program zacházení. Tato problematika je následně podrobněji rozpracována v dílčích výzkumných otázkách. Obecně lze konstatovat, že vychovatelé hodnotí využití programu zacházení pozitivně. Důvody jsou především vyplnění času odsouzených a tím i zamezení negativních událostí ve věznici. Názory respondentů se však rozcházejí v pohledech na aktivity, jež jsou podle nich zbytečné, přínosné, či přenositelné do běžného života. V průběhu výzkumu se setkáváme také s vyslovenou absencí některých aktivit. Program zacházení je mimo jiné základ, na kterém se v průběhu výkonu trestu odnětí svobody staví, s tímto se také ztotožňují naši respondenti. Z výzkumného šetření pak vyplývají jak uvedená pozitiva, tak i negativa, představující zejména faktory, které realizaci programu zacházení znesnadňují. Jedná se především o omezené finanční prostředky, nedostatek personálu a s tím související časové omezení zaměstnanců.

Předložená bakalářská práce může posloužit za účelem získání přehledu o funkci programu zacházení v systému vězeňství v České republice a také o náplni práce vychovatele ve věznici jak v rovině teoretické, tak i praktické.

Domníváme se, že výzkumná část bakalářské práce může být také využita jako zpětná vazba pro Vězeňskou službu České republiky. Prostřednictvím rozhovorů s vychovateli jsme

získali přehled o přednostech programu zacházení ale také o jeho nedostatcích. Výsledky tohoto výzkumu dle našeho názoru přinesly mnoho zajímavých skutečností. Pro lepší orientaci uvádíme **souhrn nejdůležitějších zjištění, které vyplynulo z námi realizovaného výzkumného šetření v průběhu rozhovorů s vychovateli, jsou jimi:**

- nedostatek personálu, což se projevuje při nižších časových možnostech v péči o odsouzené,
- velké množství administrativy, jež je rovněž vychovateli spojováno s nedostatečným personálním obsazením,
- vysoký počet vězňů v péči jednoho vychovatele,
- nedostatek financí, jejichž důsledkem je limitované personální obsazení a nemožnost zajistit aktivity, jež by mohly efektivněji působit na odsouzené,
- zbytečné aktivity, které z pohledu vychovatelů nemají téměř žádný přínos v rámci resocializace odsouzených,
- přínosné aktivity, prostřednictvím nichž mají odsouzení možnost získat pracovní návyky a naučit se lépe nakládat s volným časem,
- nedostatečné upřednostnění aktivit zaměřujících se na profesní uplatnění a finanční gramotnost odsouzených před aktivitami zájmovými,
- nízká výdrž odsouzených v oblasti vzdělávacích aktivit,
- plošné působení na vězně, kdy není zohledněn rozdíl mezi osobami prvostřeženými a osobami, jež jsou ve výkonu trestu opakovaně,
- časová zaneprázdněnost a odvedení pozornosti odsouzených od nežádoucích projevů chování díky aktivitám programu zacházení,
- pozitivní působení programu zacházení proti negativním jevům ve věznici,
- motivace odsouzených, jež nepřichází od samotných vychovatelů, ale spíše prostřednictvím kázeňských odměn a trestů, což je pro ně nejvýznamnějším motivátorem,
- omezená kapacita účasti na rekvalifikačních kurzech,
- omezená kapacita odsouzených, jež se mohou účastnit aktivit na výstupních odděleních věznic,
- omezená kapacita odsouzených, kteří splňují požadavky k účasti na extramurálních aktivitách,
- vysoký vliv programu zacházení na odsouzené v průběhu trestu odnětí svobody,
- nízký vliv programu zacházení na odsouzené po skončení trestu odnětí svobody,

- vysoká návratnost odsouzených zpět do vězení.

V průběhu výzkumného šetření jsme narazili na mnoho zajímavých oblastí, mimo jiné také na negativní jevy ve věznicích. Vychovatelé se shodují na skutečnosti, že program zacházení má do jisté míry preventivní charakter proti negativním jevům ve věznici, avšak problémem spatřují v momentě, kdy odsouzení nejsou pod jejich dohledem, je tedy těžké posoudit, do jaké míry se tyto negativní jevy v průběhu trestu objevují. V této souvislosti bychom tedy navrhovali kvantitativně orientované výzkumné šetření, kdy by výzkumný soubor tvořili odsouzení. Výzkumným problémem by pak bylo zjistit, do jaké míry se mezi odsouzenými objevují negativní jevy ve věznici v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Na základě výsledků toho výzkumu by poté mohli zaměstnanci Vězeňské služby adekvátně reagovat na zjištěné skutečnosti.

Možnost rozšíření výzkumného šetření spatřujeme v oblasti faktorů, ovlivňující realizaci programu zacházení. Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že jednotlivé věznice mají specifické problémy v oblastech financí, nedostatku personálu, špatného architektonického řešení budov, přemíry administrativy, nedostatek žádoucích aktivit, jež by působily na odsouzené s vyšší efektivitou, či naopak aktivity zbytečné, které nemají pro odsouzené téměř žádný přínos. Spatřujeme tedy i zde prostor pro kvantitativně orientované výzkumné šetření. Výzkumným problémem by bylo zjistit potřeby jednotlivých věznic pro úspěšnou realizaci programu zacházení. Výzkumný soubor by tvořili občanští zaměstnanci Vězeňské služby, kteří přímo přicházejí do styku s odsouzenými a podílí se na tvorbě a realizaci programu zacházení. Domníváme se, že výsledky toho šetření by mohly lépe zmapovat potřeby věznic pro efektivní realizaci programu zacházení a tím pádem také kvalitnějšího působení na odsouzené v reakci na jejich vysokou návratnost a případnou recidivu, o které se vychovatelé zmiňují v rámci našich rozhovorů. Odstraněním těchto nežádoucích jevů by vznikl prostor pro kreativitu v oblasti rozšíření, či zkvalitnění aktivit, ale také možnost lépe se věnovat odsouzeným v souvislosti s posílením personálu. Zde také nacházíme možnost uplatnění sociálního pedagoga, jež je díky získaným kompetencím, znalostem a dovednostem, kvalitním odborníkem a jeho využitelnost v resortu Ministerstva spravedlnosti považujeme za velice efektivní.

ZÁVĚR

V současné době se setkáváme s nárůstem kriminality a jednáním, jež je obecně společností zavrhováno. Rovněž je možno spatřovat přeplněnost věznic, nejen v důsledku nápadu trestné činnosti, ale také k opakovanému odsouzení stejného pachatele. V dnešním moderním pojetí vězeňství je úkolem věznic odsouzeného nejen potrestat, ale také předejít jeho návratu zpět za zdi věznice. V první řadě je nutné, aby si provinilec uvědomil, že jeho jednání bylo zavrženíhodné a v neposlední řadě v rozporu nejen s normami společnosti, ale také normami právními. Výchovné působení na odsouzeného je ve věznicích v České republice realizováno především prostřednictvím aktivit v programu zacházení, jež je klíčovým pojmem celé naší práce. Vzhledem k vysoké návratnosti odsouzených do věznice a jejich recidivě považujeme za důležité zabývat se právě programem zacházení, jež je jedním z nejdůležitějších nástrojů k nápravě odsouzených.

V praktické části jsme se věnovali kvalitativnímu pojetí výzkumného šetření. Výzkumný soubor byl tvořen pěti vychovateli Vězeňské služby, kteří byli vybráni ze třech věznic v České republice. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů jsme získali soubor názorů a zkušeností respondentů, získaných v průběhu let strávených u Vězeňské služby. Realizovaný výzkum nám umožnil zjistit, jaký je pohled vychovatelů na program zacházení.

Názory respondentů se v mnohém shodovaly, ale stejně tak i rozcházely. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit pohled vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči. Při podrobnějším zkoumání této problematiky byly však zjištěny faktory, které ovlivňují realizaci programu zacházení. Těmito faktory jsou zejména nedostatek personálu, omezená kapacita finančních prostředků, nedostatek času vychovatelů, velké množství administrativy, plošné působení na odsouzené, absence některých aktivit a naopak zbytečných aktivit. Jak vyplynulo z rozhovorů s vychovateli, na programu zacházení je mnohé co by se dalo zdokonalit, domníváme se, že bez prostředků, jimiž jsou finance a adekvátní množství odborných zaměstnanců se zlepšení podaří jen stěží.

Z výsledků výzkumu dále vyplývá, že vychovatelé mají obecně na programu zacházení pozitivní pohled. Především mají prostřednictvím něj odsouzení naplněn čas, který tráví ve věznicích. Jejich názory se však rozcházejí v klasifikaci aktivit, jež jsou zbytečné, přínosné, či přenositelné do života na svobodě. Byl analyzován také vliv programu zacházení na odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, jež je z pohledu vychovatelů značný, a aktivity v programu zacházení jsou pro průběh trestu odsouzených velice významné.

Bylo zjištěno, že program zacházení má mimo jiné do jisté míry i preventivní charakter proti negativním jevům ve věznici. Vychovatelé se však shodují, že z jejich strany není možné klasifikovat, do jaké míry je tomuto jevu předcházeno, jelikož nejsou u odsouzených přítomni neustále. Zabývali jsme se také vlivem programu zacházení na odsouzené po skončení trestu odnětí svobody. Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že program zacházení téměř neovlivňuje resocializaci odsouzeného, což se projevuje mimo jiné také vysokou návratností do věznice.

Získaná data byla následně zpracována pomocí otevřeného kódování a následně byla vytvořena jejich analýza. Výsledky výzkumného šetření zastřešuje následná interpretace a závěrečná diskuze.

Dovolili jsme si v souvislosti s výsledky výzkumu navrhnout kvantitativně orientovaný výzkum v oblasti výskytu negativních jevů ve věznici, jež je v práci dále popsán. Dále navrhneme prohloubení dosavadního předloženého výzkumného šetření v oblasti faktorů, ovlivňujících realizaci programu zacházení. Domníváme se, že pomocí získaných výsledků by bylo možné adekvátněji reagovat na limity, které ovlivňují zavedení nových aktivit, případně jejich zdokonalení, či zvýšení počtu zaměstnanců Vězeňské služby.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bibliografické zdroje:

- [1] ANZENBACHER, Arno, 2010. *Úvod do filosofie*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-727-5.
- [2] BAJCURA, Lubomír, 1999. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-555-6.
- [3] BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal, 2011. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-115-8.
- [4] ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ, 2006. *Evropská vězeňská pravidla*. ČR: Vězeňská služba. Příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006. ISSN: 1213-9297.
- [5] ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al., 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-138-0.
- [6] FÁBRY, Anton, 2009. *Penológia*. Bratislava: Eurokódex. ISBN 978-80-89447-01-5.
- [7] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Vyd. 2. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5046-0.
- [8] FISCHER, Slavomil, 2014. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-792-7.
- [9] FISCHER, Slavomil, 2006. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 80-7044-772-9.
- [10] GOJOVÁ, Alice et al., 2007. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-329-0.
- [11] HÁLA, Jaroslav, 2006. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 80-86708-30-6.
- [12] HÁLA, Jaroslav, 1999. *Teorie a praxe vězeňství II: optimalizace výkonu trestu odnětí svobody*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 80-7040-376-4.

- [13] HANUŠ, Bohuslav, 2005. *Primární základy penologie*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského. ISBN 80-86723-14-3.
- [14] HENDRYCH, Igor, 2010. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978 80-7248-574-1.
- [15] KRAUS, Blahoslav et al., 2001. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [16] LATA, Jan, 2007. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.
- [17] MALÁT, Bořivoj, 2012. *Základní odborná příprava občanských zaměstnanců, kteří se přímo podílejí na vytváření a realizaci programů zacházení s odsouzenými – B2*. ČR: Institut vzdělávání – VS ČR. Projekt: VS 49/2012-34.
- [18] MAŘÁDEK, Vladimír, 2003. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7042-256-4.
- [19] MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ, 2011. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-89-9.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich et al., 2001. *Základy sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-473-7.
- [21] MEZNÍK, Jiří a KALVODOVÁ, Věra, 1995. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1248 - x.
- [22] NEDOROST, Libor, 1995. *Vězeňství a správa vězeňství v ČR*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1114-9.
- [23] PRŮCHA, Jan., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN ISBN 978-80-262-0403-9.
- [24] RAZSKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ, 2013. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-264-5.
- [25] SLEPIČKA, Pavel, Václav HOŠEK a Běla HÁTLOVÁ, 2006. *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1290-9.
- [26] ŠTĚRBA, Vladislav, 2007. *Penologie*. Praha: Armex. ISBN 978-80-86795-48-5.
- [27] VÁGNEROVÁ, Marie, 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

- [28] POLLOCK, Joycelyn, 1997. *Prisons Today and Tomorrow*. Maryland: Aspen Publishers. ISBN: 0-8342-0950-0
- [29] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-313-0.

Internetové zdroje:

- [30] KUJEVSKÁ, Lenka a Martina DUNDROVÁ, 2012. *Penitenciární sociální práce před propuštěním odsouzeného na svobodu*. In: Sociální práce [online]. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=401>
- [31] VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, © 2012. *Program zacházení* [online]. [cit. 2014-11-14]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>
- [32] VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, © 2012. *Program zacházení* [online]. [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/vykon-vezenstvi-652/vykon-trestu-odneti-svobody-5746>
- [33] VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, © 2012. *Vzdělávání* [online]. [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/ivvs-straz-pod-ralskem-99/informacni-servis-1641/vzdelavani-1653/>
- [34] VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, © 2012. *Zaměstnanecký poměr VS ČR* [online]. [cit. 2014-09-03]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/personalistika-1103/zamestanecky-pomer-vs-cr-6104>
- [35] ŠKOPEC, Jaromír. *Osobnostní profil uchazečů o práci ve vězeňské službě*. České vězeňství [online]. 2005, roč. 13, č. 3 [cit. 2015-03-04]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2005/cv03-2005.pdf

Zákony:

- [36] ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 1. září 2012 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 66, s. 158.
- [37] ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka Zákonů České Republiky*. 1999, částka 58, s. 387.

- [38] ČESKO. Zákon č. 345 ze dne 21. 12. 1999 vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: Sbírnka zákonů České republiky. 1999, částka 110

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
Cit.	Citováno
Č.	Číslo
EVP	Evropská vězeňská pravidla
Např.	Například
S.	Strana
Tzn.	To znamená

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 Schéma kategorií a kódů</i>	<i>46</i>
<i>Obrázek 2 Schéma názorů na aktivity v programu zacházení</i>	<i>61</i>
<i>Obrázek 3 Faktory ovlivňující realizaci programu zacházení ve věznicích</i>	<i>63</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1</i> Základní údaje o výzkumném souboru.....	43
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dopis pro respondenty

P II: Rozhovor č. 1, respondent A

P III: Rozhovor č. 2, respondent B1

P IV: Rozhovor č. 3, respondent B2

P V: Rozhovor č. 4, respondent C1

P VI: Rozhovor č. 5, respondent C2

PŘÍLOHA P I: DOPIS PRO RESPONDENTY

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně oboru Sociální pedagogika. V rámci své bakalářské práce se zabývám pohledem vychovatelů na program zacházení v penitenciární péči. Tímto bych Vás chtěla požádat o spolupráci v rámci vzniku výzkumné části. Jedná se o poskytnutí krátkého rozhovoru s vychovatelem na otázky, které Vám zasílám v příloze. Rozhovor bude pro použití v bakalářské práci zcela anonymní a bude využit pouze pro účely této práce.

Předem děkuji za odpověď a Váš čas,

s pozdravem Lucie Janků

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 1, RESPONDENT A

Jak dlouho pracujete u Vězeňské služby?

R: U Vězeňské služby České republiky pracuji již 10 let, kdy jsem nastoupil na pozici vychovatele. Studoval jsem v Brně na Masarykově univerzitě, konkrétně obor Sociální pedagogika. Práci u Vězeňské služby mám rád, člověk se tady nikdy nenudí a práce není nikdy stejná. Já pracuju na takzvané drogové zóně. V Rapoticích je vlastně tzv. bezdrogová a drogová zóna. Na drogové jsou umístěni vězni, kteří jsou závislí na drogách, třeba na pervitinu. U těch používám metodu, kdy se ptám individuálně, proč berou drogy. Většinou vám odpoví, že ho k tomu třeba vedou problémy, osobní, nebo jakékoliv. Já se pak zeptám, jestli se tím, že si drogu vzal, vyřešil jeho problém. Odpoví vám, že nevyřešil, ale pouze se oddálil. Na to není co dodat.

Co si myslíte o aktivitách v programu zacházení?

Myslím si, že aktivity v programu zacházení jsou víceméně v pořádku, vězni si aktivity volí sami na tzv. nástupním oddělení. Volí si je dobrovolně, na základě vlastních preferencí. U nás ve věznici je celkem asi 30 aktivit. Dále jsou nabízeny speciálně výchovné aktivity a zájmové aktivity. Je tady i Program ZZZ, znamená to: zastav se, zamysli se, změň se, nebo tak nějak. Velice přínosný mi připadá kroužek Základy viktimologie. Kdysi tento kroužek vedl bývalý policista. Je dobré, když to vězňové mohou vidět i z té druhé strany, tedy ze strany oběti trestné činnosti. Je potřeba určitě klást důraz na spouštěče, tedy to, co vedlo konkrétní osobu pro danou trestnou činnost. Každá aktivita je vedena v rámci odbornosti konkrétního zaměstnance. Já například vedu setkávání drogově závislých, kolega sociální pracovník vede Sociálně právní poradenství a tak dále.

Jaké aktivity si vězni nejčastěji volí?

R: Nejčastěji si berou určitě sport. Ten je taky povinný, protože chceme, aby se tady vězni i trochu hýbali. Můžou si zahrát společně fotbal, nebo jít do posilovny. Vzpomínám si, že jsem kdysi skupině vězňů zakázal chodit měsíc do posilovny, bylo to v rámci kázeňského trestu – to my můžeme, ale to si dohledáte určitě v zákoně. Moc se jim to ale nelíbilo, ohradili se, že je to kolektivní trest. Já jim ale řekl, že jim to říkám jako jednotlivcům, jen jsou ve skupině. Pokud se ale setkám třeba s klukem, který od čtrnácti let fetoval a prostě

to na něm vidíte, třeba to že sedí skrčený a je vyhublý, tak si volí jinou aktivitu. Záleží to samozřejmě na zdravotním stavu vězně. Mimo sport je ale taky zájem o zájmové aktivity.

L: Jaké aktivity nabízíte?

R: My tady nabízíme třeba zahrádkářství, o to je velký zájem. Je tady i keramika, o kterou je taky velký zájem. Jeden z vězňů před lety vyrobil model věznice. Pak také kroužek rybaření, vězňové měli možnost chytat ryby v malé nádrži před touto budovou, ale teď je to čistička. Máme tady ale rybník, kde ryby jsou a kde odsouzení mohou chytat ryby. Dále kondiční cvičení, ale to je jen za zásluhy.

Jaký je mezi vězni zájem o vzdělávací aktivity?

R: Vězni mohou učit třeba anglicky, nebo německy. Máme je rozděleny pro začátečníky i pro pokročilé.

L: Jak dlouho se výuce jazyků dokážou věnovat?

R: Někteří vězňové se učí jazyk po celou dobu výkonu trestu, ale je spousta takových, kteří to vydrží asi jen měsíc a pak to vzdají.

L: Kde výuka probíhá?

R: Výuka probíhá většinou v multifunkční místnosti, musíme ale samozřejmě zohledňovat to, jestli místnost není obsazená, například kvůli tomu, že se tam zrovna koná jiná činnost a taky musíme brát ohled na naplnění místnosti. U začátečníků je obsazenost 28 lidí, u pokročilých je to pak více než 60 vězňů.

L: Z kolika vězňů celkově?

R: Okolo 700. Hraje tam tedy roli hlavně to, jestli se dotyčný vydrží jazyk učit. Setkávám se také s případy, kdy si vězňové jazyk volí kvůli tomu, že pak mají možnost se mezi sebou na té aktivitě setkávat. Jsou to třeba vězňové z jiných baráků. Dále se zde vyučuje český jazyk, do kterého mohou docházet jak čeští vězni, aby si například zlepšili gramatiku, tak i zahraniční vězni, pro které je to ale už povinné. Účast v kroužku českého jazyka je tady povinná pro cizince, dokonce i pro Slovenské vězně.

Jak motivujete vězně k účasti na vzdělávacích aktivitách v programu zacházení?

R: Že bychom je vyloženě motivovali, se říci nedá. V tomto případě záleží vyloženě na osobnosti vězně. My poskytujeme vězně osobě spíše jakési doporučení, která aktivita

z programu zacházení je pro něj nejpřínosnější, právě v závislosti na jeho zájmech a koníčcích. Je hloupost například doporučit padesátiletému chlapíkovi, aby se začal učit anglicky, nebo klukovi, který je závislý na drogách a je na tom tak, že si nepamatuje, co jste mu řekla před pěti minutami, aby se učil nějaký jazyk. Je to velice individuální.

Kdyby Vám dal někdo volnou ruku, co byste v programu zacházení zlepšil?

R: Nad tím jsem nikdy nepřemýšlel. Já bych asi neměnil nic, ale jsou tady kroužky, o kterých si myslím, že nemají téměř žádný přínos, nebo je velice minimální.

L: Jaké například?

R: Je to například Stolní tenis, nebo Kroužek filmového diváka. Mají tam nějaké DVD, na které se můžou dívat, nemyslím si, že například akční filmy, nebo filmy kde si podřezávají krky, mají přínos pro odsouzeného vězně. Kdyby kroužek spočíval v tom, že by se odsouzení dívali na dokumenty, nebo klidně i na nějaké romantické filmy, tak bych proti tomu skoro nic neměl. Doporučil bych i Járu Cimrmana.

Jaká je přenositelnost aktivit v programu zacházení do běžného života?

Těžko říct. Je to velice individuální. Mohou se zde naučit například finanční gramotnosti, nebo se mohou naučit vařit v rámci kroužku sebeobslužných cvičení – vaření. Odsouzení si buď nakoupí potraviny z vlastních peněz, nebo dostanou potraviny z vězeňské kuchyně, kde si například uvaří oběd, nebo večeři. Je zde také otázka práce, spousta vězňů, kterých se zeptáte, co budou dělat po skončení výkonu trestu, vám odpoví, že si chtějí najít bydlení a jít do práce, ale když se jich zeptáte, jak to chtějí udělat, tak vám nejsou schopni odpovědět. Zkrátka body, kterých chtějí dosáhnout, mají, ale to jakým způsobem za tím, dá se říct, snem půjdou, už nedokážou říct. Co se týká například drogově závislých ve věznici, docházejí do kroužků v rámci programu zacházení, ví, že jsou drogy špatné a že jim v podstatě ničí život, ale stejně vám řeknou, že kdyby potkali někoho, kdo jim drogu nabídne, třeba partu svých kamarádů, tak si ji vezmou. Nedokážou se udržet. Jak říkám je to individuální.

Jak program zacházení ovlivňuje resocializaci vězněného?

To je velice těžké posuzovat, protože nám chybí zpětná vazba. Vězeň se může do jisté míry naučit chovat, reagovat na nějaké situace jinak, třeba v rámci kroužku etikety, společen-

ského chování nebo v sociálně psychologickém výcviku, ale podle mého názoru to člověk má v sobě. Pokud je člověk agresivní, tak se to těžko mění jen v průběhu výkonu trestu, záleží i na tom, na jak dlouho jsou odsouzeni a jak sami chtějí něco měnit. Otázka recidivy je zde také velice sporná, protože recidiva spočívá v tom, že je osoba odsouzená za jeden trestný čin vícekrát. Stává se ale to, že je tato osoba odsouzena vícekrát, ale za jiné trestné činy. Například jsem měl zkušenost s vězněm, o kterém jsem do hodnocení napsal, že se nepoučil z předchozí trestné činnosti, kterou páchal. Tento vězeň se na mě ohradil s tím, že se poučil a ptal se mě, jak to vůbec můžu vědět. Odpověděl jsem mu, že pokud by se z trestné činnosti, kterou páchal, poučil, tak bychom tam spolu neseděli. Je opravdu těžké toto posuzovat, protože vězeň, se kterým spolupracujete, může plnit program zacházení na jedničku, ale venku se z něj stane to, co byl před nástupem do výkonu trestu.

Jaký máte názor na realizaci programu zacházení i mimo budovu věznice?

Je přínosný. Občas se ptám vězňů, kteří na nějakou dobu překročí práh věznice, jak se cítí. Ptám se na to, jaký pocit měli ve chvíli, kdy vyšli ven z budovy věznice. Ve velkém množství případů je to úleva a pocit velké svobody. Je to ale samozřejmě posuzováno podle toho, „jaký má paragraf“. To znamená, že záleží na tom, za jaký trestný čin je vězeň odsouzený. Například, pokud se bavíme o sexuálním deviantovi, nemůže chodit třeba za prací mimo budovu věznice. Pokud jsou aktivity prováděny extramurálně, je to jen v minimálních případech. Vězeň může jít třeba za rodinou, nejprve na 4 hodiny, pokud se osvědčí pak i na 8, dohromady to může být na 24 hodin. Jsou zde i vězni, kteří docházejí za prací mimo budovu věznice, ale jak říkám, je to jen v minimálních případech. Může se i stát, že osoba ve výkonu trestu dochází do školy mimo budovu věznice.

Jaký má dle Vašeho názoru program zacházení vliv na průběh výkonu trestu odsouzeného?

To je těžké posoudit. Myslím si, že je to velice individuální. Pokud odsouzený program zacházení plní, má to určitě pozitivní vliv na průběh výkonu trestu. Má to vliv i na přesouvání vězňů v rámci vnitřní diferenciaci. Pokud konkrétně se mnou nechce vězeň spolupracovat, vždy ho upozorním, že to jaký kriminál bude mít, si utváří on sám. Je také rozdíl mezi tím, jestli vězeň je ve vězení poprvé, nebo už vězením v minulosti třeba i několikrát prošel. Takový zkušený vězeň už ví, co se od něj očekává a to zda program zacházení plní

je samozřejmě k jeho vlastnímu prospěchu. Program zacházení samozřejmě má vliv na to, zda bude vězeň podmíněčně propuštěn.

Do jaké míry si myslíte, že má program zacházení preventivní charakter proti negativním jevům ve věznici?

Myslím si, že spíše nemá vliv na negativní jevy ve věznici. Vězňové se například mohou, jak se říká postrkat při fotbale, a pak si to řešit mezi sebou na budově. Jde tady spíše o vyřizování toho, zda si mezi sebou něco dluží. Preventivní charakter proti negativním jevům ve věznici ale mohou mít určité aktivity jako je třeba etiketa, společenské chování, nebo sociálně psychologický výcvik. Ve věznici máme také bohoslužby, dochází k nám dva kaplani, dvakrát týdně. Dále spolupracujeme s Probační a mediační službou České republiky a organizací Podané ruce.

L: Ráda bych Vám poděkovala za možnost uskutečnit rozhovor, máte na mě pro změnu Vy nějaký dotaz?

R: Nemám žádný. Není za co.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 2, RESPONDENT B1

Jak dlouho pracujete u Vězeňské služby?

R: U Vězeňské služby pracuji od roku 2008, tedy zhruba 7 let.

L: Jak dlouho pracujete na pozici vychovatele?

R: Od začátku, já jsem nastoupil přímo jako vychovatel, předtím jsem byl OSVČ.

Jak vypadá Váš běžný den ve věznici?

R: Tak záleží, jaké mám ten den úkoly, takže podle úkolů. Ale začíná to určitě korespondencí, jejím třídění. Třídí se vlastně na soukromou, ta se kontroluje, takže si ji čteme, kvůli bezpečnosti hlavně. No a pak je úřední, ta se eviduje. Jsou to různé dopisy soudům, exekuce, předvolánky a podobně. Pak kontrolujeme oddíly, jestli má někdo třeba nějaký problém, jestli jsou vězňové zdraví, kontrolujeme úklid na odděleních. Vyřizujeme různé požadavky od odsouzených, většinou nám je dodávají v písemné formě, to jsou různé žádosti o telefony domů, nebo známým. Telefon je na chodbě, možná jste si všimla, když jsme kolem něj procházeli. Probíhají během dne různé aktivity právě v rámci programu zacházení. Odsouzení si dávají návrh na navštívení osobních skladů, takže se s nima chodí do osobních skladů.

L: Co konkrétně jsou osobní sklady?

R: Tam mají vlastně odsouzení uskladněné své věci, například když se jim zničí tričko, nebo si roztrhají kalhoty, mají nějaké další v osobním skladu. Schovávají si tam také korespondenci, když se jim třeba nahromadí v průběhu výkonu trestu.

Co si myslíte o aktivitách v programu zacházení?

R: Aktivity v programu zacházení si myslím, že plní svůj účel, dobré je například SARPO, které ve věznici nějakou dobu funguje a umožňuje odsouzenému sestavit program zacházení v podstatě na míru. Jinak ale záleží samozřejmě na každém jedinci, jak chtějí. Většinou se ale snaží plnit program zacházení, protože vědí, že jim to něco přinese. Tady mám na mysli kázeňské odměny. Otázkou ale je, jak to funguje potom venku. Tady program zacházení plnit můžou perfektně, ale venku nic takového není a nikdo jim neříká, jak to má vypadat a nevede je za ručičku. Řada z nich funguje na programu zacházení, mají to nastavené a plní úkoly, které plnit mají, ale jakmile jsou propuštěni z výkonu trestu, tak absolut-

ně neví, co mají dělat. Ale pokud bych měl odpovědět komplexně, aktivity smysl mají, to určitě ano.

L: Jaké aktivity vedete vy?

R: Já mám na starost zeměpis, stolní tenis a šachy. Co se týká toho stolního tenisu a šachů, snažím se jim vysvětlit teorii, tedy pravidla hry. Říkáme si ale taky o historii těchto her, at to není jenom takové to hraní, ale ať o tom i něco vědí. Zásadní problém, který tady ale vidím je, že nemáme přístup k internetu. Přístup k internetu mají jen někteří zaměstnanci, například speciální pedagožka. V rámci průběhu například toho zeměpisu nám strašně chybí připojení k internetu, řekl bych, že to je věc, která nás opravdu omezuje. Chtěl bych jim například udělat i nějaké prezentace, ale nemám je na čem spustit: Nebo bych jim ukázal nějaké fotky, ale není internet. My jedeme jenom podle starých školních atlasů a velké mapy. Tohle jsou staré postupy a dneska je to úplně na jiné úrovni. Já to třeba zkusím dělat tak, že jsme domluvený s kolegyní speciální pedagožkou, že si nějaké materiály budu posílat na její mailovou schránku, ale pak jsem si taky uvědomil, že kdyby to tak udělalo pár dalších lidí, tak ji tím zahltneme. Občas si tam něco posílám, ale jak říkám, je to omezující.

Jaké aktivity si vězni nejčastěji volí?

R: Řekl bych, že převážně sportovní. Pak jsou to i zájmové. Nově budeme rozjíždět práci na počítači, tak o ten je zatím veliký zájem.

Jaký je mezi vězni zájem o vzdělávací aktivity?

R: Abych řekl pravdu, tak moc velký není, je to v procentech asi dvacet, maximálně dvacet pět procent a hlavně se tomu ani nevydrží dlouho věnovat.

L: Jaké vzdělávací aktivity nabízíte?

R: Tak určitě tady máme jazyky, angličtinu, němčinu, češtinu. Musím říct, že třeba ten kurz českého jazyka by opravdu potřebovali. Já to vidím hlavně tehdy, když jim kontroluju poštu. To jsou opravdu takové hrubky, že občas nestíhám zírat.

Jak motivujete vězně k účasti na vzdělávacích aktivitách v programu zacházení?

R: Motivace si myslím přichází formou různých soutěží, nebo pokud jde o vzdělávací aktivity, tak formou vědomostních testů. Pak určitě na základě kázeňských odměn.

Kdyby Vám dal někdo volnou ruku, co byste na programu zacházení změnil?

R: Já bych na programu zacházení asi nic neměnil. Řekl bych, že aktivit je dost a každý si vybere, jakou aktivitu chce dělat.

L: Myslíte si, že je nějaká aktivita zbytečná?

R: Zbytečná si myslím, že není žádná. Podle mě se to pozná už podle naplnění kapacity té aktivity, kdyby tady byla nějaká zbytečná, tak si ji odsouzení ne zvolí. Člověk to hlavně musí cítit, jestli má nějaká aktivita smysl, nebo nemá.

L: Je ještě něco, co byste změnil?

R: Podle mě je velký problém s časem, je tady nedostatek zaměstnanců, jednak je to z finančních důvodů a jednak protože se do vězenství nikdo moc nehrne. Když jsem tady v tom 2008 nastupoval, bylo mi personální řečeno, že budu vykonávat práci vychovatele, že budu odsouzeným ta nejbližší osoba, něco jako máma, táta, nevím, k čemu bych to přirovnal. Bylo mi řečeno, že budu vymýšlet aktivity a vést je pro odsouzené. Realita je ale úplně jiná, je tady spousta úkolů a administrativy, hlavně ale velké množství těch úkolů. Není čas se vězňům dostatečně věnovat, vyslechnout je když mají třeba i nějaký osobní problém. Je to škoda. Klíčovým je podle mě zvýšení počtu zaměstnanců. Vždyť jsme tady přece jenom kvůli těm vězňům, dalo by se tam i zabránit různým událostem, působit preventivně. Podchytit problémy hned na začátku. Určitě by se dalo i lépe pracovat s odsouzenými, byla by větší šance změnit je k lepšímu, viděl bych to v lepším individuálním přístupu. Spousta vězňů ani neví, co v nich je. Jeden nám tady vyrábí nádherné sošky, tady vidím i cestu, že by se tím mohl po výkonu trestu i žít. Já sám si od nich nechávám vyrábět různé upomínací předměty, třeba pro rodinu. Někdy ani neví co v nich je. Je tady třeba i keramická dílna, kde taky vyrábí různé hrníčky. Jak jsem říkal, ve vězení fungují na základě programu zacházení perfektně, mají možnost se změnit, něco se sebou dělat.

Jaká je přenositelnost aktivit v programu zacházení do běžného života?

R: Já bych tu cestu viděl přes zvýšení zaměstnanosti. Různé zájmové kroužky, sport a tak dále jim v běžném životě k ničemu extra nebudou. Když ale budou mít práci, tak logicky

nebudou mít takovou potřebu vrátit se tam, kde byli před nástupem trestu. Takže určitě snaha působit na zaměstnanost. Někteří vězni dochází za prací do jedné firmy v Mladé Boleslavi, ale moc jich není. Přenositelnost aktivit do běžného života bych viděl ještě v rámci utváření vnějších vztahů, to je vlastně jedna ze složek programu zacházení. Jde o to, že jsou v kontaktu s rodinou a známými a udržují s nimi vztahy a komunikaci. Je dobré když mají někde venku zázemí a mají se kam vrátit, to je opravdu důležité. Aktivity v rámci této složky jim právě umožňují toto zázemí nějakým způsobem zachovávat a udržovat. Pokud nemá zázemí a nemá se kam vrátit, je to velký problém, protože ten propuštěný neví, co má dělat. Ve vězení má nalajnovaný celý den díky programu, ale venku už mu nikdo program sestavovat nebude. Proto si myslím, že tahle složka je dost přínosná a je to velká výhoda.

Jak program zacházení ovlivňuje resocializaci vězněného?

R: Tak určitě by měl resocializaci podpořit. Už jenom v rámci té práce, mají tady práci a díky ní získají nějaké pracovní návyky, smysl pro odpovědnost a povinnost. Díky tomu mají také možnost splácet dluhy, nebo pokud mají venku děti, tak platit výživné. Ta možnost tady určitě je. Pokud si ale neosvojí tyhle návyky, které tady mají možnost získat, tak si myslím, že venku neobstojí. Co se týká resocializace, je tady spousta odsouzených, kteří se chtějí změnit, a některým to věřím. Máme tady kluka, jehož rodiče jsou nemocní. On si uvědomil, že na světě nebudou věčně a říkal mi, že se chce vážně změnit a strávit ta poslední léta s rodiči a ne ve vězení. Je tady taky pár kluků, kteří se přišli třeba dva týdny před maturitou. Když jsem se zeptal proč, co udělali, dozvěděl jsem se, že to byly celkem blbosti, kvůli kterým skončili tady. Některé vylomeniny, které dělají, jsou vážně zbytečné. Velký problém bych viděl hlavně v zaměstnanosti. Je tady velká většina vězňů, kteří pracují za minimální mzdu. Ta mzda jim nestačí na pokrytí různých dluhů, které mají venku a jakmile si odsedí svůj trest a dostanou se na svobodu, zjistí, že jim dluhy ještě více narostly, začnou zase krást, protože je to ta nejjednodušší cesta.

Jaký máte názor na realizaci programu zacházení i mimo budovu věznice?

R: Chodívá se ven, pořádají se třeba i nějaké přednášky na středních školách. Myslím, že zrovna minulý týden byl jeden odsouzený přednášet na nějaké střední škole v rámci prevence. Přednášel o tom, jak se dostal do kriminálu a jak to dělat, jak fungovat, aby se tam v

budoucnu už dostat nemusel. Vybavuju si, že když se od tamtud vrátil, tak byl překvapený. Říkal mi, pane vychovateli, ty děcka jsou dneska taková hajzlové. Jinak ty aktivity probíhají extramurální formou, ale jde tady hlavně o bezpečnost, pokud nemá vedení strach, tak proč ne. Podle mého názoru určitě mají smysl. Jde hlavně o to, ukázat jim, jak to venku chodí, co se změnilo za dobu, kdy byli ve výkonu trestu. Jezdívá se na úřad práce, ukázat jim, jak si najít práci, jak se orientovat v informačních panelech, kde jsou umístěny nabídky práce. Jezdívá se také do obchodních center, tam se s nima chodí třeba i tři hodiny a nakupuje se. Ten smysl spočívá v tom, aby až vyjde na svobodu z výkonu trestu, nebyl v šoku. Například ze samoobslužných pokladen, nebo městské hromadné dopravy. Jak říkám, myslím si, že smysl to má velký.

Jaký má dle Vašeho názoru program zacházení vliv na průběh výkonu trestu odsouzeného?

R: Určitě ovlivňuje, řekl bych, že dost výrazně a pokud se jim bude člověk věnovat, tak opravdu velký. V průběhu výkonu trestu se na programu zacházení vlastně staví. V první řadě to určitě ovlivňuje hodnocení, které se v naší věznici píše jednou za tři měsíce. Hodnocení se odesílá různým institucím. Slouží jako podklad pro soudy, pro policii. Například soudy toto hodnocení vyžadují v případech, kdy odsouzený žádá o podmíněčné propuštění, nebo přerušení výkonu trestu a podobně.

Do jaké míry si myslíte, že má program zacházení preventivní charakter proti negativním jevům ve věznici?

R: Negativní jevy ve věznici, co konkrétně myslíte?

L: Například šikana, homosexualita a podobně.

R: Negativní jevy ve vězení vznikají primárně z toho, že se odsouzení nudí. Určitě bych řekl, že je to postaveno na tom, že nemají co dělat a vymýšlejí různé voloviny. Pokud se jim ale program zacházení sestaví rozumně a naplní jim to ten den, tak nemají rozhodně čas něco takového plánovat, nebo vymýšlet. Ráno je budíček v šest, v sedm se jde na snídani a pak se naženou do práce. Odpoledne přijdou z práce a mají nějaké aktivity v rámci právě toho programu zacházení. Řekl bych, že se jim ten den naplní tak, že večer přijdou na celu a jsou unavení. Maximálně si píšou domů nějaké dopisy, ale jinak si myslím, že čas na něco takového nemají.

L: Z mé strany je to vše a ráda bych Vám poděkovala za možnost uskutečnění rozhovoru.

R: Nemáte za co.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR Č. 3, RESPONDENT B2

Jak dlouho pracujete u Vězeňské služby?

R: U Vězeňské služby pracuji 18 let. Začínal jsem jako dozorce druhé třídy, pak jsem pracoval jako dozorce první třídy, to je něco jako vychovatel.

L: A jak dlouho pracujete na pozici vychovatele?

R: Na pozici vychovatele pracuji 10 let.

Jak vypadá Váš běžný den ve věznici?

R: Do práce chodím na šest hodin, nejprve si vyzvednu ranní poštu a roztřídím ji. Potom probíhá nějaká ta aktivita z programu zacházení, nebo provádím dohled, třeba u oběda, snídaně. U oběda kontroluji jeho výdej a podobně. Pak následuje administrativa, vydávání balíčků odsouzeným atd. Kontroluju jejich poštu, v rámci osobní pošty kontroluju, jestli nepišou něco, co by psát neměli, tím myslím, jestli nedochází k ovlivňování nějakých svědků, nebo nabádání k trestné činnosti. Úřední poštu pak zaeviduju. Účastníme se různých porad, píšeme vězňům hodnocení, k soudům, pro policii. Je to hodně papírování.

L: Jaké aktivity z programu zacházení vedete Vy?

R: Já vedu aktivitu, která se jmenuje Práce s informacemi a teď se bude nově rozjíždět masážní kurz.

L: A o co se jedná v aktivitě Práce s informacemi?

R: Snažím se u odsouzených rozvíjet samostatnost. Je to vlastně o tom, že jim dám nějakou knížku nebo časopis a oni z ní vyberou na základě zvoleného tématu to nejdůležitější a napíší z toho referát. Potom to, co napsali, přednesou před celou skupinou a následuje nějaká diskuze nad tím tématem. Jak jsem říkal, rozvíjí to samostatnost, protože si ty informace musí hledat sami. Já jim dám jenom nějakou knížku nebo časopis a oni si to sami zpracují.

L: Pod jakou složku programu zacházení se tato aktivita řadí?

R: Řadí se to pod vzdělávací aktivity.

L: Jak bude probíhat masérský kurz?

R: V civilním životě mám certifikát, že jsem absolvoval masérský kurz, takže to můžu dělat a chtěl bych to naučit a předat to i děckám. Když jsem jim to navrhl, tak byli nadšení a zjistili jsme, že o to bude velký zájem. Ve skupině bude jedenáct odsouzených, takže to vychází na asi šest dvojic. V úvodních hodinách bude nějaká teorie, aby věděli i něco o

historii a té teorii, a potom něco o lidské anatomii, aby jednoduše věděli kam a proč sáhnout.

Co si myslíte o aktivitách v programu zacházení?

R: Podle mého názoru smysl určitě mají. Nevím jak ostatní vychovatelé, ale podle mě to určitě není zbytečné. Co mi ale vadí je, že je tady málo personálu a vychovatel tím pádem nemá čas se věnovat tomu, co je opravdu důležité. Zaměřit se i na nějakou prevenci, více s něma mluvit o jejich problémech. Obecně je známo, že na jednoho vychovatele by mělo být maximálně okolo dvaceti vězňů, ale tak to není a my se tady potýkáme s tím, že ten počet je mnohdy dvojnásobný. Další problém je v tom, že ty aktivity probíhají nepravidelně, to znamená, že nejsou pokaždé ve stejný den a stejnou hodinu. Odsouzení každý týden vidí na nástěnce na chodbě rozpis, který sestavuje speciální pedagožka a podle toho se pak ten týden jede. Nevýhodu vidím právě v té nepravidelnosti. Já jsem vychovatelem na specializovaném oddělení. Tady odsouzení mají povinnost splnit alespoň dvacet jedna hodin různých aktivit, to znamená, že musí naplnit tuhle jednadvacetihodinovou kapacitu.

L: Dvacet jedna hodin v průběhu jakého časového horizontu?

R: V průběhu jednoho týdne.

L: Co je specializované oddělení?

R: Na specializovaném oddělení jsou umístěni odsouzení, kteří mají buď duševní poruchu, nebo poruchy osobnosti, chování a tady tyhle různé. Tihle odsouzení nemají povinnost pracovat, ale jak říkám, musí naplnit jednadvaceti hodinový rozsah aktivit.

L: Myslíte, že je dostatečný výběr aktivit v programu zacházení?

R: Dostatečný výběr tady si myslím, je.

L: Je nějaká aktivita, která v programu zacházení chybí?

R: Momentálně si myslím, že žádná aktivita nechybí, jsou tady i podle mého názoru hodně užitečné aktivity, které jsou pořádány různými neziskovými organizacemi, které je provádí. Je to třeba kurz finanční gramotnosti, což je pro ně důležité, protože spousta vězňů má několik exekucí a neví co s něma. Takže oni jim poradí co a jak dál a taky trochu možná naučí zacházet s penězi. Byl tady odsouzený, který měl před nástupem do výkonu trestu šest exekucí, dostal se ven a měl jich dvanáct. Nevěděl, co pak s tím má dělat dál, začal krást a vrátil se do vězení.

Jaké aktivity si vězni nejčastěji volí?

R: Určitě zájmové, je tady velký zájem o zeměpis, přírodopis. U těch odsouzených je pro ně důležité při výběru těch aktivit, aby to nebylo moc náročné. To znamená, aby se nemuseli nějak extra učit, a protože spouště vězňů chybí vytrvalost, musí to být hlavně zajímavé a nějakým způsobem pro ně atraktivní. Oblíbené jsou taky jazyky.

L: Jaké jazyky tady vyučujete?

R: Máme tady angličtinu, němčinu a občas taky španělštinu. S tou španělštinou je to tak, že jsme tady měli vězně, jehož matka se odstěhovala do Španělska a on tam nějakou dobu bydlel s ní, tím pádem uměl velice dobře španělsky. S tím, že se tady bude vyučovat španělština, přišel právě on. Donesl na papíře sepsaný návrh, jak ta aktivita bude probíhat. V tom projektu byla dokonce i osnova jednotlivých hodin a to jak je naplní. Účast na té aktivitě byla vysoká a ze strany vedení to bylo jedině uvítáno.

L: Jsou u vás nějaké aktivity vyloženě povinné?

R: Žádná aktivita tady povinná není, je čistě na odsouzených, jaké aktivity si budou vybírat, ale tím, že si ty aktivity vyberou, se svým podpisem zavazují aktivity plnit. Takže neexistuje, aby do té aktivity nechodili, to by jim v průběhu trestu moc nepomohlo. Znamenalo by to, že neplní program zacházení. Ti co nechtějí plnit, si zvolí minimální program zacházení. Ten spočívá v tom, že musí provádět práci pro věznicí.

L: A co se děje v případě, kdy si vězen rozmyslí, že aktivitu nechce?

R: To se samozřejmě může stát, funguje to tak, že za mnou přijde a řekne, že to nechce dělat a vybereme aktivitu jinou. Samozřejmě toto musí schválit speciální pedagožka. Pokud by program zacházení ale neplnil, pak tady fungují kázeňské tresty a bylo by zle. Je tady pár takových, kteří program zacházení neplní a kteří na to vyloženě kašlou. Tomu ale pak odpovídá průběh výkonu jejich trestu. Pak jsou tady takoví, kteří jsou snaživci a aktivity vítají a řekl bych, že se jich i rádi účastní.

Jaký je mezi vězni zájem o vzdělávací aktivity?

R: O vzdělávací aktivity moc zájem není, pokud bych to měl převést na procenta, tak je to tak deset procent. Jak jsem říkal předtím, nejsou rádi, když je to pro ně náročné a oni když zjistí, že musí něco dělat, to znamená, že se musí třeba učit, tak jdou od toho pryč. Byl tady třeba kroužek právní minimum, to ale dělal kolega právník, protože já nemám právníké vzdělání, takže to není můj obor. Přihlásilo se tam dohromady dvanáct vězňů a hned po první hodině už dva vypadli. Rozhodně to není o tom, že si to tam půjdou jenom odsedět,

ale čeká se od nich i nějaká účast a aktivita. Účast na aktivitách, se zapisuje do formulářů a v nich jsou potom kolonky, do které se odsouzenému každý z vychovatelů, který vede právě tu danou aktivitu, podepíše a stvrdí mu tak, že účast splnil. Program zacházení se u nás vyhodnocuje každé tři měsíce a k tomu je pak přihlíženo. Pokud ho plní, je to jediné pro jejich dobro, od toho se pak odvíjí různé kázeňské odměny.

Jak motivujete vězně k účasti na vzdělávacích aktivitách v programu zacházení?

R: Ta motivace přichází spíš s kázeňskými odměnami. Oni ví, že když budou plnit, tak se jim to pak vyplácí. V průběhu minulého roku – myslím, nám ale zatrhli dávat kázeňské odměny ve vyšším množství, protože to znamenalo jakousi devalvaci kázeňských odměn. Ty kázeňské odměny jsou třeba telefonní hovory, vycházky ven za rodinou, samozřejmě to jak plní program zacházení se odráží v hodnocení. Hodnocení se píše pro soudy třeba, pokud žádají o podmíněčné propuštění, o přerušení výkonu trestu a tak dále, nebo třeba pro policii. Jinak program zacházení a jeho plnění nebo neplnění vyhodnocujeme každé tři měsíce.

Kdyby Vám dal někdo volnou ruku, co byste v programu zacházení zlepšil?

R: Podle mého názoru bych rozhodně vypustil složku programu zacházení, která se jmenuje utváření vnějších vztahů. Podle mě do toho nikomu nic není, je to příliš osobní. Baví se tam o tom, jaké mají rodinné vztahy. Já osobně kdybych se dostal do vězení, tak rozhodně nechci, aby to kdokoliv z mých blízkých věděl a rozhodně bych to nechtěl říkat před ostatními spoluvězni, to jak se cítím, kdo z blízkých se se mnou přestal bavit, jak to prožívají a tak dál. Jak říkám, je to prostě příliš osobní a nikomu do toho nic není. Přidal bych spíš více finančnictví, to alespoň k něčemu je, protože spousta vězňů, tady má exekuce a neví co s tím. Když vylezou z vězení a zjistí, že mají dvojnásobný počet exekucí, než před nástupem trestu, tak začnou zase krást a je to začarovaný kruh. Určitě bych sem přiřadil i více rekvalifikačních kurzů, které se jim pak hodí, až vylezou z vězení, já osobně nevím, k čemu jim bude takový zeměpis, tím se pak žít nebudou, ale rekvalifikační kurzy jim pak alespoň něco dají, navrhoval bych třeba práci s vysokozdvížným vozíkem nebo něco podobného. V praxi to chodí tak, že i zedníci už chtějí výpis z trestního rejstříku, nezaměstnanost je vysoká a když se jich tam sejde s žádostí o práci více a zaměstnavatel uvidí, že jste byla trestaná, tak Vás okamžitě vyřadí a Vám nezbyde nic jiného, než se vrátit tam, kde předtím, to znamená krást a porušovat zákon.

Jaká je přenositelnost aktivit v programu zacházení do běžného života?

R: Záleží na tom, co mají za aktivity. Pokud mají zeměpis, nebo přírodopis, do běžného života si možná vezmou všeobecný rozhled, pokud to nezapomenou a to je asi tak všechno. Kromě speciálních aktivit, ve kterých je například zvládání agresivity, nějaké slušné chování, etiketa, si myslím, že do běžného života si toho moc neodnesou.

Jak ovlivňuje program zacházení resocializaci vězněného?

R: Řekl bych, že spíš neovlivňuje, a pokud ano, tak je to jen zanedbatelné číslo. Je tady obrovská návratnost vězňů.

L: Vedete nějaké statistiky kvůli té návratnosti?

R: Statistiky nevedeme, nedokážu si ani představit, jak by to fungovalo. Máme tady ale program SARPO, týká se to rizik recidivy. Například, když k nám přijde člověk, který je závislý na drogách, tak to do SARPA zapíšeme, nebo když je třeba nezaměstnaný, tak nám SARPO ukáže, jak by asi měl vypadat jeho program zacházení a doporučí nám zařazení do nějakého terapeutického kroužku v rámci těch drog, nebo ho zařadit do práce a zkusit ho naučit nějakému režimu. Nevím, jestli to používají všechny věznice, ale řekl bych, že teď už ano.

L: Je to něco jako komplexní zpráva?

R: Jo, je to komplexní zpráva o odsouzeném a píše se na nástupním oddělení. Má to velký vliv, je to vlastně práce s riziky pachatele a reakce na vznik recidivy. Dokážu si představit, že by se to třeba sepisovalo i na výstupním oddělení a tak by vznikla i nějaká ta statistika, ale těžko říct. Jde o to, že odsouzený může být potom znovu potrestán a umístěn do úplně jiné věznice. Ale přímo statistiky na úspěšnost plnění programu zacházení nevedeme.

Jaký máte názor na realizaci programu zacházení i mimo budovu věznice?

R: Já myslím, že je to hodně přínosné, jsou tady i nějaké kurzy, třeba křovinořez, nebo práce s motorovou pilou. Spoustu těch extramurálních aktivit provádějí i neziskové organizace, ale problém je v tom, že spoustu odsouzených nesplňuje podmínky pro to, aby šli ven. Je to tak dvacet lidí ze sedmi set. Jde o to, že pokud jde odsouzený ven, je potřeba zajistit hlavně bezpečnost a to je dost složitá a diskutabilní otázka. Je ale pravda, že pokud by chodili ven, třeba za prací, tak by získali nějaké pracovní návyky. Na výstupním oddělení je těchto aktivit dost, ale problém je, že je to jen pro vybrané vězně a kapacita je tam

tuším patnáct vězňů. S těmato odsouzenýma se pak chodí ven, třeba na úřad práce ukázat jim jak to chodí a jak si najít práci, po skončení výkonu trestu, nebo se s nimi jde do obchodního centra a tam jsme třeba tři hodiny a nakupujeme. Stalo se, že jsme tam s odsouzenýma šli a jeden odsouzený zdravil každého člověka, kterého v obchodě potkal. Tento odsouzený byl zvyklý, že ve věznici musí zdravit každého, koho potká a lidi se na něj samozřejmě dívali jako na blázna a on sám potom říkal, že mu to došlo, ale až později. Byl ve věznici deset let a po těch deseti letech se dostal ven. Ta technologie jde strašně dopředu a oni už po deseti letech nevědí, co dělat. Podle mě je tedy důležité chodit s nimi ven, dá se říct, že je to pro ně potom všechno nové. Na výstupní oddělení jdou šest měsíců před propuštěním z výkonu trestu, ale jak říkám, je to jen pro vybrané a je zbytečné tam dávat odsouzeného, který není motivovaný a je mu to jedno. Přednost dáváme vězňům, kteří jsou odsouzení na delší dobu, a tak ztrácejí kontakt s vnějším světem a pak také vězňům, kteří opravdu chtějí a nějak si to zasloužili, třeba právě na základě plnění toho programu. Momentálně tady probíhá pilotní program, kdy se spolupracuje s neziskovými organizacemi a týká se to domu na půli cesty. Někteří vězňové sem po odchodu z věznice jdou, nabízí jim tady bydlení, poradenství, různé komunity, stane se třeba, že propuštěnému přijde dopis od exekutora a on neví co s tím, takže se jde poradit právě v rámci téhle neziskovky, jak to dál řešit a co se s tím dá dělat. Bylo by dobré, rozhodně lépe ošetřit postpenitenciární péči, protože právě tohle je stěžejní. Ve vězenství je spousta chyb a obrovská chyba vězenství je, že je příliš plošné. Smysl má, pracovat s vězněm, který je ve výkonu trestu poprvé, podruhé možná ještě i potřetí a uzpůsobit tomu ten program zacházení. Je zbytečné pracovat s šedesáti pěti letým chlapíkem, který je vězení po patnácté a čekat, že po patnácté se něco změní, to je hloupost.

Jaký má dle Vašeho názoru program zacházení vliv na průběh výkonu trestu odsouzeného?

R: Vliv má obrovský, snažíme se pracovat právě s riziky recidivy pachatelů, další stránka je, že se ve věznici nenudí a vyplní jim to nějak ten čas. Pak je tady otázka kázeňských odměn a trestů, ty mají samozřejmě také vliv na průběh toho výkonu.

Do jaké míry si myslíte, že má program zacházení preventivní charakter proti negativním jevům ve věznici?

R: Rozhodně velký, vyplní jim to čas, získají určitě nějaké prosociální návyky, ale hlavně nemají čas vymýšlet nějakou pomstu nebo cokoliv jiného. Určitě to snižuje šikanu a podobně. Samozřejmě nejsme u všeho a nevíme sto procentně, co se děje, když jsou sami na pokojích, ale myslím si, že určitě snižuje možnost tady těch negativních událostí. Na pokojích jsou většinou po třech.

L: Chtěla bych Vám poděkovat za poskytnutí rozhovoru a chtěla bych se na závěr zeptat, zda na mě máte nějaký dotaz Vy?

R: Nemám žádný dotaz.

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR Č. 4, RESPONDENT C1

Jak dlouho pracujete u Vězeňské služby?

R: 27 let.

L: Začínal jste na pozici vychovatele?

R: Ne.

L: Na jaké pozici jste začínal?

R: Strážný.

L: Jak dlouho působíte na pozici vychovatele?

R: 17 let.

Jak vypadá Váš běžný den ve věznici?

R: Máme tady ranní směny a odpolední směny, my jedeme dvousměnný provoz, ranní a odpolední a ranní směna, to se z toho odvíjí, kde máte pracovně zařazené odsouzené anebo nemáte pracovně zařazené odsouzené. Ranní činnost spočívá v tom, že přijdete do zaměstnání a převezmete si vlastně jejich poštu. Potom si převezmu žádanky, když požadují třeba umožnění telefonního hovoru, nebo o vystavení tak zvané navštívenky, kdy požadují kontakt s rodinnou, nebo i kdy požadují pohovor se specialisty, což je psycholog, pedagog, sociální pracovník, takže různé informace, které potřebují, ať je to z finančního oddělení – ohledně peněz vlastních, nebo tady tyto požadavky různé který oni přenáší jakoby přes nás, protože my jsme takoví zprostředkovatelé mezi tou vězněnou osobou a tou konkrétní osobou, se kterou potřebují mluvit. Celé toto platí i o vedení věznice, vedoucí oddělení, paní ředitelkou, náměstkem, takže tady ty žádanky oni nám předají a dávají taky ještě požadavky k lékaři a na to je formulář speciální, který je určený jen a pouze lékaři. Takže oni si nahlásí sami, že požadují jít k lékaři, nebo k zubaři anebo popřípadě k odbornému lékaři, ale to už si potom zprostředkovává to zdravotní oddělení, a to každý den, kromě sobot a nedělí.

L: Pokud se stane nějaký úraz nebo se vězeň rozstane?

Tak se volá lékaři, který má jakoby nonstop službu, popíše se mu to, řekne nám v jaké je to fázi, ten případně přijede, jestli je potřeba výjezd nebo to počká do pondělka a případně předepíše medikamenty, nebo my vyšleme eskortu do zdravotního zařízení. Zbytek je náš

problém, který se snažíme samozřejmě nějak zajistit, aby třeba překonat tu bolest do toho pondělka, kdy tady bude kompletní servis těch zaměstnanců. Horší jsou případy, kdy jsou nějaký poranění, nebo jsou nějaký nehody, nebo nevolnosti, bolesti u kterých nevíte. Takže je přistavena eskorta i v tyto dny a svátky, kdy se dostaví zaměstnanci v uniformách a vězeň se převezde do zdravotního zařízení. Ale to je jen na základě stanovení ošetřujícího lékaře, který určí, zda je to potřeba, jestli je to akutní nebo jestli to počká. Trošičku jsme odbočili. No a potom je určitě časovej harmonogram, kdy jdeme na snídani, kdy dozorujeme tu snídani, potom se věnujeme té korespondenci, že si to roztřídíme, osobní korespondenci kontrolujeme visuálně. Samozřejmě jsme oprávněni tu korespondenci kontrolovat a jsme taky vázáni mlčenlivostí, což je důležitý. Takže ten píše tam tomu to, to, to. To jsou prostě věci, které my nesmíme ventilovat, ani udávat nějak najevo vhodnost, nevhodnost. Samozřejmě pokud je tam nabádána nějak trestná činnost, nebo ovlivňování něčeho, tak už se to postupuje, což je ve věznici orgán prevence a stížností. Tu korespondenci my neodešleme, ale dáme na prověření tady těmto orgánům, které určují, jestli došlo k tomu nebo k tomu, k nějakému porušení zákona nebo k nabádání a tady těmto věcem. Korespondence se odešle, my to předáme zase oddělení, které se zabývají zase tady těmto věcmi. Pak řešíme administrativní záležitosti, denní režim, vyřizují se ty požadavky jejich, které se nikam nepředávají, které jsou v naší kompetenci, to jsou ty návštěvky – vystavování, balíčky různý a tady ty různý věci. Pak se jde pro dopolední poštu, pak je oběd, zapisování úřední pošty do systémového programu VIS, takže tam se zapisuje veškerá úřední pošta, to jsou ty exekuce, obhájci, aby to bylo zaevidovaný. Tato korespondence se eviduje, soukromá se neeviduje.

L: Z jakého důvodu se eviduje?

R: Kvůli dohledávání v případě něčeho, jestli to došlo, že by mohlo dojít k porušení lhůty, prostě jsou tam stanovený lhůty. V tom systému je i čas, ten konkrétní, který nejde měnit. Odsouzeným může přijít i balík, tak se vydává balík, odsouzení jsou odvedeni do práce, samozřejmě musí být zabezpečený úklid v tom oddělení jejich, ve volném čase a ve stanovenou dobu jsou právě ty aktivity v programu zacházení, když máme odpolední je to v odpoledních hodinách, když máme dopolední je to v dopoledních hodinách, protože každý vychovatel má svoje aktivity, který si vede, za který zodpovídá. A v případě toho, že jsou dovolený, je stanovený zástupce, to je zástupce, prostě jeden z řad těch odsouzených, který to má stanovený speciálním pedagogem v tom programu zacházení, písemnou formou, aby nedošlo k zneužití, že prostě někdo někoho zneužívá k těmto pracím nebo

k těmto povinnostem mimo své pracovní povinnosti. On zastupuje a jakoby jenom docházkově. Zajišťuje, aby to proběhlo. Nic nedělá nového, nic nemonitoruje, nic neřídí, nic nepřednáší, prostě zajišťuje tu aktivitu, aby prostě tam byla ta docházka, kdo tam na té docházce byl, to se potom předá tomu konkrétnímu rektorovi, té konkrétní aktivitu, nebo vychovateli, kterej si to prostě potom doplní. No a to je vlastně potom, podle toho jsou určité dny ve věznici, kdy jsou porady, kdy jsou určité komise, program zacházení se vyhodnocuje a to je během toho běžného dopoledního režimu. No a pak se jde domů. A do toho máte ještě dálkové eskorty, které dojíždějí úterý a čtvrtek, které musíte vyslat, ne že by je posílal ven, ale to stanoví dispečer papírovou formou. Prostě kdy, kterej den odsouzený potřebuje na ten kterej konkrétní den být přítomen třeba u soudu, v jakým kraji, okresu, u toho konkrétního soudu a toto probíhá dvakrát tejdně. Naše věznice bývala vazební a to z toho důvodu, že vazebních bylo víc a nebylo stanovený, že každý okresní město mělo pro svůj soud, což je v současné době. Takže vazba. I toto byla vazební prvotně, kdy trest byl pouze a jenom pro vnitřní režii, plus pár zaměstnaných mimo věznici. Takže toto byla vazební prvotně, pak se to předělalo, protože byl nárůst odsouzených a už se začalo separovat a rozlišovat, že prostě těch vazebních, který jsou nákladnější, bude míň a bude se to soustřeďovat do konkrétních určitých měst, což je Brno, Praha a tady tyto se budou soustředit víceméně na trest.

L: A co se týká programu zacházení, liší se ve vazební věznici?

R: Určitě, musí se stoprocentně lišit, protože u vazby je jedno a to nejpodstatnější a to je presumpce nevin. To, že si myslíme něco, to je subjektivní.

L: Já si to spíše vysvětlovala tak, že jsou tam kratší dobu.

R: Ne, to ne. Nemusí. Jsou vazby i dvouletý, tříletý. Není podmínka, že to musí být krátký. Prvotní pro vazbu a směrodatný je presumpce nevin. Z toho důvodu se to musí lišit. Tam programy zacházení musí být jinak nastavený než u odsouzených. To je pro vazbu nejdůležitější. Presumpce nevin, to je to prvotní. A zachování práv podle těch listin.

Co si myslíte o aktivitách v programu zacházení?

R: Jsou aktivity a aktivity. Jsme strašně vázání, jestli to tak můžu říct. Jsme strašně vázání časem. Omezenost času. Agenda, písemná, papíroví čerti doslova a do písmene. To není o tom, že bychom nechtěli, ale my jsme ubíjeni novejma nařízeníma, novejma předpisama, novejma vyhláškama, to není měsíc, aby něco nevyběhlo, co někde někdo vypoť, prostě to

nemá v některých věcech absolutní logiku. My jako vychovatelé máme být s nimi, my jsme prostě ten článek a jsme tady, abychom dohlédli na ten chod, abychom sledovali průběh toho celého trestu a ne abysme tady byli jak písárka od soudu a byli tlačeni k tomu, kde co napsat a přepsat, doplnit, ofotit, okopírovat, potvrdit, že jste ty dvě kopie udělali. To je současnej systém. Oni vymýšlíjou prostě, samozřejmě si myslíjou, že k tomu mají důvod, ale dobře, jestli k tomu někdo má důvod, tak ať tomu přizpůsobí personál. Samozřejmě bude důležitější, jestli tam mezi těma chlapama budu chodit, budu mít zajištěnej pořádek, budu vědět kdo kde je, jak na tom je, po psychické stránce, ne až mi přijde hlášení, že je mu zle, to je pozdě. Oni mě uvidíjou, já si s nima můžu promluvit, tak jak se bavím teďka s váma a ne řešit něco, až to vybuchne, můžu předcházet. Ať je to násilí, ať je to šikana, můžu provádět takzvanou prevenci. To je od slova vychovatel, to se mívá, v současné době se to mívá, ten název je jenom formální. Skutečněj není. Kdy ten prostor si mám najít? A to neopouštím kancelář. A to jsou další ty papírový věci, které já musím nachystat ve stanovený dny. Dneska je čtvrtek, přijede eskorta, aby měl dozor, aby měl všechno, večere byly zajištěny – průběh té večere. Teďka určit nějaký komise – pracovní zařazení, různý udělování volna a tady tyto věci, to se musí taky papírově zpracovat, samozřejmě papírově to zpracovává vychovatel, kterej je tady. Teďka jsou různý hodnocení, pro různý instituce, pro policii, pro soud, to všechno je v nějakém časovém horizontu. Samozřejmě to musí být formálně správně, tam nemůžete psát tak, jak se teď tady spolu bavíme. Takže už jenom z tohoto pohledu, při té pracovní době. A to si vezměte, kolega, který za vás zastupuje, plácnu, třeba jako dneska my dva, že já budu mít ranní a on bude mít odpolední a budeme na tom stejným oddělení, kde máme ty stejný odsouzený a on si vezme dovolenou, tak jsem tam jenom já na ráno a na odpolední tam supluje kolega. Myslíte, že ten kolega za něj tu práci bude dělat, když má tu svoji? Nebude. Ten tam bude jenom, aby to udržel při životě. Takže přijde do práce, ty samý papíry mu tam ležej, jenom posunutý a čekají na něj. Neřeknu mu, dovolenou si neber. Já si pamatuju, že optimální stav měl být k pětadvaceti odsouzených na vychovatele.

L: A tak to není?

R: Připočtete si dvakrát tolik, minimálně dvakrát tolik. Tak si představte, když po tom víkendu každěj napíše jenom jeden dopis, což třeba někdo nenapíše, někdo pošle tři. Pak uspokojit ty jejich potřeby, co oni si potřebujou, říct, co je důležitý, ale pořád ten časovej prostor, ne až to hoří. Já říkám, že současná doba nahrává tomu, že prostě je čas, až to bude hořet. Pak se to řeší.

L: Napadá Vás, jak tohle vyřešit?

R: Předběžně, už něco vypouštět a věnovat to tomu co má být. Dělat to jindy, třeba když je odpolední, která není taková hektická, i když taky to není pokaždý. Odpolední je časově úplně někde jinde, to se vám všichni z té práce vrací, vy dopoledne na tu papírovou práci máte čas, protože ty lidi máte v té práci, to se bavíme o pracovních zařazených odsouzených. Vy je odpoledne, s prominutím, vyženete do práce, máte klid. Máte tam pár zbývajících odsouzených, kteří nejsou pracovních zařazení, máte na to klid. Dojdete na odpolední, zase upadne taková ta, že se zbavíte vedení, to odejde domů, ale naženou se všichni ti pracující. Protože vy už jste v práci a oni chtějí, potřebují vědět, jak, co, jestli už ty peníze přišly, kdy bude, co bude, nahlaste mě, pučte mě, já bych potřeboval, mám schválený ten telefon? Co uděláte? Vy nemáte nad hlavou vedení, který po vás třeba něco potřebuje vědět, abyste zajistil, ale už tam máte ty odsouzený a už celý barák. Takže vy píšete, uděláte si takhle dvě, tři věty (ťuk, ťuk, ťuk). Pane vychovateli, už bylo to, už můžu to, půjčte mě. Pak se na chvíli zavře (ťuk, ťuk, ťuk). Pane vychovateli, můžu si půjčit kulečnický, chtěli bychom si zahrát, jo tak si ho vemte. Zapišete to, vrátíte se, a kde jsem skončil? Je to logický, jste jejich vrba, jste ten první. Jako jde o ty kvóty stanovený, počet a personál, tak to jiný nebude. My jsme začínali na psacím stroji s kopírákem, ale co jinýho? Nebylo té agendy tolik. Můžu říct, že se dělalo líp. I na tom kopíráku. Tam jste maximálně zjistila, že máte kopírák naopak a píšete si na druhou stranu. V pohodě. Dneska máme počítače všechno a je odstávka proudu a neuděláte nic. Ani nevíte, kdo vedle vás bydlí. Takže je to personál versus počet odsouzených.

Myslíte si, že je dostatečný výběr aktivit v programu zacházení?

R: Výběr. Tam jde o to, co jsou ty věznicové schopny vám v rámci těch financí nabídnout. To se odvíjí od financování. Každá aktivita obnáší finance. Kvůli technickému zabezpečení k vedení konkrétní aktivity. Já mám třeba kulečnickový kroužek, je to strašně oblíbená hra, ale ten stůl mám v tak žalostném stavu, že vlastně teďka po tři čtvrtě roce mě bylo slíbeno, že příští týden přijede firma, která mi to potáhne. A on je už takový vyvyklaný, jestli můžu říct zvonovej stůl za sto padesát dva stě tisíc, můžu já to požadovat? Samozřejmě že jsou věci, které se dělají průběžně, ale jsou věci, které nedostanete, ani kdybyste chtěla. Tady nejde o myšlenku té aktivity, tu jste schopni si vymyslet tu aktivitu, ale my musíme vymyslet aktivitu právě nejlevnější. Takže takový. Co je nejlevnější aktivita? V současné době? Takový ty čtenářský, nebo výtvarný, nafasujete tři tuhy a řeknete, bu-

deme dělat graffiti a vydrží vám to na půl roku, ale rozvíjejte to dál. Postoupíme do temper? Krabíčka temper, dá se použít, ale dá se to dělat na klíně? Takže kde končím? Na půl cesty, jenom protože nemám technický vybavení. Kde to s nimi mám dělat? Kde mám prostor pro to? My jsme byli vazební věznice. My máme klasické celovej systém a to je ten problém. Takže co byly cely, kobky na vazbách, z toho jsou ložnice. Takže prostě obvodový zdi nezvětšíte, ať chcete nebo nechcete a pokud budete muset dodržovat stanovené metry, které v této době ukládá zákon, tak je to na úkor odsouzených. Teď už ti odsouzení nemůžou být čtyři, jak to bývalo za první republiky, ale už tam mám maximálně dva. A zase jsme na nějakých počtech a to se bavím o plném stavu.

L: Kolik tady máte vězňů?

R: V současné době baj oko kolem 180 až 200 lidí. Ale to je celorepublikovej problém, přeplněnost. To jsme na tom v uvozovkách ještě dobře. To ještě za bývalé ministryně, hodně bývalé ministryně, tak její výroky byly zrušit kriminály, za Václava Havla, když nastupovala, tak on nastupoval taky. A dneska hledají kdejaký statek, z čeho by udělali věznicí, protože demokracii si každý pojal po svém.

L: Je nějaká aktivita, která Vám tady chybí?

R: Nemůžu posoudit, nepřemýšlel jsem o tom. A to z toho důvodu, že já vedu aktivitu, kterou jsem schopný tady dělat, ne kterou bych si přál. Já třeba neříkám, někdo má zájem jezdit na kole, ale je to nereálný, jsou tady typy odsouzených, kteří ven prostě nemůžou jít. Tak o čem je aktivita? A už vidím chlapa, který je po celodenní práci v kuchyni, kde je celý den na nohách, přijde v sedm hodin večer a řekne mi, jdeme jezdit na kole. Ale abych to specifikoval, je určitý okruh lidí a z toho okruhu lidí mi víc jak půlka nebude vyhovovat, že prostě nemůžou jít ven. Ať je to z jakéhokoliv důvodu. Mimo budovu věznice se chodí ve výstupních věznicích, ty jsou upřednostněné. A je to jen pro specifický okruh lidí. Ale chodit s něma jen tak ven, buď to nesplňují paragrafama, jde o závažnost trestné činnosti a jsme zase u toho. Abych chodil s dvěma třema, tak proč chodit s těmato dvěma třema, když jich tam mám dalších třicet? Nezlobte se na mě, raději odstřihnu ty tři a budou na tom stejně jako těch zbývajících dvacet sedm. Je to problém, já bych si to musel naplánovat, aby oni byli doma, což třeba u kuchařů znamená, ti mají krátký týden a dlouhý týden. Takže abych se trefil, kdy oni jsou volní, ale to je zase určitá skupina šesti sedmi lidí, to je málo. Já jsem samozřejmě omezen taky počtem lidí, který můžu vzít ven, nemůžu vzít všech

třicet a jdeme ven, jak ve školce. Zaprvé by to vypadalo divně a za druhé, pořád si jsme vědomí bezpečnosti. To je nejpodstatnější a nejdůležitější. Jsou tady rizika útěku, popřípadě páchání další trestné činnosti. To jsou ty kritéria, které musíme respektovat, jak říkám, nemůžeme každého pustit ven.

L: Pracují odsouzení mimo věznici?

R: Ano, jsou stanoveny pracoviště, je to na smlouvu, kdy věznice si sjedná se subjektem, v současné době je to ASA, tady ve Znojmě, která zabezpečuje třídění odpadů, pak soukromý subjekty, městská zeleň, teďka byly víceméně sezónní práce, protože tady jsme kraj zemědělský, takže sběr vína. Ale jak končí sezóna, tak končí pracoviště. To je všechno přes smlouvu, oficiální legální smlouvu mezi dvěma subjektama a my jim dodáváme ty lidi, kteří jsou zase vybírání, aby splnili podmínky, že můžou jít ven. To nemůže každý. Není možné, aby byl pracovně zařazený člověk, který má rozjednanou ještě nějakou další trestnou činnost. To nám zákon neumožňuje. On je soudem odsouzený za nějaký trestný čin a třeba ještě před tímto odsouzením něco spáchal, nějaký další trestný čin, za který není v tomto trestu odsouzený. Takže když to řeknu laicky, on má krádež jízdního kola, za toto byl odsouzený, ale ještě než to kolo ukradl, tak třeba zbouchal babku. A to se teprve vyšetřuje, tomu se tak zvaně říká, že má rozjednanou ještě nějakou trestnou činnost, nebo neplacení výživného, kdy manželka podá. To je pro nás podnět, že ho ještě něco čeká, za co hrozí trest a to je ta rozjednaná trestná činnost. Takže on sedí dva roky, to má trest za to kolo a za tu zmlácenou babku může dostat dalších pět let. Buď ho soud nechá v naší věznici, nebo by ho mohl poslat do přísnější. Tak tam se dělá ujednání trestu, kdy soud požádá věznici o hodnocení, když je na vážkách třeba mezi tím dozorem a ostrahou, nebo ostrahou a zvýšenou ostrahou, kde ho nechat, jestli by bylo dostačující v té mírnější, nebo jestli ho přesunout do té přísnější. Ohledně těch extramurálních aktivit je jinej pohled jestli jde o vězně, který dostane támhle osm měsíců a bude za chvíli venku, jinej pohled je na odsouzeného, který sedí deset, patnáct, dvacet let. Pro takového jít ven, to je jako pro nás, když bychom se probudili od doby 70. let a obklopily by nás všechny ty počítače a podobně. On by se bál, za prvé ztrácí pojem o skutečnosti, on se soustřeďuje na místo, ve kterém žije a tak zvaně si na to zvykne. Ona je pro něj ta vidina trestu tak dlouhá, že nějaké brzké propuštění je pro něj téměř nereálné. On je doma tady, nastává problém ten, až se blíží ten konec trestu. Tady naopak ano, s takovým člověkem chodit ven, co nejvíc. Ale nastává otázka, pustí nás s ním z důvodu bezpečnosti? A kdo s ním půjde a kolik lidí? Ten vyjde

ven a vrátí se zpátky ze strachu, co je aut a kde co je, on neví kde je nádraží, neví, že existují turnikety. Když ho zavírali, měl v peněžence 20 korun a ty mu stačily na cigarety s večerí. Dneska si za to nekoupíte ani lístek na hromadnou dopravu. Je mimo realitu, mimo skutečnou a taky jde o kontakt s rodinou, jak je informovaněj, jak je provázanej. Jestli ho rodina zavrhne, on nemá nikoho, nic. Vidina toho, kam se má vracet. Ale to jenom vyložene moje myšlenka. Tito lidi mají trvalý pobyt na městském úřadě, má tu rodinu, sourozence, ale ti se ho zřeknou a on žije jako bezdomovec. Jde o to, za co sedí. Pokud támhle v zimě neubrzdí auto a ždouchne do nějaké stařenky a ona bude mít zranění, že mi tam vlezla. Nebudu mít v sobě alkohol, nebudu mít žádnou podmínku a půjdu si sednout. Je to jinej pohled na člověka, než na recidivistu, který tady sedí po čtvrté a žije na fetách a umlátí támhle někoho, protože mu nechtěl dát padesát korun. Z profesního hlediska se na toto tak dívat nejde. Jsou tady závažnější, třeba trestné činy na dětech, ale vy to nesmíte dát najevo, nesmíte, byť se vám to přičí, byť se vám to nelíbí. Profesní stránku, prostě tu slupku musíte mít zachovanou.

Jaké aktivity si vězni nejčastěji volí?

R: Vzdělávací, sportovní, ty výtvarný věci. Hlavně ty co nejsou moc náročný. Tam se to odvíjí od vzdělanosti. To je ale subjektivní, někdo to považuje za důležité, já třeba ne. Nějaká etiketa ve věznici, na co, když 99, 9% jí lžicou a za každým slovem říkají vole, vole. Slovní zásoba nulová. Na co jim budu citovat trestní právo? Jenom aby to měl zapsané v aktivitě? Když nerozumí ani támhle exekuci a za to má platit, hodí to do koše a víc se o to nezajímá? Se slovy, to stejně ze mě nedostanou. To jsou jenom dluhy, a že se to šíří do sta tisíců, to neřeší. Stejně jsem bezdomovec, já nic nemám. Co mi vezmou? Jinej se z toho hroutí, že nezaplatil za telefon za pětistovku. Máme tady aktivitu etika – morální konec. Ať je to kdekoliv, ve velkém kolektivu kdekoliv, každej se chce ukázat a ve věznici to plátí čtyřikrát tolik. On se musí prezentovat jako tvrděj, drsnej, nekompromisní. Pravda to být nemusí, protože venku to byl bezdomovec, tady on je frajer. On má svaly, v hlavě nic mít nemusí, ale kde nepomůže logika, tuto pasáž vynechávají, tam je síla. Ukažte, že máte strach a celý trest budete mít peklo. To pak jste už ten slabý článek.

L: Souvisí to nějak s šikanou?

R: Samozřejmě v malých věznicích je to průhledný. Neříkám, že v těch velkých kriminálech, nedělám si iluze, že to tam není a daleko víc než tady. Protože jestli je jich tam na oddíle to, co já mám tady celou věznici, jak to utáhnout? Furt tam nejste.

L: A jak to funguje během sportu?

R: Oni se snaží jeden druhého přeřvat, kdo má pravdu a proč jsi nenahrál a proč jsi to nedal? Oni neřeší ani tu přímočarost. Já chci zabodovat, já chci být frajer, já, já, já. To je to jájství. Já chci být nejvíc, já chci vypadat nejlíp, já, já.

Jaký je mezi vězni zájem o vzdělávací aktivity?

R: Jak kdo, jak který oddělení, jak to mají nastavený. Jak s kým, jestli je to zajímavější. Ty vzdělávací, oni se musejí učit a to pro ně moc není. To jim pod nos moc nejde. Neříkám, že všichni nechcou, chcou. Ten zájem je, ale mám špatnou zkušenost, že jak ten elán rychle nastupuje, tak rychle i opadá. Je to z toho důvodu, že on to po pár slovíčkách nedokáže. To je podle mě strašně složité, závisí to od mentality, na jaké jsou úrovni a co oni chcou v první řadě a jestli chcou.

Jak motivujete vězně k účasti na vzdělávacích aktivitách v programu zacházení?

R: Nabízíme, ty které máme. Tady člověk nemůže namotivovat na to, co nemůže splnit. Nemůžete to udělat.

L: Jaké vzdělávací aktivity máte?

R: Já mám ten kulečnickový a teďka budu mít nový, jestli mi ho paní ředitelka schválí, gastronomii a zdravý životní styl. Pak je čtenářský, ale to čte každý individuálně, neříkám, že málo lidí čte, dost lidí čte, ale mám tam tři, čtyři, kteří čtou literaturu z místní knihovny a zbytek takové ty časopisy, to pro mě není čtenář, to jsou jenom informace. A posaďte si tam tuto skupinu lidí a začněte se bavit o Karlu Hynku Máchovi, Agáta Chrisite, Dick Francis a tady tyto, nic jim to neřekne a budou na vás koukat, o kom mluvíte. Dáte jim na výběr Story, Play Boy, Penhause, to oni s vámi budou debatovat na vysoké úrovni, to jsou jejich literatury. Nějakou Babičku, to by nikdo nečetl. Takže tady jde ten zájem, takže jsem si říkal, že raději upustím od toho, abych jim nabízel čtenářský kroužek, ale jde o to, abych jim nabízel něco, co je jim blízké, co by je mohlo zajímat. Chci to vytvořit formou, aby si

z toho něco vzali, ale aby si i odnesli. Takže moje vize je taková, že to chci pojmout tak, že jim nafotím materiál, založím jejich složky s jejich jménem, a když budou chtít, můžou si tam vlepovat a pak si to odnést domů. Chce to začít od Adama, jak vzniklo vaření, proč vzniklo.

L: Já jsem si všimla na stránkách vaší věznice, že tady máte i nějaký kuchařský kurz.

R: Ano, je tady kuchařský kurz, celorepublikový, který má akredit Ministerstva školství, kdy oni dostávají po tom půlročním absolvování certifikát, kde není uvedena věznice, Běžné střední odborné učiliště. Ten certifikát je platnej, ale vemte si, že za ten půlrok máte deset odsouzených. To nejde ani víc. Za první prostory v kuchyni a za druhé výukové a ubytovací prostory. Protože z celé republiky se vybírá jenom těch osm lidí, protože dva si bereme jenom místní. A deset lidí, nevím kolik je statistika v republice, to nevím, ale deset lidí, to je málo.

L: Deset lidí z různých věznic?

R: Ano z celé republiky. A na to je výběrové řízení, těch zájemců je hodně, ale pouze deset.

Kdyby Vám dal někdo volnou ruku, co byste v programu zacházení zlepšil?

R: Co bych změnil? Možná jsem pesimista. Co já bych viděl za rozumný, by bylo, zřídit jim posilovnu na každém oddělení, ale posilovnu, ne s jednotlivěma činkama, aby nedošlo k tomu, že by byly použity jako nástroj k ublížení, nebo sebe ublížení, ale strojové. Ale jsme zase u toho. Zase u financí a u prostoru. Kde to udělat? Z čeho to zaplatit? Jeden stroj stojí taky nemalé peníze a jeden stroj nedělá posilovnu. Za druhé kde to udělat, když sháníte kapacitu na ubytování vězňů, natož posilovnu, prostory pro to nejsou, peníze vám nikdo nedá a za třetí musí to být nějak podložený papírově a za třetí různýma prohlídkama, protože ty stoje musí procházet bezpečnostníma předpisama, protože bezpečnost je prvotní a to všechno se platí. A jsme zase na začátku, není to o tom, co by člověk chtěl, ale jde o to udělat z té nouze a z toho všeho alespoň něco zajímavého. Protože jinak máme ruce svázané. Mně konkrétně chybí, to bývalo dříve, třeba akvaristika. To byla živá příroda, ti chlapi to rádi dělali.

L: Proč se to zrušilo?

R: No protože tam schovávali různý nepovolený předměty. Jakákoliv věc navíc je zdroj schovky, oni oproti nám mají obrovskou výhodu, oni na to mají čas. Vy pouze a jenom chodíte a koukáte. Popřípadě náhodně najdete.

L: Co tam schovávají?

R: Samé lukrativní věci, třeba ty drogy. Jak to zjistíte, že to má nebo nemá? Při namátkových testech? Kde jste to měl, odkad' jste to měl? Dneska ty psaníčka nejsou velké.

Jaká je přenositelnost aktivit v programu zacházení do běžného života?

R: Jestli jedno procento tak budu přehánět. Jak já mu můžu udělat aktivitu, jak se má chovat na úřadech, když s ním na ten úřad nepůjdu? Jak já s ním mám vypisovat dotazníky na zájem o práci, když on pracovat nechce. Jak já s ním mám udělat aktivity, které si přenesou? Posilování, tím tady zabíjí čas, aby se neválel na posteli, jinak do posilovny v životě nepůjde. Jedinou aktivitou, která pro ně je přenositelná je, jak se dělá lajna, kde sehnat zdroj za co nejmenší peníze a kde sehnat pervitin. To jsou dobré aktivity, přenosné do života.

Jak program zacházení ovlivňuje resocializaci vězněného?

R: Měly by, ty které jsou třeba vedené pedagogem, tak u těch je pravděpodobnost větší, ale tyhle vychovatelské, to je video kroužek, čtenářský kroužek. To jsou takové, spíš by měly být takové dovednostní, sebe obslužné věci. Nevím o žádné, která by jim měla něco dát. Autoškola, oni stejně mají řidičáky sebrané, protože řídili, i když neměli. Doopravdy je to to jedno procento, to je to že chce. To vidíte i při návratnosti těch lidí, to je odpověď na to všechno. Podle mě má kriminál vzbudit respekt a strach a ne domov, kam se vrací, když je nejhůř. Jako jak někdo může být zavřený pětkrát, šestkrát, osmkrát, nebo jak říkali v televizi, že se vrátili do dvou dnů po amnestiích. Co jim tady chybí? Vůbec nic. Protože toto je totální mama hotel. A jak já říkám s oblibou kolegům, s úsměvem na tváři, ale takovým tím ironickým úsměvem, že já nejsem jejich vychovatel, já jsem jejich au pair. Stravu mají třikrát denně, je hodnotná, kvalitní, teplá voda, výměna prádla, každý týden, ložního co čtrnáct dní. Nezlobte se na mě, to neměním ani já doma. Veškeré aktivity jim zabezpečovat, veškeré služby jim zařizujeme, oni si dají jenom lísteček, když něco potřebují a zbytek vyřizujeme my, to je to špatně. Oni si to mají vyřídit, ty chceš něco po nějakém institutu, tak se seber a jdi si to vyřídit, ať víš, jak se k tobě na tom úřadě budou chovat, jak se dělá nová občanka. Jim je jedno, že nemají občanku. Jsou zvyklí, že za ně někdo něco dělá

a počítají s tím, že oni nad sebou mají toho svatého se jménem ombudsman, lidský práva, venku je nikdo nemá, ale tady jo, tady se na to hledí, aby jim nebylo ublíženo, aby nepapali moc špatně, aby tu polívečku neměli dvakrát týdně, aby se strava střídala, jestli to jablíčko už měli. A dostalo mě, že jeden romský vězeň, on měl nějakou dietu a dostal šunkovej sa-lám, on to po mně hodil a řekl, že na jídelním lístku je krájenej a on to dostal vcelku. A višnička na dortu, když dostávali kiwi, řekl, že zelenej citron on nežere. A ve špitále lidi hladoví. Zaplať pán bůh, že lidi nemají možnost podívat se na jídelní lístek našich odsou-zených. Vždyť mně jeden nedávno řekl, co mu tady chybí jako bezdomovci, úplný luxus.

Jaký má dle Vašeho názoru program zacházení vliv na průběh výkonu trestu odsou-zeného?

R: Zabijí čas, to je jenom o zabití času. Kromě těch vzdělávacích, které konkrétně vedou pedagogové, tak dejme tomu. Třeba pan pedagog má počítačové, to si myslím, že tam jako jo, že jim to něco i dá, ale zase pro ně představa počítače je jaká? Hrát hry. Pro ně psát text je nepředstavitelné. Oni vám řeknou, že nejsou písarka od soudu a klidně se odhlásí z toho počítače.

Do jaké míry si myslíte, že má program zacházení preventivní charakter proti negati-vním jevům ve věznici?

R: Oni upouští tu páru, kterou nahromadí. Oni mají ventilaci, od toho by se ty aktivity ve věznicích i měly odvíjet, aby oni tu páru ze sebe dostali. Proto je pro mě přínosnější ta po-silovna, kde mu naložím na hřbet metraky, a zvedej, aby nebyl jak časovaná bomba. Oni si hromadí ty své problémy. Tam je problém ten, že vidíte ty stejné lidi 24 hodin denně. Teď si vemte, že tam bude někdo, kdo vám bude totálně nesympatický a vy ho potkáváte a vidíte, otevřete záchod a on tam je, jdete na jídlo, sedíte vedle něho, jdete na oddělení a tam je taky. Jak dlouho to vydržíte? Toto by mělo být víceméně ventilační, proto si jdeme bou-chat do kulečnicku, do boxovacího pytle, kdyby byl, abych oni tu páru ze sebe dostali. Jak to začnou ventilovat a vybuchovat jeden vůči druhému, což tady odtud vede k agresivitě krů-ček jenom jeden. To je tenká hranice, tak potom dochází k různým napadením a fyzickým násilím, samozřejmě většinou po pracovní době, aby to nikdo neviděl, tomuto by se mělo zabránit a od toho by se to mělo odvíjet. Ne jim vysvětlovat jestli do divadla jít v kabátě, bez kabátě, a jestli první pouštím dámu. Co jim to dá? Nasere je to ještě víc, jenom proto, že se do něčeho nahlásili a já po něm chci, aby tam seděl. Z toho se neuvolní.

L: Více otázek na Vás už nemám. Máte na mě Vy nějaké dotazy?

R: Ne.

L: V tom případě děkuji za rozhovor.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR Č. 5, RESPONDENT C2

Jak dlouho pracujete u Vězeňské služby?

R: U Vězeňské služby 17 let.

L: Od začátku na pozici vychovatele?

R: Na pozici vychovatele sedm a půl roku.

L: A předtím jste byl na jaké pozici?

R: Předtím jsem byl strážník.

Jak vypadá Váš běžný den ve věznici?

R: Do práce jdu na půl šestou, v šest začíná sčítací prověrka. Potom převezmu poštu, žádanky na telefony, na návštěvy, všechny tady ty možný. A začíná se zpracovávat pošta, že jo, to je kontrola pošty, tady ty jejich žádanky se zpracovávají, to je tak do osmi hodin. Pak se pošta odnáší a pak se dělá, co je potřeba, někdy se zpracovávají hodnocení, někdy jsou nějaký ty aktivity, nějaký brigádnický práce tady pro věznici, takže to není každý den stejné.

L: Jaké aktivity vedete konkrétně?

R: Já mám automoto kroužek, to je zaměřený na motoristickou oblast, to jsou jak novinky v motorismu a je to skloubený i s motoristickýma závodama, jako jsou řízení formule 1, moto GP, nebo rally. Necháváme si posílat časopisy tady s tou tematikou.

L: Je o něj velký zájem?

R: No tak je tady spousta lidí, kteří mají tu svou trestnou činnost spojenou tak nějak s autama, neříkám přímo krádeže, ale to řízení, mají třeba zákazy a takhle, takže furt k tomu mají blízko a furt je to láká, takže si máme aspoň o čem povídat.

Co si myslíte o aktivitách v programu zacházení?

R: Pro některý lidi určitě mají smysl, jsou tady aktivity, které nejsou, řekl bych zbytečný, jsou tady aktivity, který toho člověka jednak uvedou na tu pravou míru, jak by to mělo fungovat a ukázat mu, že ty věci jdou dělat i jinak, než jenom krást a podvádět, že jo.

L: Myslíte si, že je dostatečný výběr nabízených aktivit?

R: Co se týče toho množství těch aktivit, tak já si myslím, že jich máme celkem dost je to jakoby různorodý, ale jsme značně limitováni prostory, u nás by spousta lidí potřebovala prostory a vybavení. Prostě nemáme prostory jo a na vybavení by se možná finance našly, ale v prostorách je to špatný. Když jsme vedli třeba hudební kroužek, tak spousta lidí hrála na nějaký hudební nástroj, ale bojujeme s prostorem a není čas, protože vězni chodí různě do práce, takže skloubit tohle vše dohromady a ještě s náma, je to škoda no.

L: Je zde nějaká aktivita, která Vám chybí?

R: Já nevím, co přesně kolegové, až takový záběr nemám, co kdo má, takže vám nedokážu říct. Jsou zájmový, vzdělávací a myslím si, že, já nevím, teď mě nic nenapadá, že by něco extra chybělo, protože těch vzdělávacích, to má hodně pedagog a co se týče takhle ty osobnostní, to má pod palcem psycholog. Takže my nabízíme, co je potřeba

Jaké aktivity si vězni nejčastěji volí?

R: To je, jak kdo. Někdo třeba má chuť, nebo se chce naučit cizí jazyk, takže si zvolí cizí jazyk. Protože se vzdělává, tak si chce třeba osvěžit. Nebo třeba po výkonu trestu – má někoho někde, tak aby měl nějaké základy.

Jaký je mezi vězni zájem o vzdělávací aktivity?

R: Vzdělávací, no tak je to půl na půl, někdo se nechce učit a někteří zase to berou jako zpestření, s tím že si rozšíří to svoje obecné vzdělání a povědomí o všem možném. Někteří to vítají a někteří jsou líní se cokoliv učit, říkám je to tak půl na půl no.

L: A vy nabízíte jaké vzdělávací aktivity?

R: Jsou to ty jazyky a pak autoškolu, přípravu na autoškolu. Je to klasická učebnice autoškoly, kde se připravují aby, udělali zkoušku. A teď se bude rozjíždět základní právní povědomí o výkonu trestu, zahrnující prameny práva, historie, jak se věznilo dřív a jak to postoupilo do dnešní doby a takový takže výklad různých právních předpisů, protože někteří to různě překrucují ten výklad pojmů, takže uvést to na pravou míru, tak jak to je. Čeština tady je, máme tady Český jazyk, to vyučuje pedagog a to si myslím, že se setkává s velkým ohlasem, protože oni pak když píší domů, nebo někomu, s kým chtějí navázat nějaký kontakt tak se třeba stydí psát, protože ne vždycky ta čeština je jakoby lehká. Ně-

kdy si třeba dopisy nechávají psát od někoho, kdo umí. Takže se aspoň něco naučí a už se pak nestydí psát.

L: Jaká je výdrž u jazyků?

R: U těch jazyků, já myslím, že to vydrží tak půl roku.

L: Je tady třeba nějaká aktivita, která je povinná?

R: Povinná si myslím, že není, snad teda kromě těch, co jsou zařazení do terapeutických programů, jak na té drogovce. Tak ti mají některý povinný, ale to je spíše v rámci programu terapeutického. Takže pokud by tohle nechtěli mít, tak vlastně neplní program a to je důvod k vyloučení z programu.

L: Ty vzdělávací aktivity, vy jste předtím mluvil o tom, že máte omezené prostory.

R: Našly se, udělala se vlastně taková víceúčelová místnost, která slouží jako prostor k těm aktivitám a třeba počítače, máme tady učebnu PC, takže se učí ovládat počítače, psát texty, korespondenci a takový, no takže tam, ale je to furt prostoru málo.

L: Jak vypadá taková učebna angličtiny, jsou to klasické lavice?

R: No většinou se používají kulturní místnosti, kde je mají k dispozici tabuli, buď má klasickou velkou bílou na fixy, nebo se učí z papírových.

L: Jak to děláte s učebnicemi?

R: Na učebnice, třeba na tu autoškolu se nakupují, na to jsou peníze vyhrazené, je tam účelová kolonka, takže se dají nakoupit učebnice a to stejné vlastně na výuku těch jazyků, ale jako nekupuje se – 20 učebnic se nekupuje. Spíš teda, že se kupují dvě tři učebnice pro lektora, oni si spíš stanovují nějaké sešity, jak ve škole a když jsou tam nějaké ty slovíčka, tak si opišou slovíčka do sešitu a učí se ze sešitu.

Jak motivujete vězně k účasti na vzdělávacích aktivitách v programu zacházení?

R: Motivace, no ti co chtějí, ti se moc motivovat nemusí a někteří, když jsou třeba úspěšní v těch aktivitách, tak se to vyhodnocuje, tak se za to dávají odměny, kázeňské odměny a ono to má pak i vliv do budoucna, když si žádají třeba o podmíněné propuštění, tak jde poznat, že nezháleli, že neleželi třeba na pohovce a že se učili. Nebo když jdou třeba do práce a žádají přerušování trestu, nebo nějakou vycházku s rodinou, tak se na to přihlíží. Určitě jsou to plusové body.

L: A ty kázeňské odměny se týkají čeho konkrétně?

R: Odměny, to je třeba pochvala, prodloužení doby návštěvy, nebo zvýšení kapesného a nejvyšší z odměn je vlastně přerušování výkonu trestu.

Kdyby Vám dal někdo volnou ruku, co byste v programu zacházení zlepšil/a?

R: Na program zacházení jako takovým bych toho moc neupravoval, spíš by se mi líbilo, kdyby se na to vyčlenil třeba nějaký člověk, který by tak nějak obhospodařoval ty aktivity, protože takhle je to rozfrčaný mezi spoustu lidí a toho času taky není tolik. Takže spíš by bylo lepší to personálně nějak líp obsadit.

L: Odborných zaměstnanců je tady dostatek?

R: No dostatek lidí tady jakoby je, ale práce je šílená – papírová. Sežere strašně moc času. Třeba pedagog volného času, ten třeba pokryje tady ty posilovny a ty kroužky nějaký, keramiku, tohle všechno by mohl pokrýt, načež by se nám trochu ty ruce nějak uvolnily.

Jaká je přenositelnost aktivit v programu zacházení do běžného života?

R: No tak záleží na tom jakou má aktivitu a pak záleží na tom konkrétním jedinci, jak chce. Někdo třeba dejme tomu v té keramice, kterou tady máme. Máme k dispozici jak samo schnoucí hlínu, tak i pec na vypalování. Nedokážu si představit, že by si domů někdo koupil pec jen proto, to asi ne. Ale je i možné, že někdo zůstane třeba jen u toho modelování, ale trochu jinak. Třeba nebude dělat s keramikou, ale bude dělat s papírem, dokážu si představit, že tohle bude dělat doma, takových lidí je spousta. Dál jazyky. Autoškola, to je to stejný, protože ať jedete na kole, nebo v autě, pořád jsme všichni účastníky provozu, takže to je to stejné. Pak čeština, to nás provází furt. Počítače, v obchodě už jsou dneska samoobslužné pokladny. Tam jde hlavně o to, aby si uměli napsat dopisy a aby se přestali bát té výpočetní techniky, že je to nekousne, že prostě když něco zmáčkne špatně, tak holt něco zmáčkne špatně, ono se to nerozbije.

Jak program zacházení ovlivňuje resocializaci vězněného?

R: No někteří to mají jako sport, to zavírání. A ti to mají prostě tak nastavené, že prostě pojedou a hotovo. Myslí si, že se jim to tak líbí a asi i nějak vyplatí. A někteří třeba jsou tady už po několikáté, ale jsou tady i takoví, kteří uznají, že je to nesmysl se vracet do vě-

zení a když se jim to vysvětlí, tak nějak normálně a ukáže se jim, jak by to mělo nebo mohlo fungovat, ale alespoň nějaké malé procento úspěšnosti je, sice není velké, ale nějaké je.

L: Vedete ve věznici třeba nějaké statistiky?

R: My ne, tam to ani nejde dělat, protože je těch vězňů spousta, co třeba pět let pracují, a pak se vrátí, nebo jdou do jiné věznice.

Jaký máte názor na realizaci programu zacházení i mimo budovu věznice?

R: Jestli by se s něma chodilo někam ven? Co se mě týká, já bych nebyl proti. Dokonce jsme s pedagogem měli takový nápad, že by se s něma chodilo ven. Že by se třeba právě z těch účelových prostředků koupily kola a vyráželo by se někam ven. A ukázalo by se jim, že ten volný čas jde trávit i trochu jinak, ne jen fetováním a kradením.

L: A podařilo se to?

R: Neprošlo to.

L: A co reakce okolí?

R: To by v podstatě nikdo nepoznal, prostě parta chlapů jede na kole. To by opravdu nepoznali, protože všichni by byli ve sportovním, to by neměli šanci poznat. Maximálně by je mohlo zarazit, že by měli všichni stejné kola. To by bylo tak všechno.

L: Z jakého důvodu to neprošlo?

R: Nevím, jestli nebyla tehdy nějaká polická vůle, neprošlo to. Ono je jedno, jestli by jeli na kole, nebo bychom s něma šli večer někam pěšky na vycházku, neprošlo to. Nás to tenkrát hodně mrzelo, že to neprošlo, protože by to bylo zase něco jiného. Já co tak poslouchám od kolegů, když jezdíme na takové ty různé školení, že to někde je. Mám takový pocit, že někde dokonce měli nakoupené běžky a jezdili s něma v zimě na běžky.

L: Chodí odsouzení i pracovat mimo budovu věznice?

R: Chodí docela běžně. Buď chodí sami, nebo se s něma jezdí. Ale to zaleží na tom, jaká je poptávka po práci od soukromých firem po pracovnících

L: Pokud byste to měl převést na procenta, jen tak orientačně, kolik by to bylo?

R: Počítám asi tak 30%.

L: Práce je tady povinná?

Práce tady povinná je minimálně pro věznicí a tu on musí vzít a musí ji mít, pokud ji nevezme, tak má samozřejmě problém. Pokud jde ještě o práci pro soukromé subjekty, je to třeba ASA, nebo správa veřejné komunikace.

Jaký má dle Vašeho názoru program zacházení vliv na průběh výkonu trestu odsouzeného?

R: Určitě je to pro ně zpestření. Ti co nechodí do práce teda, tak pro ty je to zpestření toho dne, aspoň se něco děje. V některých těch aktivitách, si třeba připravují nějaké referáty, takže prostě jsou zabavení a zaměstnaní a nevymýšlejí kraviny. Ale oni se taky kolikrát štengrujou, kdo to bude mít lepší a propracovanější, takže tam je nějaká ta zdravá soutěživost trošku mezi něma, takže jako dobrý.

Do jaké míry si myslíte, že má program zacházení preventivní charakter proti negativním jevům ve věznicí?

R: Asi bych řekl, že se tomu věnují, takže nemají čas na myšlení na nějaké zlobení a nenudí se tolik. Když se člověk nudí tak právě vymýšlí nejvíc lotrovin, takže si myslím, že právě tady tohle, když jim člověk dá nějaký úkol, tak jim vyplní trošku ten čas, tak dělají pak míň problémů. Tak to dopadá, když se člověk nudí, nemá co dělat, tak nad tím začne přemýšlet. Takže to bude asi takové největší plus.

L: Je tady nějaká aktivita, která Vám, podle vašeho názoru připadá zbytečná?

R: Zbytečná, zbytečná jako snad ani ne. Nemyslím si, že je nějaká zbytečná, máme třeba hernu malou a tam je třeba kulečnick a zase, oni se zabaví, mají mezi sebou soutěživost, pořádají turnaj mezi sebou, takže si myslím, že není zbytečná. Zabaví je to a je klid no a takových je spousta, co vyplní ten čas.

L: Co si myslíte, že je k plnění programu zacházení motivuje?

R: Nejdřív musí chtít sám, to je potřeba. Ti, kteří jsou zodpovědní. Dostávají na výběr, takže tu kterou si vybere, předpokládám, že o tu oblast má zájem a když už ho ta věc zajímá, tak většinou sám chce, třeba to je ta autoškola, která je zaměřená na ty řidičáky zabavený, aby nějak tak nevychladli. To stejné ten automoto kroužek, oni ten motorismus mají chlapi v krvi hodně. Cvičení, co je to kondiční tak posilovna, oni rádi cvičí, aby třeba uvolnili to napětí, co mají v sobě. Nebo mají akvaristiku, že mají akvárium, takže to je různé no.

L: Spolupracují s Vámi odsouzení, nebo se setkáváte s nějakým odporem?

R: To až tak ne. To si vybírají sami, ty aktivity, takže předpokládám, že si nevyberou něco, co by je nezajímalo. Jako stane se, že je tam nějaké téma, co se jim nelíbí.

L: Z mé strany je to vše, chtěla bych se zeptat, zda na mě máte Vy nějaké otázky?

R: Nemám.

L: V tom případě Vám děkuji za poskytnutí rozhovoru.